

Етнолошка библиотека

Књига 26

Уредник
Мирослав Нишкановић

Рецензенти
Др Иван Ковачевић
Др Бојан Жикић

Уређивачки одбор
Проф. др Мирјана Прошић-Дворнић (Northwood University Midland, SAD), проф. др Иван Ковачевић (Филозофски факултет Универзитета у Београду), проф. др Душан Дрљача, Београд, проф. др Младен Шукало (Филозофски факултет Универзитета у Бања Луци, РС, БиХ), доцент др Бојан Жикић (Филозофски факултет Универзитета у Београду), др Петко Христов (Етнографски институт с Музеј, БАН, Софија, Бугарска), др Младена Прелић (Етнографски институт САНУ, Београд)

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарства науке и заштите животне средине
Републике Србије

В л а д и м и р   Р и б и ћ

**П Р И М Е Њ Е Н А
А Н Т Р О П О Л О Г И Ј А**

---

*Развој примењених антрополошких
истраживања у Великој Британији и
Сједињеним Америчким Државама*

Београд
2007

УВОД*

Ирв Чемберс је дао једну од најсажетијих дефиниција примењене антропологије, одређујући је као "поље истраживања које се тиче односа између антрополошког знања и употреба тог знања у свету изван антропологије".¹ У најширем смислу речи, појам "примењена антропологија" се односи на антрополошке концепте, методе, теорије и открића. Од тренутка када научни резултати постану јавни, постоји и могућност њихове примене, што значи да антрополог не мора да буде лично или директно укључен у примену науке

---

* Ова књига је резултат рада на научноистраживачком пројекту *Културни идентитети у процесима европске интеграције и регионализације*, бр. 147035 који финансира Министарство за науку и животну средину Републике Србије

¹ Erve Chambers, *Applied Anthropology in the Post-Vietnam Era: Anticipations and Ironies*, *Annual Review of Anthropology*, Vol. 16, 1987, 309.

или њених закључака. Међутим, примењена антропологија може да се дефинише и као дисциплина која захтева да антрополога упосли појединац или организација који настоје да постигну технолошке, културне, економске или друштвене промене. Најчешће, ова запослења се налазе ван академског окружења.²

Бенет пише да је термин "примењена антропологија" коришћен и у Великој Британији и у Сједињеним Америчким Државама значи рад антрополога за организације ангажоване у индустријској промени или у унапређивању благостања људи. У последње време, овај термин је замењен изведеним именима, преузетим из институционалних или антропологија са цртицом, која се користе да опишу специфична интересовања. Тиме је смањено терминолошко наглашавање праксе и примене. Примењена антропологија је некада представљана као посебно професионално поље, мада никада није била у стању да успостави стандарде извођења и правила сертификације. То је зато што је поље могућих тема истраживања сувише разуђено, а улоге које играју примењени антрополози подједнако варирају.³

Још су Тајлор и Лабок увидели могућност примене антропологије. Штавише, најстарије антрополошке организације у Великој Британији и Сједињеним Америчким Државама су настале из удружења за борбу против ropства

---

² James Clifton, Applied Anthropology, у: Hunter, David E. and Witten, Phillip (eds.), *Encyclopedia of Anthropology*, Harper & Row, Publishers, New York, Hagerstown, San Francisco, London, 16.

³ John W. Bennett, Applied and Action Anthropology: Ideological and Conceptual Aspects, *Current Anthropology*, Vol. 37, No. 1, Supplement: Special Issue: Anthropology in Public, February, 1996, 25.

и из других реформских група. У то време, главно поље примене антропологије било је управљање домородачким народима, а антрополог је требало да утиче на формирање и спровођење друштвене политике. Тако су "неки антрополози из 19. века тражили елиминацију људског ропства, смањење сиромаштва у урбаним подручјима и стварање развојних програма за поражене и колонизоване народе."⁴

Почетком 20. века, појавила се доктрина која је супротставила основна, односно чиста антрополошка истраживања и примену њихових резултата, при чему је чиста наука сматрана вреднијом. Ова дистинкција је била заснована на идеалном моделу чистог научног истраживања, неспутаног политиком, практичним питањима и другим утицајима "стварног света". Сматрало се и да су основна истраживања предуслов за примену науке, пошто стварање теорије треба да претходи технолошкој примени. Клифтон се не слаже с овим и истиче да су парне машине настале пре термодинамичке теорије, као и да су укидање ропства и еволуција кастинског система претходили антрополошким теоријама о "утицају неједнакости могућности и награђивања на функционисање друштва или динамику личности".⁵

Бенет пише да су научници увек имали амбивалентан или чак презрив однос према практичној или примењеној страни хуманистичких наука, с тим што је социологија била толерантнија пошто се бави савременим друштвом. Антрополози су традиционално проучавали племенска и рурална друштва, па су, због тога, тешко прихватили улогу практикара. У Америци је практична антропологија имала мали

---

⁴ James Clifton, 16.

⁵ Исто.

углед или је, чак, сматрана политички реакционарном и науком без људске тоpline због њене оријентације на проучавање менаџмента у индустрији. У сличном духу, британска примењена наука је често називана "колонијалном антропологијом" због њеног асистирања колонијалним управама у Африци. Услед тога, сматрало се да би фокусирање антропологије на савремена друштва у исто време афирмисало њену практичну улогу и помогло да се избегне идентификација с примењеном антропологијом.⁶

Амбиваленција коју научници гаје према пракси заснована је на интелектуалној хетерогености активности. Не постоји никакво теоријско језгро (мада постоји скуп метода и емпиријских генерализација који може да се третира као теорија), а немогуће је и да се изроди нека озбиљна теорија, пошто ангажовање у решавању безброј практичних проблема захтева стварање различитих скупова концепата за сваки од њих, што, опет, подразумева мултидисциплинарност. Овај мултидисциплинарни приступ је од себе одбио многе антропологе који су верни једном пољу истраживања. Социологија је превазишла овакав став употребом свог корпуса емпиријских генерализација, у којем су генерални ставови о свакодневном понашању у савременим урбаним и индустријским друштвима сабрани у једну општу социјалну теорију. Док пракса може бити монотона и без великих идеја, скуп многих пракси може да напуни интелектуални резервоар дисциплине. Ово се није догодило у антропологији ни у каквој значајнијој мери.⁷

---

⁶ John W. Bennett, *Applied and Action Anthropology: Ideological and Conceptual Aspects*, 23-24.

⁷ Исто, 24.

Међутим, Бартон Бенедикт издваја три начина на који је примењена антропологија повезана с антрополошком теоријом: кроз предвиђање вероватних последица предложених иновација, кроз изношење предлога и кроз примену теорије на ситуације када резултати могу имати практичне последице. Сва три начина укључују добро познавање области, формулацију проверљивих предвиђања и наставак проучавања да би се проверило да ли су се предвиђања остварила. Бенедикт закључује да правилно схваћена примењена антропологија треба да служи за тестирање теорије.⁸ На томе да примена показује вредност теорије инсистира и Волтер Голдшмит, који наглашава да је то нарочито битно у друштвеним наукама зато што се њима засеца "ближе души", зато што су њихови успеси мање видљиви сами по себи и зато што се у њима не могу изводити експерименти.⁹

Бенет¹⁰ издваја пет врста антрополошке критике примењене антропологије:

1. Примењена антропологија нема сопствену теорију, па зато позајмљује само површне идеје од академских антрополога, антрополога-специјалиста или од других дисциплина. Заправо, у раном периоду свог постојања, примењена антропологија је много више преузимала од економије и социологије него од антропологије, која је врло мало могла да

---

⁸ Burton Benedict, The Significance of Applied Anthropology for Anthropological Theory, *Man*, New Series, Vol. 2, No. 4, December, 1967, 584-592.

⁹ Walter Goldschmidt, Notes Toward a Theory of Applied Anthropology, *Human Organization*, Vol. 60, No. 4, Winter 2001, 424.

¹⁰ John W. Bennett, Applied and Action Anthropology: Ideological and Conceptual Aspects, 30-32.

каже о модерном свету, те њена теорија није била релевантна за праксу. Бенет истиче да су радови из примењене антропологије потврдили многе детаље из теорије промене, али да су их академски антрополози игнорисали због неакадемског језика.

2. Примењени антрополози често сами истичу недостатак моћи да се изазове промена или да се утиче на политику. Међутим, Бенет напомиње да антрополози могу неформално да убеђују своје надређене и сараднике да прихвате њихове предлоге. Антрополози ће увек имати, пре свега, улогу саветника, а самим тим и неформалну моћ, која зависи од њихове способности. Подела улога постаје критично питање у развојној антропологији када антрополог може да буде амбивалентан према ефектима планираних промена на циљну популацију.

3. Трећа врста критике се односи на висок степен неуспешности пројеката које су антрополози осмислили или у којима су антрополози учествовали као саветници. Ово се понекад приказивало као резултат теоријске непоткованости или незнања примењених антрополога. Бенет се противи оваквој критици, пошто већина пројеката рачуна с високим степеном неуспешности.

4. Четврта врста критике се тиче недостатка програма обуке. Ово је делимично последица чињеница да су примењени антрополози углавном добијали привремене послове, од којих тешко може да се изгради каријера. Други разлог је различитост предмета истраживања, а пошто сваки институционални аспект савременог друштва може да се нађе у фокусу рада примењених антрополога, тешко је установити програме обуке за специфичне потребе и предмете. Могуће је организовати обуку за теренски рад и

грађење односа с циљном популацијом, али и са послодавцима.

5. Пета врста критике је посвећена етици интервенције и објављивању података добијених истраживањем. Етички проблеми настају због чињенице да су у практичну активност уплетени мотиви и преференције три групе актера: људи који су предмет експеримента или пројекта, људи из организација које воде пројекте (послодавци) и примењени друштвени научници (запослени). Штавише, пошто је историјска кривица у великој мери уплетена у примењени рад, конфликте је лако увећати. Већина етичких проблема је вероватно нерешива и они теже да буду потиснути компромисима који варирају зависно од контекста друштвене акције и промене. Покушаји да се унапред дефинишу основни принципи примењене антропологије резултовали су стварањем етичких кодекса који саветују антропологе како да сачувају своју позицију у односу на послодавца, како да заштите интересе циљне популације, али и како да делују у складу са својом савешћу када се нађу у морално проблематичним ситуацијама. У почетку су се кодекси бавили односом примењеног антрополога и послодавца, али се касније акценат преместио на интересе циљне популације. Да ли је развојна промена у интересу људи или да ли објављивање података може да угрози проучавану популацију постала су битна питања у време када су "модернизација", економски развој и политичка национализација увели домороце у свет закона и људских права.

На другом месту, Бенет признаје да никада није називао самог себе "примењеним антропологом", пошто је сматрао да антрополози свакако треба да се интересују за стварни свет, односно за друштвену реалност и друштвене проблеме. Зато

он свој рад описује као "релевантну" пре него као "примењену" антропологију и закључује да је *примењена* антропологија једноставно *добра* антропологија.¹¹

У овој књизи, настојаћу да прикажем развој примењене антропологије у Великој Британији и Сједињеним Америчким Државама од њених почетака у 19. веку, преко колонијалне антропологије, њене критике, примене антропологије у индијанским резерватима, рату и индустрији, акционе антропологије до развојне антропологије. Богата пракса примене етнологије (антропологије) у медицини, праву и другим областима неће бити посебно разматрана, пошто су њени кључни концепти већ садржани у главном току развоја дисциплине.

---

¹¹ John W. Bennett, *Applied Anthropology in Transition*, *Human Organization*, Vol. 64, No. 1, Spring 2005, 2.

АНТРОПОЛОГИЈА У СЛУЖБИ КОЛОНИЈАЛИЗМА

Почеци примењене антропологије

Бенет напомиње да се почетак примене антрополошких знања повезује с Пјетром Мартиром д'Ангером, италијанским научником из 16. века који је правио етнографске компилације за Ватикан и краља Шпаније. Оваква пракса се наставила до 19. века, а прикупљени материјал је створио базу за теоријску антропологију.¹ Присила Рејнинг замера Бенету што ограничава примењену антропологију на период колонијалне администрације у Африци и подсећа на чланак Конрада Рејнинга посвећен "изгубљеном периоду примењене антропологије", односно британским антрополошким друштвима у 19. веку.²

---

¹ John W. Bennett, *Applied and Action Anthropology: Ideological and Conceptual Aspects*, 26.

² Priscilla Reining, *Comment on John W. Bennett, Applied and*

Конрад Рејнинг³ истиче да у Британској империји референце на практичну вредност антропологије сежу до самих почетака антропологије и етнологије. Рана британска антрополошка друштва нису била строго академска, пошто су имала своје корене у хуманитарним покретима, нарочито у борби за укидање ропства. После укидања трговине робовима 1807. и доношења Акта о ослобађању из 1833. године, аболиционисти су се окренули питањима утицаја на опште благостање домородачких народа који су били у колонијалној зависности. У Лондону је 1838. године основано Друштво за заштиту домородаца, а његов оснивач Томас Хоџкин је истакао да је његова намера да проучава домородачке народе и да им помаже тек након што сазна како они живе и шта желе. У Друштву је врло рано дошло до поделе по питању исправног начина заштите домородаца. Фракција сачињена од мисионара је желела да заштити права домородаца тако што ће им одмах пружити све погодности европске цивилизације, док је више академска фракција желела да најпре проучава домородачке расе у жељи да разуме њихов животни процес и да их заштити. Ова друга група је напустила заједничку организацију и основала Лондонско етнолошко друштво 1843. године. У јав-

---

Action Anthropology: Ideological and Conceptual Aspects, 43

³ Сви подаци о примењеној антропологији у 19. веку преузети су из: Conrad C. Reining, A Lost Period of Applied Anthropology, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 64, No. 3, Part 1, June, 1962, 593-600. Искрпније податке о британским антрополошким друштвима која су претходила оснивању Краљевског антрополошког института Велике Британије и Ирске 1871. године видети у: George W. Stocking Jr, What's in a Name? The Origins of the Royal Anthropological Institute (1837-71), *Man*, New Series, Vol. 6, No. 3, September, 1971, 369-390.

ности је ово друштво оптуживано за сентиментално негрофилство и површност у научним претензијама.

До 1863. године, Етнолошко друштво се поделило око питања ропства и око питања да ли постоји само једна или више људских врста, а фракција која је заступала дивергенцију основала је Лондонско антрополошко друштво. Осам година су се ове две организације надметале око питања једнакости или неједнакости људи, а антрополошки аргументи су кориштени да би се подржала филантропија или угрозила стечена права. На челу Антрополошког друштва био је Џејмс Хант који је сматрао да су црнци другачија врста од Европљана, као и да је разлика већа на менталном и моралном него на физичком плану. Зато су Хант и његови следбеници истицали да се од црнаца не може очекивати да прихвате цивилизацију. Без обзира на овакве ставове, Антрополошко друштво је протестовало против злочина над домородачким становништвом Квинсленда и Тасманије.

Вођство Антрополошког друштва се залагало да антропологија не буде чисто спекулативна и апстрактна наука, истичући да је она више од било које науке у вези с хуманошћу и потребама друштва. Ово друштво је 1866. године објавило *Популарни антрополошки магазин* који је садржао више чланака о вредности примењене антропологије. Овај лист се појавио као резултат уверења да ширење такве литературе доприноси добробити свих друштвених класа и људских раса, као и да проучавање антрополошког материјала може помоћи еманципацији људског ума од предрасуда. Чланови Антрополошког друштва су тврдили да антропологија има моћ да помогне свим људским расама да постигну материјални просперитет и срећу.

Подразумевајући под антропологијом физичку антропологију, Хант је тврдио да највећу практичну корист за човечанство може да донесе наука која се бави законима људске физичке природе. Истицао је да држава и приватна предузећа треба да финансирају антропологију, као и да се оснују антрополошки музеји. Залагао се и да се на универзитетима организује настава из посебне науке о човечанству.

Ови рани антрополози су били пуни вере у своју нову науку и осећали су да она има безграничне потенцијале за рад за добробит човека. Такође, сматрали су да могу да сагледају човека на научној основи и без страсти, што је било супротстављено претходној метафизичкој перспективи. Међутим, због става о неједнакости раса, против Антрополошког друштва се основала опозиција сачињена од хришћана који су веровали да је све људе створио Бог и од политичких либерала који су сматрали да се неједнакост људи противи друштвеној правди.

После Хантове смрти, Антрополошко друштво и Етнолошко друштво су се ујединили 1871. године у Краљевски антрополошки институт Велике Британије и Ирске. Ипак, један број чланова је основао ново Лондонско антрополошко друштво које је било кратког века. Током првих тридесет година постојања Антрополошког института, у њему се није много говорило о примењеној антропологији, а највећи напори су били усмерени ка успостављању наставе антропологије на универзитетима. Први је Едвард Тајлор установио наставу антропологије на Оксфорду 1883, а 1884. године је створена посебна Секција за антропологију у Британском удружењу за унапређење науке.

Ипак, интересовање за примењену антропологију није у потпуности нестало и то баш захваљујући Тајлору, који је у

свом делу *Примитивна култура* истакао да етнографија може да се искористи на два начина за добробит човечанства: да у људску свест утисне доктрину развоја у светлу прошлог прогреса и да прикаже нешкодљиве остатке старе културе. Помажући прогресу и уклањајући препреке, наука о култури постаје суштински реформистичка наука. Тајлор је касније записао да проучавање човека и цивилизације није само ствар научног интересовања, већ задира и у практичне стране живота и помаже нам да испунимо своју дужност да оставимо свет бољим него што смо га затекли.

Говорећи као председник Антрополошког института 1884. године, В. Х. Флаувер је алудирао на практичну вредност коју етнографија има за оне који владају другим људима. Истакао је да државници не би требало да гледају људску природу као апстракцију, већ би требало да узму у обзир специјалне моралне, интелектуалне и друштвене могућности, жеље и аспирације сваке посебне расе с којом долазе у контакт. Такође, нагласио је да знање о посебним карактеристикама домородачких раса и њиховим међусобним односима више задовољава практичну сврху него пуку научну радозналост, да такво знање има витални значај за добру администрацију, као и да може бити основа за срећу и просперитет милиона људи којима се влада.

Чак и овако недефинисане изјаве су у то време биле изузетак, пошто је општи тренд од 1870. године па надаље био да је предмет антропологије постајао све езотеричнији и бивао све даље од практичне примене. Фрејзер је порицао да антропологија има било шта с практичним проблемима државника. Сматрао је својом дужношћу да опише претписмене народе да би осветлио друштвену историју и еволуцију. Фрејзер је био спреман да антропологији призна практичну

вредност само ако би ова наука могла да убрза прогрес. Дакле, недостатак интересовања за практичну примену био је условљен оријентацијом академске антропологије на друштвену историју и еволуцију. Примитивне заједнице су биле интересантне само као паралеле хипотетичким етапама еволуције људског друштва. Оне нису проучаване као тоталне јединице, већ као колекција обичаја анализираних и упоређиваних ван њиховог контекста.

Због овакве научне оријентације после 1860. године, када је почетком 20. века у Великој Британији реафирмисана практична вредност антропологије нико се није сећао раних интересовања за примену антрополошких знања.

Колонијална антропологија

Примена антропологије у колонијалној администрацији започиње увођењем "посредне управе" као облика владавине. "Посредна управа" значи спровођење политике самоуправе домородачких народа у складу с њиховим традиционалним системима, али у оквиру граница које је поставила колонијална власт, водећи се сопственим интересима. Хелен Лекнер објашњава корисност антропологије за политику "посредне управе":

Они који су подржавали посредну управу могу се идентификовати као патерналистички, евроцентрични "хуманитарни империјалисти". Комбинација ових осећања је представљала одбрану посредне управе која је требало да буде облик владавине који штити домороце тако што одржава њихове традиционалне, претколонијалне институције. Те институције су биле подржаване и охрабриване све док су биле "добре"

(то јест, према хришћанским моралним стандардима) и у складу с економским интересима колонизатора. Посредна управа је била добра зато што је омогућавала да се "домороци" уче како да владају, односно да им се покаже који је "исправан" (то јест, европског стила) метод владања; такође им је помогла да достигну више цивилизацијске стандарде, спречавањем варварског понашања (које је дефинисано као понашање неприхватљиво за Европљане). Суштина посредне управе је да колонизатори морају да познају "домородачки" традиционални политички систем, а такво знање се најбоље стиче антрополошким методама. Пожељно знање се углавном тиче политичке организације, идеологије и религије, свега што је неопходно за покушај да се искористи традиционални систем. Чињеница да је локална администрација тип администрације који треба проучавати (пошто су, на вишим нивоима, Британци сами управљали системом) објашњава интересовање за друштвену организацију малих група, села или кланова... Пожељна су емпиријска истраживања, односно дескрипције како ствари функционишу и како се проблеми решавају.⁴

Лекнерова даље објашњава да су се апологети посредне управе интересовали за питања у вези с "друштвеним организацијама ниске скале, веровањима у натприродне силе и проблемима власти", али су и прихватили да се "на таква питања не може одговорити ни најмање поуздано без познавања принципа који стоје иза њих". Зато је функционалистичка теорија у социјалној антропологији најпогоднија да одговори на питања која постављају идеолози посредне управе.⁵

---

⁴ Helen Lackner, *Social Anthropology and Indirect Rule. The Colonial Administration and Anthropology in Eastern Nigeria: 1920-1940*, у: Talal Asad (editor), *Anthropology & the Colonial Encounter*, Humanity Books, Amherst, New York, 1998, 147.

⁵ Исто, 147-148.

Марвин Херис истиче да је, између 1930. и 1955. године, већина радова структурално-функционалистичке школе била заснована на теренским истраживањима обављеним на британским колонијалним територијама у Африци, због чега је било немогуће да се не "подвуче повезаност између предлога да се социјални системи проучавају као да су солидарни и вечни и чињенице да је некадашњи колонијални систем спонзорисао и запошљавао припаднике ове школе с којима је био у индиректној вези". У наставку, Херис се слаже с оценом да је улога функционализма као нове врсте "суморне науке" била да "обезбеди научну рационализацију status quo, нарочито у вези с британском политиком посредне управе".⁶

С друге стране, Адам Купер наглашава да су, упркос миту о посредној управи, "све колонијалне власти биле посвећене ширењу робно-новчане привреде, подршци мисијама и мисионарском образовању (с неким локалним изузецима), као и успостављању нових облика права и владавине".⁷ Политика посредне управе је спровођена само на неким британским територијама, али су практично у свим афричким колонијама локални лидери "управљали областима у складу с мање-више домаћим системом, зато што је размишљање о алтернативи било сувише скупо". Иначе, од тридесетих година 20. века, све британске колоније су почеле с планира-

---

⁶ Marvin Harris, *The Rise of Anthropological Theory. A History of Theories of Culture*, Routledge & Kegan Paul, London 1969, 516-517.

⁷ Adam Kuper, *Anthropology and Anthropologists. The Modern British School*, Routledge & Kegan Paul, London, Boston, Melbourne and Henley, 1983, 114.

ним развојем у области владавине и економије, што је било неспојиво с доктрином посредне управе.⁸

Питајући се колико је функционалистичка теорија била прикладна за колонијалну антропологију, Купер истиче да је већина британских колонијалних администратора прихватила еволуционизам, као и да је и "дифузионизам био сасвим добар кандидат у тим околностима". Такође, администратори су исмевали антропологе-функционалисте због њиховог претпостављеног одбијања да прихвате макар постепену промену и присуство трговаца, мисионара или самих администратора.⁹ Коначно, Купер наводи још један разлог за могући несклад између функционализма и колонијалног поретка:

...После Малиновског, антрополози су заснивали своје методе на партиципацији с опсервацијом, што је захтевало близак и слободан контакт с проучаваним људима. Зато су морали да сруше расне баријере које су постојале у многим колонијама и да се суоче с базичним и неизреченим претпоставкама свих колонијалних режима. Њихови индивидуални примери како софистицирани Европљани могу успешно да усвоје многе племенске обичаје и живе у пријатељству с неписменим и сиромашним народима представљали су трајну иритацију за насељенике и многе колонијалне службенике.¹⁰

Иако признаје да су антрополози наглашавали "практичну" вредност разумевања домородачких обичаја, с циљем да се избегну непотребни поремећаји, Луси Мер наглашава да је, још 1924. године, Редклиф-Браун држао први курс на уни-

---

⁸ Исто, 117-118.

⁹ Исто, 118.

¹⁰ Исто, 120.

верзитету у Кејптауну о променама у друштвима ниске скале. Садржај овог курса се тицао утицаја западне економије на друштвену организацију Бантуа у Јужној Африци, а подстицај за проучавање овог феномена било је интересовање мисионара и неких администратора за људе међу којима раде.¹¹ Сам Редклиф-Браун је наглашавао да мисионар и колонијални службеник морају да поседују темељно знање о домородачком друштву, ако желе да направе радикалне промене у њему и да предвиде резултате својих активности.¹²

У сличном духу, Малиновски је апеловао на антропологе да се одрекну антикваријанизма и да се посвете проучавању онога што се у том тренутку одвија у домородачким друштвима. Нарочито се морају посветити практичним проблемима који се јављају у колонијама, што ће их квалификовати за улогу саветника.¹³

У предговору за своју књигу *A Black Byzantium*, исцрпну монографију о нигеријском народу Нупе, Нејдел истиче да верује у сарадњу антрополога и администратора, садржану у чињеници да је "модерна антропологија предодређена да буде од велике користи колонијалним властима тако што ће им пружити знање о друштвеној структури домородачких група које треба да буду подвргнуте здравој

---

¹¹ Lucy Mair, Malinowski and the Study of Social Change, у: Raymond Firth (editor), *Man and Culture. An Evaluation of the Work of Bronislaw Malinowski*, Routledge & Kegan Paul LTD, London 1970, 230.

¹² A. R. Radcliffe-Brown; Adam Kuper, Science and Native Problems: How to Understand the Bantu, *Anthropology Today*, Vol. 2, No. 4, August, 1986, 20.

¹³ H. Ian Hogbin, Anthropology as Public Service and Malinowski's Contribution to it, у: Raymond Firth (editor), 251.

и хармоничној домородачкој администрацији, у виду посредне управе".¹⁴ Џејмс Ферис истиче да је Нејдел увек видео себе "као практичног, чак примењеног антрополога", као и да је "целокупан његов теренски рад обављен на експлицитан захтев власти".¹⁵ Такође, Ферис назива Нејдела "једним од локалних агената" британског империјализма у Судану, а такво ангажовање овог антрополога објашњава чињеницом да је "контролисати људе социологијом било лакше него их контролисати трупима".¹⁶ Ферис инсистира на томе да је функционализам помогао империјализму да успостави контролу над људима, као и да Нејделова теорија постаје разумљива тек у светлости његове посвећености апликацији.¹⁷ Доказ за то Ферис налази у следећим Нејделовим речима:

...употребом критеријума управљања људима и приходима, увео сам концепте који, макар имплицитно, конотирају сврху и употребу, пошто управљање увек значи управљање с неком сврхом. Још раније сам потврдио овај корак, говорећи да ови критеријуми помажу да се сачува степен релевантности структуралне анализе. Сада бих рекао да помажу да се задржи или обезбеди неопходна веза између теорије о друштвеној структури и социјалног универзума сврховитости. Можете ово назвати осигурањем против хеуристичке изолације која може да оде предалеко, али и под-

---

¹⁴ S. F. Nadel, *A Black Byzantium. The Kingdom of Nupe in Nigeria*, International Institute of African Languages & Cultures; Oxford University Press, London; New York; Toronto, 1942, vi.

¹⁵ James S. Faris, *Pax Britannica and the Sudan*. S. F. Nadel, у: Talal Asad (editor), 155.

¹⁶ Исто, 157.

¹⁷ Исто, 162.

сећањем на то да живимо у друштвима у којима постоје послови који треба да се обаве.¹⁸

Антрополог и мисионар Едвин Смит схвата посредну управу на прилично идеалистички начин, пошто наглашава да она не представља "форму британске владавине уз подршку домородачких вођа", већ такво уређење које чува племенске институције "као природни оквир у којем се афричко друштво може развијати на здрав начин".¹⁹ У складу с

---

¹⁸ S. F. Nadel, *The Theory of Social Structure*, Cohen & West, London 1969, 158-159.

¹⁹ Edwin W. Smith, Presidential Address. *Anthropology and the Practical Man*, *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Vol. 64, January – June, 1934, xx. Између два светска рата, преовладало је мишљење да политички системи који су постојали пре успостављања колонијалне управе представљају израз "природног развоја" и да их треба чувати "зарад нечега за шта се сматрало да је прикладније савременом свету". Међутим, касније се јавило мишљење да је "признавање традиционалних власти било грешка од самог почетка, да је то подржало утицаје који су били најсупротстављенији неопходним променама, као и да је утврдило сентименте 'племенског' сепаратизма који се показао тако реметилачким у неким од нових афричких држава". Луси Мер пише да би колонијална управа изазвала незадовољство домородачког становништва да је уклонила традиционалне владаре, као и да је било нереално очекивати од колонијалне власти да препозна прави тренутак када треба подржати Африканце који су критични према традиционалном начину живота. Видети: Lucy Mair, *Primitive Government*, Penguin Books, Harmondsworth 1967, 254-255. Пошто домородачка друштва на Папуи и Новој Гвинеји, уз свега неколико изузетака, нису имала наследне, па чак ни сталне вође, аустралијска власт се ослања-

принципима посредне управе, Смит подржава напоре да се у сфери образовања "учврсти спој афричке и европске културе у школама", а мисионарима препоручује да "охрабре Африканце да за Христа захтевају све што је најбоље у њиховој традицији – да у Цркву пренесу све што није инкомпатибилно с Христовом мишљу".²⁰

Дерил Форд пише да се, у строгом смислу, израз "примењена антропологија у управљању" односи на стварну примену антрополошког знања коју обављају они који су "административно одговорни за планирање и спровођење владине политике". Таква примена се заснива на претходним теренским истраживањима и извештавањима, а већина проблема примењене антропологије тиче се питања до којег степена и којим средствима су колонијалне власти "могле или је требало да обезбеде антрополошке податке ради помоћи и унапређења државне администрације".²¹

Повремено се израз "примењена антропологија" слободно употребљава и када сами антрополози, политичари и непрофесионалци уводе антрополошке принципе и податке "у јавне расправе о друштвеним питањима која се тичу администрације и развоја народа колонијалних територија". Према

ла на службенике из редова нативног становништва које је сама бирали и који су имали јасна извршна овлашћења, или на саветнике које су домороци сами бирали, али који нису имали никакву реалну власт. Видети: L. P. Mair, *Australia in New Guinea*, Christophers, London 1948, 7-9; 44-68.

²⁰ Edvin W. Smith, xxvii-xxviii.

²¹ Deril Ford, *Примењена антропологија у државној управи – Британске Африке*, у: А. Л. Кребер (уредно), *Антропологија данас*, Вук Караџић, Београд 1972, 711.

Форду, таква оцена питања колонијалне политике, изнесена у антрополошким терминима, "мора се схватити као нормативна, утолико што су њен предмет вредности и приступи о којима, како се сматра, треба или не треба обавестити колонијалну политику". Међутим, пошто таква јавна дискусија, путем политичких и других притисака и помагањем да се формирају одређени ставови бар код боље обавештених Британаца, "утиче на погледе и границе расуђивања колонијалне администрације, мора се имати на уму и ова примена антрополошких открића у анализи колонијалног развоја".²²

Мелвил Херсковиц разликује две врсте примењене антропологије: индиректну и директну. Индиректна примена антропологије значи да антрополог учи оне који се баве примитивним народима принципима и чињеницама у вези с њиховим предметом, с неким специјалним референцама на њихов посебан проблем. Директна примена антропологије значи да антрополог лично одлази на терен да истражи оне аспекте примитивног живота за које је заинтересована администрација и да одговори на она питања која су му поставили колонијални званичници који могу, али и не морају да искористе прикупљене податке за формулисање политике према домороцима.²³

Ричард Темпл је био најгласнији међу онима који су се залагали за оснивање Школе за примењену антропологију, која би била намењена за службенике британских колонијалних власти. Он је инсистирао на томе да за успешно вла-

---

²² Исто.

²³ Melville J. Herskovits, *Applied Anthropology and the American Anthropologists*, *Science*, New Series, Vol. 83, No. 2149, March. 6, 1936, 216-217.

дање људима није довољно познавати језике, администрацију и закон одређене земље, већ треба познавати и културу народа с којим се контактира.²⁴ На другом месту, Темпл је нагласио да је за успешне односе са страним народима неопходно поседовати "делатно знање о навикама, обичајима и идејама који управљају тим народима, као и о условима у којима проводе своје животе".²⁵ На заједничком састанку два комитета, од којих је један именовала Антрополошка секција Британског удружења за унапређење науке, а други Савет Краљевског антрополошког института, одржаном 1913. године, којим је председавао Ричард Темпл, донети су следећи закључци:

1. Прецизно упознавање с природом, навикама и обичајима страних популација неопходно је за све оне који живе и раде међу њима у било ком службеном својству, било као администратори, извршни службеници, мисионари или трговци, зато што, да би се ефикасно радило с било којом групом људи, од суштинског значаја је да се за њу има та културна симпатија која потиче од поузданог знања.
2. Такво знање у значајном, мада варирајућем, степену стичу сви који постигну успех у свом раду као резултат индивидуалне способности и примене.
3. Стицање знања у таквим случајевима је спор процес, који траје много година, пошто знање треба да стекну особе без обуке у исправним методима учења.

---

²⁴ Richard C. Temple, The Value of a Training in Anthropology for the Administrator, *Man*, Vol. 14, 1914, 34.

²⁵ Richard C. Temple, Suggestions for a School of Applied Anthropology, *Man*, Vol. 13, 1913, 186.

4. Док администратори и званичници уче, људи чије животе они контролишу могу да пате, што чини да, у одсуству претходне антрополошке обуке, знање стичу на рачун тих људи.
5. Мисионари и трговци не могу успешно да раде с људима за које су задужени, док не овладају потребним знањем о њима, што, без претходне антрополошке обуке, може бити постигнуто само на рачун оних који су их послали у иностранство.
6. Онако како се сада студира, антропологија представља систем истраживања која теже поузданом знању о физичком и менталном развоју група људи, као и учење исправних метода заснованих на непрекидном искуству стручњака.
7. Наука улива студентима навику да прецизно опсервирају оно што им је корисно да опсервирају и да изведу тачне дедукције из тога, те им, тако, омогућава, како се и очекује од њих, да дођу до поузданог знања у најкраћем могућем року.²⁶

Полазећи од ових закључака, на истом састанку су заузети следећи ставови:

1. Неопходно је да се организује систематска настава антропологије за особе које, или тек треба да буду упућене, или већ раде у деловима Британске империје с популацијама страним британском народу.
2. То се најбоље може организовати у сарадњи с Краљевским антрополошким институтом, Британским удружењем и универзитетима, уз подршку и сарадњу Владе, Форин офиса, Канцеларије за Индију, Канцеларије за колоније и комесара Цивилне службе.
3. Било би добро да се подрже постојеће школе антропологије на Универзитетима и да се охрабри њихово стварање тамо где не постоје.

---

²⁶ Richard C. Temple, "Tout Savoir, Tout Pardonner". An Appeal for an Imperial School of Applied Anthropology, *Man*, Vol. 21, October, 1921, 151.

4. Пошто лабораторије, библиотека и музеј, који су лако доступни за обуку студената, представљају непроцењиво вредан додатак свакој школи, пожељно је да се охрабри њихово оснивање онда кад већ не постоје.²⁷

Форд пише да су административни службеници подстицани, а некада се то од њих и захтевало, да направе етнографске записе и реферате о разним друштвеним питањима, на основу локалних и светериторијалних истраживања. На већини територија рано су установљене званичне "окружне бележнице", а у њима су непрестано бележени *ad hoc* етнографски подаци о племенским границама, друштвеним организацијама и привреди народа одређене области. Међутим, "постојале су крупне разлике у системима који су се користили за вођење тих записа и у вредности материјала који су они садржавали".²⁸

Колонијалне власти су увиделе неопходност антрополошког образовања за администраторе, па су они могли да га добију на специјалним курсевима на Кембрицу, Оксфорду и у Лондону. Такође, неки колонијални службеници су завршили основне и постдипломске студије антропологије на Оксфорду, а многи су били и чланови Краљевског антрополошког института. Неке од ових антрополошки образованих службеника колонијалне власти су охрабривале да обављају истраживања на територијама којима су оне управљале. Међутим, Еванс-Причард наглашава да чак и најбољи радови настали на овај начин ретко задовољавају критеријуме професионалних научника, али и колонијалних власти, пошто су, у тренутку када је Еванс-Причард ово писао, таква истраживања била напуштена свугде сем на територији Тангањике. Влада Ан-

---

²⁷ Исто.

²⁸ Deril Ford, 713.

гло-египатског Судана је увек настојала да ангажује професионалне антропологе, као што су професор Селигман и његова жена, Нејдел, Линхарт и сам Еванс-Причард. Насупрот политици колонијалних власти да истраживања организују преко локалних института, као што су Роудс-Ливингстонов институт у Северној Родезији (основан 1938. године), и они основани у Макеререу у Уганди, Ибадану у Нигерији и Кингстону на Јамајци, Еванс-Причард фаворизује истраживања која се обављају у организацији универзитета који преузимају одговорност за избор и обуку студената, супервизију истраживања и објављивање резултата. Ипак, Еванс-Причард признаје да локални институти могу имати корисну функцију као локални центри из којих се спроводи истраживање. Такође, Еванс-Причард истиче значај оснивања Фонда за стипендирање проучавања култура и језика Далеког истока, Блиског истока, Источне Европе и Африке.²⁹

Мисионарска тела су ретко слала своје волонтере на обуку из антропологије због недостатка новца, али и због, према Еванс-Причарду, не сасвим неоснованог, уверења да је антропологија увек била повезана са слободоумљем и антирелигијским опредељењем. Ипак, многи мисионари су се бавили антрополошким проучавањима, а као најзначајније примере Еванс-Причард истиче пастора Џанода и Едвина Смита, који је био и председник Краљевског антрополошког института.³⁰

Слично Еванс-Причарду, и Годфри Вилсон сумња у компетенцију колонијалних службеника и мисионара да квалитетно обаве антрополошко истраживање:

---

²⁹ E. E. Evans-Pritchard, *Social Anthropology*, The Free Press, Glencoe, Illinois 1954, 110-112.

³⁰ Исто, 113-114.

Искусни мисионари, обласни руководиоци и администратори сувише ретко износе на хартију оно познавање афричких институција које су стекли... даље, сада је опште познато да један запослен човек који није специјално обучен за истраживање не може ни у ком случају лако добити систематско и детаљно знање у свом слободном времену; чак и када је годинама постављен на једном месту, само изузетно обдарен човек може га стећи у таквим условима. Од окружног комесара не очекујемо техничко знање ветерине или медицине, и сада схватамо да је исто тако неразумно очекивати искусно знање из социологије. За успешан развој Африке неопходне су услуге школованих социјалних антрополога.³¹

Насупрот Еванс-Причарду и Вилсону, Глин Кокрејн истиче да многи службеници с антрополошким образовањем имају бољи однос с популацијом која је предмет интересовања, него што то успева "неутралним" антрополозима. Наиме, људи радије разговарају с онима који су у стању да им помогну, па антрополог који је владин службеник има лакши приступ информацијама него онај који то није. Ова предност се манифестује и кроз приступ владиној документацији.³²

Херсковиц прецизира да индиректна примена антропологије значи да се антрополог налази у улози учитеља, али и истиче да, када се обука заврши, антрополог више не може да утиче на то како ће његови бивши ученици примењивати стечено знање. Херсковиц закључује да ова немогућност антрополога да утиче на рад службеника, мисионара и наставника с антрополошким образовањем може да буде један од

---

³¹ Наведено према: Deril Ford, 724.

³² Glynn Cochrane, *The Case for Fieldwork by Officials*, *Man*, New Series, Vol. 6, No. 2, June, 1971, 279-284.

разлога за померање према директнијој примени антропологије.³³

Од појединачних подухвата у вези с дугорочном применом антрополошког проучавања проблема управе у Африци, вероватно је најважнији оснивање Међународног афричког института, убрзо након Првог светског рата. Из Саветодавног комитета британског колонијалног министарства за образовање домородаца у тропској Африци потекла је иницијатива, коју је највише подржавао његов секретар сер Ханс Вишер, да се створи центар за истраживање и сакупљање података о културама и језицима афричких народа, чији би циљ био да допринесе координисаном решавању проблема који се тичу економског и политичког развоја. У Великој Британији су схватили да се то може постићи "једино ако се проучавања и обавештења буду односила на стање на свим афричким територијама и да се разрада проблема не сме затворити у националне границе". Уз подршку заинтересованих европских и колонијалних влада, као и мисионарских и научних организација из Европе и САД, овај Институт је основан 1926. године, на челу с лордом Лугардом и с експлицитним циљем да успостави чвршћу везу "између научног знања и истраживања и интереса афричких народа, колонијалних влада и других европских агенција на афричкој територији". Иако је Институт добио финансијску помоћ Рокфелерове фондације³⁴, а

---

³³ Melville J. Herskovits, *Applied Anthropology and the American Anthropologists*, 218.

³⁴ Доналд Фишер пише да су повереници и службеници Рокфелерових фондација, као заступници идеологије "софистицираног конзервативизма" чије је гесло било "ефикасност, контрола и планирање", између два светска рата очекивали од друштвених

француски, немачки и други научници с континента су учествовали у изради и контроли програма истраживања, као и у објављивању резултата, већи део истраживања је обављен на британским колонијалним територијама, пошто су тамо били бољи услови за рад. Истраживачки програм се тицао практичних проблема у вези с последицама културног контакта, "али је и владама и научним радницима јасно предочено да су, нарочито у тој фази, основни доприноси познавању афричких култура и друштвених система од превасходног значаја и вероватно од највеће дугорочне вредности". Између 1932. и 1939. године, сарадници Института су вршили теренска истраживања у Нигерији, Златној Обали, Сијера Леонеу, Англо-египатском Судану, Уганди, Кенији, Тангањики, северној Родезији, Насаленду и Јужној Африци. Иако су пружила специфичне и детаљне податке само о неколико народа, већина ових истраживања се, у најширем смислу речи, тицала проблема управе, дајући примере и резултате, у смислу конкретних открића до којих се долази интензивним теренским радом, и социолошке комплексности која је у основи административних проблема. Резултате истраживања, али и радове других аутора, Институт је објављивао у тромесечнику *Африка* и у својим *Меморандумима*.³⁵

Оријентисаност Међународног афричког института на "дубље разумевање процеса културног контакта, на оцену оних обележја афричких друштава која доприносе друштво-

---

наука да постану "научније" на начин природних наука, односно да буду емпиричније, реалистичније и практичније. Видети: Donald Fisher, *Rockefeller Philanthropy: And the Rise of Social Anthropology*, *Anthropology Today*, Vol. 2, No. 1, February, 1986, 5.

³⁵ Deril Ford, 716.

ној кохезији и на откривање пута којим су западњачке идеје и комерцијалне и управне делатности утицале на разне установе" допринела је стварању расположења да се Африканцима препусти већа одговорност "у развоју нових друштвених структура које морају произаћи из све већег учешћа у светској привреди". Усмереност интензивних проучавања афричких култура у вези с актуелним и будућим функционисањем друштвених институција, "и традиционалних и новонасталих, у условима културног контакта, био је последица споја функционалног и динамичког приступа етнографској анализи" којима су увели антрополози као што су Редклиф-Браун и Малиновски. Ови антрополози су имали искуство колонијалних администратора и били су свесни да "колонијални развој мора мање зависити од априорних принципа ефикасности и економичности у администрацији, а све више од друштвених система и културних вредности с којима администратор мора доћи у додир када остварује постављени програм развоја". Антрополози су у своја истраживања уврстили и ефекте које на афричка друштва имају активности европских агенција и владиног, трговачког или мисионарског особља, што значи да су "проучавали погледе и понашања и Европљана и Африканаца као актера у одређеним ситуацијама".³⁶

Независно од програма Међународног афричког института, у овом периоду, антрополози су обављали истраживања корисна за одређене администрације. Ова проучавања су финансирана из разних приватних извора, "али је на њих утицала иста тенденција ка динамичкој анализи посматране ситуације на терену". Тако је Еванс-Причард анализирао нуерску

---

³⁶ Исто, 177.

политичку организацију³⁷, Одри Ричардс се бавила економским и политичким проблемима међу Бембима из Родезије, Џ. С. Херис је направио извештај о пољопривреди и земљопоседништву код Озуитем Иба, Лејт Рос и Гринова су истраживале улогу жена и привреду других заједница Иба, Г. Годфри Вилсон је изучавао племена Њакјуса и Нгонде на територији јужне Тангањике, Л. Мер је проучавала економске и политичке промене код Ганда, док је Дерил Форд написао сличне студије о народу Јаке с југоистока Нигерије.³⁸

Дерил Форд оцењује да, без обзира на то што су "многи административни фактори, укључујући економске услове на колонијалним територијама, можда допринели инертности, мора се признати и да администратори врло често нису ценили антрополошка открића која би била врло драгоцене за планирање и остваривање политике", пошто су била уврштена у обимне студије или специјалистичке радове. Наиме, док су, у смислу научне вредности, представљали велики корак напред у функционалној анализи домородачких институција, "ти радови су често претпостављали познавање и првенствено интересовање за теоријске проблеме, па значај њихових резултата за непосредне, па и дугорочне проблеме није увек био очигледан". У таквим околностима, ниједна страна није довољно ценила "административну корисност и могућност вршења стручних етнографских истра-

---

³⁷ Еванс-Причард признаје да је истраживање политичке организације Нуера обавио на захтев колонијалних власти у Судану, према којима се овај народ непријатељски односио. Видети: Edvard Evan Evans-Pritchard, *Socijalna antropologija*, Prosveta – Biblioteka XX vek, Beograd 1983, 388.

³⁸ Deril Ford, 717-718.

живања и специјалних проучавања конкретних институција од административне важности".³⁹

Еванс-Причард истиче да конфликти могу да настану из заинтересованости антрополога за научне проблеме без обзира на то да ли то има било какву практичну вредност, док су колонијалне власти заинтересоване за практичне проблеме, без обзира на то да ли они имају теоријски значај или не. По овом аутору, најбоље решење је да колонијалне власти успоставе место за експерта из антропологије, као што имају места за експерте из области образовања, геологије, ботанике, паразитологије. Тако ће неки антрополози моћи да бирају између академске каријере и каријере у административној служби.⁴⁰

Еванс-Причард наводи позитиван пример Владе Англо-египатског Судана која је њега ангажовала и која није имала илузију да било шта што антрополог открије може имати неку велику практичну вредност. Влада је сматрала да треба да стимулише истраживачке стипендије, пошто знање о језицима, култури и друштвеном животу народа Судана има непроцењиву вредност за њене службенике и друге, без обзира на то да ли решава неки тренутни практичан проблем. Еванс-Причард не верује да је могућа било каква друга примена антропологије, сем у оваквом начелно културном смислу.⁴¹

Хогбин пише да су колонијални администратори често у прошлости били незадовољни антрополошким монографијама и да су се жалили да је материјал ретко презентован у форми која се може практично искористити. Хогбин се слаже да

---

³⁹ Исто, 718.

⁴⁰ Е. Е. Evans-Pritchard, *Social Anthropology*, 120.

⁴¹ Исто, 120-121.

је човек који се бави практичним послом често обавезан да ради у складу с тренутним догађајима и могућностима. У таквим околностима он нема времена за истраживање и експерименте. Он зависи од актуелних информација и ако се обрати експерту он хоће мишљење одмах. Потом, располажући доступним фрагментима знања, он доноси неопозиве одлуке. За овако краткорочну перспективу, целовити антрополошки извештаји су ретко корисни. Домородачки обичајни закони дозвољавају различите варијације, а формулација тако прецизних правила на начин који захтева западњачко безлично законодавство била би претерано поједностављивање.⁴²

Хогбин наставља да "практичар мора понекад да стекне и дугорочни увид, као, на пример, када разматра ефекте прошлих регулација или осмишљава нове". У овој ситуацији, било која литература која интерпретира један скуп културних вредности у терминима друге има већу шансу да буде корисна. Ипак, могуће је да форма и обим обичног антрополошког рада на појединачним племенима буду и даље искључени. Главну кривицу за све ово Хогбин приписује властима, пошто су ретко антрополозима давали стална запослења, иако би само тако они могли да буду у блиском контакту с администрацијом и да знају њене стварне потребе.⁴³

Осврћући се на положај саветодавног антрополога у односу на владу која се користи његовим услугама, Дерил Форд истиче "разлику између непосредног учешћа антрополога у влади, тј., професионално обучених владиних службеника с теоријским и чињеничним знањем о социјалним процесима у неиндустријском друштву, који редовно учествују у политич-

---

⁴² Н. Ian Hogbin, 257.

⁴³ Исто, 257-258.

ким расправама, и услуга које колонијалним владама могу учинити самостални истраживачи чија је функција да извештавају у својству антрополога-консултаната". Форд закључује да обе ове функције могу бити корисне и да се не искључују међусобно, али и да "о улози антрополога у влади има нејасних схватања услед тога што антрополози и колонијалне администрације које желе да обезбеде њихове услуге кад воде опште разговоре на ту тему не праве разлику".⁴⁴

Форд поентира да се сви слажу да квалитет услуге коју социјални антрополог "може пружити колонијалним администрацијама зависи од сопствених теоријских достигнућа, пошто сви покушаји да се дати практични друштвени проблем схвати и мудро третира зависе од мере у којој се чињенице могу установити и анализирати у односу на општију масу социолошког знања". Зато би свако веће пребацивање фондова за теренска истраживања и публикације на уско прописана краткорочна испитивања не само "омело научни развој социјалне антропологије, већ би било против дугорочних интереса колонијалне управе".⁴⁵

Хогбин дели предмете антрополошких истраживања у две категорије. У прву спадају планови опорезивања, шеме уређења домородачког вођства и политичке организације, као и извештаји о браку и положају жена. Ови проблеми се могу посматрати скоро у потпуности из антрополошке перспективе, а предлози су ограничени на једноставну и извршну акцију. У другу категорију спадају: упознавање с новим пољопривредним културама, контрола рађања, поново насељавање, миграције радне снаге, локални судови и шко-

---

⁴⁴ Deril Ford, 725.

⁴⁵ Исто.

ловање. Све ово може да захтева радикалне промене и не тиче се само антропологије, већ и пољопривреде, здравства, економије, права или образовања.⁴⁶

Еванс-Причард пише да су многи антрополози дуго говорили о примењеној антропологији као што се говори о примењеној медицини или инжењерингу, а то су чинили зато што су антропологију сматрали природном науком и тежили откривању закона друштвеног живота. Према њима, једном када би била заснована теоријска генерализација, примењена наука би била могућа. Морални филозофи из 18. века, етнологи из 19. века и већина социјалних антрополога из Еванс-Причардовога времена узели су, експлицитно или имплицитно, природне науке као модел и претпоставили да је сврха антропологије предвиђање, планирање и контролисање друштвене промене. Ова претпоставка је сажета у фрази "друштвени инжењеринг". Према Еванс-Причарду, ако се прихвати ова перспектива природне науке, логично је закључити да, пошто су социолошки закони примењиви на свако друштво, њихова главна улога треба да буде пре у планирању западног друштва, него у контроли развоја примитивних друштава.⁴⁷

Еванс-Причард не верује да је могућа друштвена наука која би личила на природне науке. То не значи да је немогуће применити социјалну антропологију, већ само значи да она не може да буде примењена наука као медицина или инжењеринг. Систематско знање о примитивним друштвима је могуће здраворазумски применити у вођењу послова који се тичу управљања и образовања заосталих народа.⁴⁸

---

⁴⁶ Н. Ian Hogbin, 259.

⁴⁷ Е. Е. Evans-Pritchard, *Social Anthropology*, 114-116.

⁴⁸ Исто, 117.

Према Хогбину, граница између чисте и примењене антропологије је много замагљенија него између чисте и примењене природне науке. Из безброј разлога, количина знања је мања и антрополог заинтересован за практичне послове не може да се ослони на теорије и методе које су други створили. Зато је принуђен да сам обави истраживање, "које се често нимало не разликује од оних које су спровели антрополози заинтересовани за потврђивање или проширивање неких генералних хипотеза".⁴⁹

Разлика између примењених природних и примењених друштвених наука је и та да обичан грађанин лако признаје већу компетентност природним научницима, али тешко прихвата да је антрополог компетентнији да говори о решавању одређених друштвених проблема од других људи. Хогбин наглашава да, пре или касније, свака културна иновација доводи до поремећаја институција које у почетку нису биле погођене, и, макар привремено, одређени степен друштвене неприлагођености је скоро неизбежан. Антрополог може да предвиди која ће од ових потешкоћа да се појави, па чак и да помогне ублажавању најгорих последица, али не може да гарантује да неће доћи до нежељених промена.⁵⁰

Примена резултата друштвених наука узрокује и честе сукобе мишљења, док, насупротив томе, људи увек знају шта да очекују од примене природне науке и најчешће се слажу око пожељности резултата. Наиме, друштвена питања се практично увек тичу политике и управљања, а различита виђења примене друштвених наука су непомирљива.⁵¹

---

⁴⁹ Н. Ian Hogbin, 246.

⁵⁰ Исто, 246-247.

⁵¹ Исто, 247.

У примењеној антропологији, вредности се јављају на два нивоа: на првом, санкционишу посебне интервенције и сврхе, и на другом, могу да бране и потврђују праксу као такву. Начелно, примењена антропологија је до сада имала две доминантне идеолошке позиције: старију патерналистичку оријентацију британских колонијалних примењених антрополога и егалитаристичку перспективу америчких антрополога. Према Бенету, разлика између ове две позиције није велика и углавном се тиче језика. Наиме, британски антрополози су инклинирали колонијалном жаргону у којем је имплицитно био садржан покровитељски однос према домороцима, док су антрополози у САД користили језик америчког либерализма.⁵²

За британску примењену антропологију карактеристичан је Хедонов став да колонијализам третира заостале народе на груб начин, а да антропологија може да покаже администраторима да с овим популацијама треба поступати пажљиво. Британска колонијална антропологија је патерналистички истицала да племенске народе треба заштити, разумети њихову културу и побољшати њихов живот. Пошто је колонијална управа често била у заблуди, антрополози су као припадници доминантне расе имали посебну обавезу да помогну.⁵³

Померање од овог класичног патернализма учинили су Гордон Браун и Брус Хат, од којих је овај други најпре био британски антрополог, а касније колонијални администратор у Африци. Они су, у књизи *Anthropology in Action*, истакли да антрополог треба да се уздржава од критиковања ад-

---

⁵² John W. Bennett, *Applied and Action Anthropology: Ideological and Conceptual Aspects*, 28-29.

⁵³ Исто, 29.

министратора, пошто овај други мора да узме у обзир факторе којих антрополог није свестан. Бенет закључује да се количина информација којима располаже антропологија стално увећава, али да су антрополози задржали улогу пасивног саветника и оцењивача.⁵⁴

Бронислав Малиновски се сматра интелектуалним оцем британске примењене антропологије, пошто је дефинисао област и обучио целу генерацију теренских истраживача, желећи да од њих направи "етнологе са савешћу". Он је сматрао да избору између директног и индиректног владања треба да претходи проучавање процеса којима Европљани утичу на домороце, с тим што је он лично, као и већина антрополога, фаворизовао индиректну управу. Истраживање ових процеса спроводе антрополози, али, слично Брауну и Хату, Малиновски сматра да је на државницима и новинарима последња одлука како да примене резултате.⁵⁵

Као заступник културног релативизма, Херсковиц инсистира на томе да су вредности производ културе и да не постоји никакав објективни морални поредак. Судови су засновани на искуству, а искуство интерпретира сваки појединац у оквирима своје енкултурације. Сваки човек би требало да се понаша на основу правила сопственог друштва, као и да поштује право других да се конформирају својим правилима.⁵⁶

Бидни наглашава да се релативистичка перспектива заснива на супротстављању алтернативних ставова: доктрине о непромењивим вредностима и негирања објективних норми. Он

---

⁵⁴ Исто.

⁵⁵ Исто.

⁵⁶ Н. Ian Hogbin, 254-255.

истиче и трећу могућност. Наиме, природни научници не тврде да објективна истина не постоји, иако су, како се знање увећава, принуђени да модификују раније теорије. Напротив, баш зато што верују у објективни поредак природе који је доступан постепеном откривању, они су спремни да преиспитају своје претпоставке и генерализације. На сличан начин, неразумно је одбацити објективне моралне норме само зато што се за неке од њих, за које је изгледало да су објективне, испоставило да имају само субјективну вредност у датој култури. Кумулативни раст нашег знања о моралним идеалима ће личити на раст свести о истини у природним наукама. Поштовање људског живота и имовине је већ етнолошка универзалија, без обзира на чињеницу да различите културе показују варијације у сфери његове примене.⁵⁷

Годфри Вилсон је истицао да је права вредност антропологије у томе да буде и корисна и верна истини, односно да споји практични значај с научном тачношћу. Он се залагао за потпуно разумевање где су границе научног метода у примени на живот људи:

Социјални антрополог не може, као научник, да суди о добру и злу, већ само о објективној друштвеној чињеници и њеним импликацијама... Не постоји научни идеал људског благаостања; не може постојати научно ауторитативно усмеравање догађаја; социјални антрополог има право, као човек, на личне моралне и политичке назоре – они нису ни више ни мање вредни поштовања од назора ма ког другог добро обавештеног грађанина – али он нема право да их протура као "научне".⁵⁸

---

⁵⁷ Исто, 256.

⁵⁸ Наведено према: Deril Ford, 724.

Због тога, према Вилсону, социјални антрополог као научник не може одговорити на питања као што су "шта предузети у вези с афричким браковима, поглаварством, пијењем пива у граду?", али може да пружи користан одговор на слична питања у вези с природом ситуације за коју су администратори заинтересовани. Он истиче концепцију "техничког обавештења" као кључ за правилан однос између социјалних научника и пословних људи:

Људска друштва, као и земља на којој се налазе, имају тврдокорну материјалну стварност која се не може савладати без стрпљивог и објективног изучавања. Посао је научника да се прихвати тог стрпљивог и објективног изучавања, посао је управе и индустрије да се користи њиховим резултатима обликујући из садашњости све што будућност може пожелети. Научницима мора бити дичан циљ да им и владе и опозиције могу подједнако веровати зато што не говоре ништа што не могу доказати, зато што се увек држе голих чињеница. Пословним људима мора бити дичан циљ да дозволе научницима савршену слободу за њихова истраживања и да поклоне њиховим резултатима, када буду објављени, пажњу коју заслужују доказане чињенице...⁵⁹

Дакле, Вилсон прави разлику између прописивања техника и прописивања вредности. Антрополог је компетентан само за ово прво, при чему његов савет мора да буде објективан и непристрасан. Акција укључује политику, а политику сме да одреди само власт. Антрополог сме да критикује и предлаже решења која се тичу искључиво техничке стране. Као научник, антрополог не може да суди шта је добро, а

---

⁵⁹ Исто.

шта лоше, већ само да разматра објективне друштвене чињенице и њихове импликације. Антрополог не може да подржава или да се противи политици, али је у стању да процени да ли је могућа њена примена у датим условима.⁶⁰

Као и Вилсон, Еванс-Причард сматра да су антрополози компетентни и за откривање релевантних чињеница, али и за процену последица одређене политике. Није задатак антрополога да предлажу која би политика требало да се води. Они могу да утичу на њена средства и ставове оних који је обликују, али сакупљено и објављено знање о примитивним друштвима не сме да одређује која ће се политика спроводити. Циљеви једне политике су одређени аксиоматским вредностима, а не произлазе из познавања чињеница у вези с околностима. Да ли је оно што политичари спроводе добро или лоше није питање за социјалну антропологију, већ за филозофију морала.⁶¹

Едвин Смит је још један заступник вредносне неутралности примењене антропологије, о чему сведочи следећи цитат:

...Ако администрација тражи од експерата да истраже одређени проблем и да на разматрање ставе све чињенице с циљем да се формулише политика, њихова дужност је ограничена на то да изнесу податке на хладан, научни, немилосрдан начин. Антропологија може тачно да укаже на неизбежне последице било које претпостављене шеме, говорећи: "Ако останете на овој линији, будите уверени да ће ови резултати уследити". Такође, може да каже да ако се нешто не догоди у одређеној ситуацији, онда ће се догодити то и то. Као мушкарци и жене, можемо имати мишљења о праведности или неправедности одређених чињења и ставова, али антро-

---

⁶⁰ Н. Ian Hogbin, 260-261.

⁶¹ Е. Е. Evans-Pritchard, *Social Anthropology*, 119-120.

пологија као таква не може да доноси судове, пошто би тако зашла у сферу филозофије и морала. (...) Антропологија не зна ништа о вредносним судовима; она може да каже да нешто постоји или да ће постојати, али не може да каже да је нешто добро или лоше. Да би антропологија могла да суди и води, морала би да има дефинисану концепцију савреног друштва, а пошто је спречена да има идеале – она не може да суди, не може да води и не може да говори о прогресу.⁶²

Насупрот Вилсону, Еванс-Причарду и Смиту, Гинсберг сматра да антрополози који раде као консултанти не могу да задрже позицију етичке неутралности. Према њему, циљеви и средства су тако блиско повезани да није разумно очекивати такву поделу рада која ће прво оставити државницима, а друго научницима. Антрополог може да истражује разне друштвене феномене с мање страсти него други људи, али никада не може да постигне емоционалну и етичку индиферентност истраживача из природних наука.⁶³

Редфилд је сматрао да су неки аспекти одређених моралних система бољи од одговарајућих аспеката других, пошто дају већи простор људском достојанству, симпатији и слободи. У овом смислу, цивилизована друштва су много напреднија од примитивних и антрополог не би требало то да негира.⁶⁴

Нејдел наглашава да је целокупна област социјалне акције испуњена сврсисходношћу, па се, на сваком кораку, мора судити о прикладности средстава или понашања за постизање одређених циљева. У вредносно неутралном истраживању, о прикладности се суди на основу релативних стан-

---

⁶² Edwin W. Smith, xxxiv-xxxv.

⁶³ Н. Ian Hogbin, 261.

⁶⁴ Исто, 262.

дарда, упоређивањем постигнутих коначних циљева с онима који су жељени. Међутим, у барем три случаја морају се применити апсолутни стандарди адекватности:

...Прво, то је случај када говоримо о задовољавању психо-физичких "потреба" које нуди било која култура; друго, када процењујемо како се друштвене чињенице односе према опстанку; и, треће, када износимо ставове о друштвеној интеграцији и стабилности. У сваком од ових случајева, наши искази садрже судове о исплативости одређених акција, о "добрим" или "лошим" културним решењима проблема који се тичу људског живота и о "нормалном" или "ненормалном" стању ствари. Ово су основни судови без којих не можемо спровести истраживање друштва и који не изражавају јасно чисто личну филозофију истраживача или арбитрарно претпостављене вредности.⁶⁵

Такође, Нејдел напомиње да су вредности уграђене у антрополошки дискурс, пошто је антрополошка литература пуна термина као што су "прилагођеност", "неприлагођеност", "функција" и "дисфункција". Антрополог који ради за владу или друге послодавце мора да дели њихову одговорност, пошто прибавља чињеничне информације на основу којих једна политика постаје спроводива или успешна. Зато антрополог има право да суди и о циљевима политике.⁶⁶

Сам Хогбин начелно прихвата Вилсонов став, али и истиче да су вредносни судови присутни у антропологовим предвиђањима резултата, које је тешко описати на неутралан начин и без показивања које научник лично сматра пожељнијим.⁶⁷

---

⁶⁵ S. F. Nadel, *The Foundations of Social Anthropology*, Cohen & West, London 1969, 53-54.

⁶⁶ H. Ian Hogbin, 262-263.

⁶⁷ Исто, 264.

Критика колонијалне антропологије

У шездесетим годинама 20. века, антропологија се наша у кризи која је била узрокована појавом нових нација на простору некадашњих колонија. Суштина је у томе да парадигме којима су се антрополози служили у доба доминације империјалних сила нису омогућавале предвиђање и разумевање појаве идеологија национализма, самоопредељења и културног сепаратизма. Последица тога је била да су антропологију жестоко критиковали "њени практичари, домороци који су постали антрополози и националистички лидери који су антрополошко истраживање третирали као последњи траг колонијалног присуства".⁶⁸

Питер Форстер пише да је нова левичарска критика социјалне антропологије настала у контексту распада колонијалних империја, "развоја" Трећег света и ангажовања антрополога у служби СИА. У теоријском смислу, ова критика представља део општег раскида с функционализмом, емпирицизмом и микроскопским истраживањима, а понекад и део шире критике недостатка антрополошке теорије.⁶⁹

Кетлин Гоуг је један од најзначајнијих представника овог теоријског усмерења које се нарочито развило у шездесетим и седамдесетим годинама 20. века. Она истиче да су се, услед експанзије револуционарних покрета у свету, антрополози нашли у тешкоћама које проистичу из њихових обавеза према народима које проучавају, према колегама и науци, али и пре-

---

⁶⁸ June Nash, Nationalism and Fieldwork, *Annual Review of Anthropology*, Vol. 4, 1975, 225.

⁶⁹ Peter Forster, Empiricism and Imperialism: A Review of the New Left Critique of Social Anthropology, у: Talal Asad (editor), 24-25.

ма властима које су их запосиле на универзитетима или су финансирале њихова истраживања. Целу ствар додатно компликују студенти, "који су некада знање примали мирно, али који сада, због сопствених криза, постављају незгодна питања о етици, ангажовању и циљевима". Зато, Гоугова поставља питање: "Шта да у све револуционарнијем свету ради антрополог који зависи од контрареволуционарних власти?".⁷⁰ Њен одговор је да антрополози треба да проучавају друштвене процесе у Трећем свету "без уграђених предрасуда о корумпирајућем финансирању, без предубеђења да су контрареволуције, а не револуције, најбољи одговор", као и с циљем постизања максималне економске и духовне добробити за информанте и међународну заједницу, пре него за задовољавања војних и привредних интереса западних држава. Ова истраживања треба да обављају појединци или самоформирани тимови, што значи да не треба да буду део или средство неког ширег плана.⁷¹

Џералд Береман инсистира на томе да је немогуће сакупљати податке и анализирати их без размишљања о њиховој употреби, као и да антрополог не може да се ослободи последица свог научног деловања.⁷² Због могућности да антрополошка знања буду искоришћена за циљеве који су изван контроле антрополога и супротстављени вредностима које он заступа, Береман предлаже:

---

⁷⁰ Kathleen Gough, New Proposals for Anthropologists, *Current Anthropology*, Vol. 9, No. 5, December, 1968, 405.

⁷¹ Исто, 407.

⁷² Gerald D. Berreman, Is Anthropology Alive? Social Responsibility in Social Anthropology, *Current Anthropology*, Vol. 9, No. 5, December, 1968, 392.

Морамо настојати да примењујемо наша знања и вештине на праве проблеме које смо ми дефинисали, уместо да смо их једноставно прихватили од извора који обезбеђују наше фондове. Морамо постављати питања која упућују на проблеме нашег времена, а не она која их минимизирају и затамњују...⁷³

Наступајући с антиколонијалистичких позиција, Дајен Луис констатује да је антропологија у кризи. Потенцијалном теренском истраживачу власти могу да забране рад, као и што могу да га одбију интелектуалци из земље у коју покушава да уђе. Може и да буде присиљен да наступи као економиста или социолог да би био прихваћен. Све време је изложен сумњи и неповерењу, а када се врати кући да пише и предаје, оспорава му се валидност његових резултата. Такође, Луисова скреће пажњу да се, од друге половине шездесетих година 20. века, у САД развила критика усмерена на неуспех антрополога да прихвате одговорност за политичке импликације свог рада. Сигнификантно је и то да се критичко самопреиспитивање међу антрополозима јавило заједно с растућом самосвешћу небелих народа.⁷⁴

Према Луисовој, од када се антропологија појавила заједно с европском експанзијом и колонизацијом незападног света, антрополози су учествовали у колонијалном систему који је организовао односе између западњака и незападњака. Методолошко становиште аутсајдера и "објективни" методолошки приступ су, у исто време, и подржавали колонијални систем и били под његовим утицајем. Такође, написане су многе студије културног контакта и културног конфликта које су

---

⁷³ Исто, 394.

⁷⁴ Diane Lewis, *Anthropology and Colonialism, Current Anthropology*, Vol. 14, No. 5, December, 1973, 581.

игнорисале ефекте колонизације на проучаване културе и на услове у којима је теренско истраживање обављено. Било да је играо улогу неутралног посматрача (теоријски антрополог) или неког ко повезује доминантне Европљане и подређене небеле групе (примењени антрополог), положај антрополога је био под значајним утицајем његове припадности доминантној групи. Као и други Европљани у колонији, антрополог је имао позицију економске, политичке и психолошке супериорности над подређеним народом. Луисова оцењује да је однос неједнакости између западњака и незападњака створио потребу за антропологом, али и омогућио да домороци буду доступни за истраживање. Кроз истицање моралне инфериорности Африканаца, у ранијем, и опасности од наглих промена, у каснијем периоду, као и кроз наглашавање разлике између Европљана и Африканаца, антрополози су створили концептуалне и теоријске моделе који су користили постојећим колонијалним системима.⁷⁵ Стокинг пише да су, у ери колонијализма, "антрополози и њихови информанти могли бити виђени као учесници у јединственој морално-епистемолошкој заједници, посвећеној очувању традиционалних културних форми у суочавању с надирућом европском цивилизацијом". У постколонијалном добу, "услови приступа терену били су рedefинисани, процес истраживања је почео да буде реконцептуализован у 'ауторефлексивним' и 'дијалoшким' односима, а етика и политика теренског рада су постале стална преокупација".⁷⁶

---

⁷⁵ Исто, 582-583.

⁷⁶ George W. Stocking Jr., *Delimiting Anthropology: Historical Reflections on the Boundaries of a Boundless Discipline*, *Social Research*, Vol. 62, No. 4, Winter 1995, 956.

Меми истиче да постоје три идеолошке основе колонијалног расизма: 1) амбис између култура колонизатора и колонизованих; 2) искоришћавање ових културних разлика у корист колонизатора; 3) њихова употреба претпоставља да разлике буду успостављене као апсолутне чињенице. Надовезујући се на Мемија, Дајен Луис пише да антропологово понашање и концептуалне формулације учествују у све три основе. Прво, антропологија је допринела стварању амбиса између западне и незападне културе, прибављањем информација које подржавају менталне конструкције оних на власти. Као аутсајдер, антрополог бележи разлике између проучаване културе и западне цивилизације. Указивање на разлике није само по себи расистичко, али неминовно добија такву конотацију у контексту колонијализма. Антрополог који обавља истраживање у колонијалном окружењу прибавља документацију о разликама која помаже потчињавању проучаване групе.⁷⁷

Друго, антрополози промовишу коришћење ових разлика у сопствену личну и професионалну корист. Ово је најочигледније у ставу многих антрополога да они имају право да, зарад сопственог професионалног напредовања, користе људе које проучавају, не обазирјући се на њих и њихове потребе. Антрополози ретко осећају потребу да "нешто учине", а своју неактивност правдају позивањем на канон научне објективности.⁷⁸

Треће, антрополози реификују културу, а то има сличну функцију као и расистичко коришћење биолошког детерминизма за објашњавање друштвених и историјских разлика.⁷⁹

---

⁷⁷ Diane Lewis, 583-584.

⁷⁸ Исто, 584.

⁷⁹ Исто.

Луисова наставља оценом да антрополози често комбинују идеализовање примитивне културе и културни детерминизам, што доводи до формирања става који је, истовремено, патерналистички и лицемеран. Антрополог романтизује и жели да сачува све особине примитивне културе које сматра неприхватљивим у сопственој култури. Такође, личну слободу и самоодређење, којих сам не жели да се одрекне, ускраћује "примитивцу" на основу културне условљености и потребе за прилагођавањем појединца заједници. И за антрополога и за колонизатора, културна посебност једног народа потврђује да ствари треба да остану онакве какве јесу.⁸⁰

Перспектива аутсајдера треба да обезбеди објективност као главни методолошки циљ. Поред прихватања културног релативизма, главни део обуке антрополога је била и припрема за непристрасно истраживање на терену. Дајен Луис истиче да чин неутралне опсервације дехуманизује опсервираног, као и да не успева да продре кроз "фасаду спољашњег понашања и постане део унутрашње егзистенције опсервираног". Антрополог који овако поступа сматра да он боље разуме живот опсервираног, него што би овај сам то могао. Стога, антрополог који инсистира на улози објективног посматрача у колонијалном окружењу доприноси одржавању односа неједнакости.⁸¹

С друге стране, Венди Џејмс наглашава имплицитно критички карактер антропологије из периода између два светска рата:

...својим избором проблема и формулацијом суштинске анализе она често брани слабија друштва и културе, софистицираност

---

⁸⁰ Исто, 584-585.

⁸¹ Исто, 585-586.

њиховог језика и мисли, као и "рационалност" примитивне економије, политике, враџбина, религије и тако даље. Ова одбрамбена позиција се повремено проширивала на проблем домородачких права на земљу, као и на питање правног и другог третмана радника миграната у новим индустријским зонама. Ова интелектуална и морална одбрана права и достојанства народа које еволуционе расистичке теорије деветнаестовековних "антрополога у наслоњачама" једва да су сматрале људима била је више него академска реакција на раније теорије. Истовремено, то је било реаговање "из стомака" на опстајање таквих идеја о културној и расној супериорности код колонијалних власти, локалних белих насељеника и у популарним ставовима код куће...⁸²

Зато су антрополози тактички описивали свој рад као "неострашћено, научно и битно проучавање различитих друштвених форми". Истовремено, наглашавали су да њихова истраживања могу да прибаве вредне информације за администраторе и планере, који би, без стручног савета антрополога, тешко избегли озбиљне грешке. Тако су, у приступу потенцијалним спонзорима, антрополози истицали практичну вредност својих проучавања, али су се, истовремено, и одупирали захтевима да директно асистирају колонијалним властима, правдајући се тиме да се они баве "суштински апстрактном науком". Ово разликовање објективног научника од ангажованог човека може се посматрати "као део стратегије колонијалних антрополога за умиривање било каквих сумњи у њихове личне мотиве које би могле да угрозе њихове захтеве за званичном подршком и погодностима".⁸³

---

⁸² Wendy James, *The Anthropologist as Reluctant Imperialist*, у: Talal Asad (editor), 43-44.

⁸³ Исто, 46-47.

Луисова сматра да важна методолошка претпоставка треба да буде мултидимензионални поглед на стварност, што значи да идеја о једино вредном објективном знању мора да буде замењена знањем које зависи од перспективе посматрача. Посматрач-аутсајдер је увек под утицајем групе којој припада, али он тога не мора да буде свестан све док проучава неку другу групу. Прикази једне групе које су дали посматрач-аутсајдер и посматрач-инсајдер биће различити, пошто рефлектују различите интересе, и биће релевантни у различитим контекстима. Тако, етничке мањине не само да више не желе да читају књиге које су о њима написали аутсајдери, већ одбијају да о себи уче од аутсајдера. Инсајдеру је тешко да одоли да се бави проблемима групе којој припада, док се аутсајдер фокусира на егзотику и усавршавање теорије.⁸⁴

Луисова пише да су европски етнографи одбацили став да антрополози могу да проучавају само туђа друштва и показали да је могуће служити се антрополошким теоријским и методолошким начелима и у анализи сопственог народа. Европска етнографија је настала у 19. веку, паралелно с новим националним културама, што је био одговор на потребу за новим идентитетом и новом свешћу. Независне државе Трећег света и етничке мањине у САД су се суочиле са сличним околностима. Као и европске нације у ранијем периоду, они се боре да утврде нове концепте самоодређења и националне или етничке културе. Једном када се људи ослободе потчињености, они захтевају и право да сами сагледавају и дефинишу своју културу. За многе антропологе из Трећег света, инсајдерска антропологија не може да служи

---

⁸⁴ Diane Lewis, 586-588.

искључиво величању или да буде чисто теоријска, већ мора да буде у вези с националним проблемима и да подстиче истраживања која ће помоћи социо-економски развој.⁸⁵

Премештање акцента у инсајдерској антропологији с теорије на развој условљава да се развој теорије усмерава на решавање практичних проблема. Луисова се залаже и за радикалну промену и у начину на који се проблеми лоцирају и формулишу, тако што ће људи који су предмет истраживања преузети важну улогу у одређивању који ће проблеми бити проучавани, а све у складу с њиховим интересима, онако како их они виде. Укљученост проучаване групе у формулацију проблема осигурава да ће антрополог бити у егалитарном, а не привилегованом односу с њеним члановима. Због овога Луисова закључује да ако антропологија брине о правим потребама и интересима људи које проучава, више него о личним и професионалним интересима, али и интересима дисциплине и оних који се њоме баве, онда "она мора на неком нивоу да буде експлицитно активистичка и ангажована дисциплина која производи друштвене научнике посвећене радикалној промени". Према Луисовој, треба правити разлику између активистичке и конвенционалне примењене антропологије. За антрополога из Трећег света, традиционална подела на чисту и примењену антропологију била је у сенци чињенице да су многи примењени антрополози били умешани у одржавање колонијалног и неоколонијалног система. Из ове умешаности проистиче и највећи неуспех примењене антропологије, а то је неспособност да створи јасну теорију културне промене.⁸⁶

---

⁸⁵ Исто, 588-589.

⁸⁶ Исто, 589.

Луисова и остали радикални друштвени научници се слажу да би развој методологије помоћу инсајдерских проучавања сопствене културе, било да је реч о евро-америчким или истраживачима из Трећег света, требало да помогне "деколонијацији" друштвених наука. Такође, то би требало да "олакша прихватање перспективизма као критичке методолошке претпоставке и активизма као вредног друштвено-научног циља кроз понуду легитимације супротстављених погледа на стварност и циљеве истраживања". Требало би и да води ка разумевању ограничења и опасности, али и могућности које пружа "објективност", као и да "изоштри свест о личним и групним интересима и њиховом утицају на теорију и акцију". Коначно, "дисциплина која развија тако различита интересовања требало би да створи услове за коренито и реалистично разумевање процеса културне промене".⁸⁷

Дајен Луис закључује да због своје колонијалне прошлости, антропологија има озбиљну одговорност према својим ранијим предметима истраживања. Њено знање и проицљивост, "изграђени на експлоатацији небелих и незападних народа, не могу више да остану забран Запада". Заједно с осталим друштвеним наукама, антропологија мора да, и у теорији и у пракси, ради у интересу свих људи.⁸⁸

---

⁸⁷ Исто, 590.

⁸⁸ Исто, 591. Гуторм Гјесинг напомиње да је, у свету испуњеном класним, етничким, националним и другим сукобима, тешко истовремено служити интересима свих људи, али и истиче да је, у конфликту између потлаченог и тлачитеља, дужност друштвеног научника да помогне првом. Видети: Gutorm Gjessing, *The Social Responsibility of the Social Scientist*, *Current Anthropology*, Vol. 9, No. 5, December, 1968, 402.

ПРИМЕЊЕНА АНТРОПОЛОГИЈА У СЈЕДИЊЕНИМ АМЕРИЧКИМ ДРЖАВАМА

Рад у индијанским резерватима

Проучавање феномена акултурације се налази у основи рада примењених антрополога у резерватима за Индијанце у Сједињеним Америчким Државама. Према Редфилду, Линтону и Херсковицу, акултурација укључује "оне феномене који су резултат континуираног непосредног контакта између две групе појединаца различите културе, за којим следе промене оригиналних образаца културе једне или обе групе".¹ Херсковиц наглашава да ова дефиниција "ограничава акултурацију на оне аспекте културне промене који су резултат непосредног контакта између људи". Такође, не разликује на јасан начин контакт између историјског и неписменог народа од оног између две примитивне заједнице. Не дотиче се ни мотивација које стоје иза проучавања ових

---

¹ Robert Redfield, Ralph Linton, and Melville J. Herskovits, Memorandum for the Study of Acculturation, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 38, No. 1, January – March, 1936, 149.

култура, "иако никаква дискусија о важности акултурације за унапређивање циљева антрополошког истраживања не би била реалистична, сем ако не би узела у обзир да овај предмет расправе спаја научну и 'примењену' антропологију".² А када су у питању циљеви и сврхе проучавања акултурације, Бети Мегерс је дала користан допринос сажимајућу ставове више аутора следећом типологијом:

1. Одредити функције и међусобан однос елемената културе и показати зашто су неке особине мање или више спремно прихваћене, друге одбијене итд. (Херсковиц, Зигел).
2. Проверити претпоставке као што су: "материјални аспекти културе су најпостојанији", "жене су конзервативније од мушкараца", "ствари се шире лакше од идеја" (Херсковиц).
3. Разумети однос између појединца и културе, као и ефекат дезорганизације културе на личност (Херсковиц, Мид).
4. Разумети културне динамике и стварање генерализација о резултатима културног контакта и о културној промени (Редфилд, Мид, Парсонс, Херсковиц, Иган).³

Едвард А. Кенард и Гордон Макгрегор пишу да су Биро за индијанске послове и Служба земљишне конзервације Министарства пољопривреде 1934. године предузели прво интензивно антрополошко проучавање у сврхе административног планирања и његових ефеката. Међутим, још у другој половини 19. века, Џ. Весли Пауел је предвидео сукоб

---

² Melville J. Herskovits, The Significance of the Study of Acculturation for Anthropology, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 39, No. 2, April – June, 1937, 259.

³ Betty J. Meggers, Recent Trends in American Ethnology, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 48, No. 2, April – June, 1946, 190.

између културе америчких пионира и културе низијских Индијанаца, па је, када је постао управник Бироа за америчку етнологију Смитсоновског института, започео етнолошка проучавања индијанских култура за потребе Бироа за индијанске послове. Такође, од 1906. до 1910. године, Алберт Ценкс је обављао истраживање на Филипинима за потребе савезне владе.⁴ На другом месту, Макгрегор пише да су, у последњој четвртини 19. века, проблеми насељавања и администрације Индијанаца били разлог да Влада изрази потребу за антрополошким истраживањима и саветима антрополога, што је довело до оснивања Бироа за америчку етнологију Смитсоновског института.⁵ Важно је нагласити да је, с изузетком проучавања Сијукса у Јужној Дакоти, целокупни рад примењених антрополога у индијанским резерватима био везан за племена с југозапада САД, као што су: Навахо, Хопи, Папаго, Зуњи...

Као заступник Бироа за индијанске послове, Џон Колијер је први увео интензивну примену модерних културних и антрополошких концепција и техника на административне проблеме Савезне владе, тражећи да два етнолога из Бироа за америчку етнологију буду консултанти. Касније је Индијански биро одредио Скадер Мак Кила и још четворицу антрополога да формирају Јединицу за примењену антропологију, чији је задатак био проучавање природе постојећег вођства и облика незваничне власти код америчких Индијанаца у резерватима. На основу ових истраживања, начињене су препоруке

---

⁴ Edvard A. Kenard i Gordon Macgregor, *Primenjena antropologija u državnoj upravi – Sjedinjene Države*, у: A. L. Kreber (uredio), 706.

⁵ Gordon Macgregor, *Anthropology in Government: United States, Yearbook of Anthropology*, 1955, 421.

у вези са саставом нових индијанских већа за локалну самоуправу, које су потврђене Законом о реорганизацији Индијанаца из 1934. године. Међутим, још док је обављано ово истраживање, организациони представници Индијанске службе усагласили су с индијанским вођама основне нацрте племенских закона и већа. Завршен је нацрт закона који су касније прошли кроз племенско гласање, изабрана су већа и повелјама је потврђено уједињење племена, "пре него што је завршено испитивање постојеће друштвене структуре и дата оцена степена акултурације код сваког племена".⁶

Према Кенарду и Макрегору,

...јасно је да су се они антрополози који су ипак предузели истраживање пре стварања организације више занимали за још активне индијанске типове вођства и друштвене културе, него за нове типове и тенденције друштвених групација и нове друштвене вредности које су се развијале у условима резервата. Није у потпуности схватана дезорганизација личности, која потиче од живота у резервату, ни раздори у племену услед различитих степена акултурисаности такозваних "чистокрвних" група и група "мешане крви", као последица неједнаког искуства са владајућим америчким начином живота. Што је још важније, администрација за рад са Индијанцима замишљена је као заступство америчке културе, које је у непосредном сукобу с индијанским културама, а не као саставни део социјалног универзума Индијанаца у низији...⁷

Тих тридесетих година 20. века, многи антрополози су, заједно с другим друштвеним научницима, економистима и специјалистима за природна богатства, ангажовани у плани-

---

⁶ Edvard A. Kenard i Gordon Makgregor, 707.

⁷ Исто.

рању програма економског развоја индијанских резервата. У јединици названој Техничка кооперација – Биро за индијанске послове Службе земљишне конзервације Министарства пољопривреде САД, основаној да проучава индијанске територије, тимови научника анализирали су природна богатства, њихово савремено коришћење, привредни развој Индијанаца у области земљорадње и сточарства, као и традиционалну друштвену организацију "у односу на привредне делатности, просвету, административне односе и политику". Закључено је да Индијанци нерационално експлоатишу земљу, релативно слабо користе природна богатства и скоро нимало не познају модерне пољопривредне технике. Проучавани су и Индијанци који живе у градовима и раде у индустрији "да би се установила њихова привредна и друштвена прилагођеност". Установљено је да Индијанци "постижу или већу или мању производност у поређењу са нормом белих радника", као и да су друштвено неприлагођени у градским условима. Наиме, Индијанци су се из резервата селили из економских разлога, али су се у њега враћали из социјалних разлога, односно због одбачености у градској средини.⁸

Генерални закључак проистекао из антрополошких истраживања у оквиру јединице Техничке кооперације био је да је, и после скоро једног века контакта с администрацијом Индијанске службе, "значајни облик друштвених односа, друштвеног груписања и ставова и вредности који преовлађују у социјалној мотивисаности и понашању" наставио да проистиче из индијанског начина живота. Зато су антрополози инсистирали да администрација "призна још активне начине индијанског живота и мишљења" уколико жели да постигне успех у,

---

⁸ Исто, 707-708.

првенствено економском, прилагођавању владајућој културној средини. Било је очигледно да су Индијанци, с обзиром да је администрација тежила њиховом потпуном саображењу с обрасцима америчког начина живота који су били у супротности с индијанским вредностима и, истовремено, неговала њихове институције, пружали отпор и избегавали сарадњу, држећи се равнодушно или стварајући друштвене фронтове иза којих се настављао живот на индијански начин. Пошто нису разумели значај који за Индијанце има изражавање традиционалних начина понашања, "администратори су сматрали да су се антрополози, инсистирајући да се они признају, залагали за очување староседелачког живота Индијанаца". Државни службеници и мисионари су мислили да обичаје и симболе индијанског начина живота треба или игнорисати или потискивати образовањем, прописима и силом, а овакви ставови су проистицали из америчке идеологије "лонца за топљење" (melting pot).⁹

Племе Навахо је пружио највећи отпор владиним мерама и то због насилне редукције броја оваца и коза. Наиме, закључено је да земља постаје све исцрпљенија и да, због утицаја воде и ветра, губи свој горњи слој, али није постојала свест о томе колико су Навахо Индијанци везани за своје животиње. Верујући да ће остатак без оваца и коза донети још веће сиромаштво, Индијанци су почели да гаје неповерење према свим другим владиним мерама. Такође, истраживања су показала да је наметањем ове редукције појединачним нуклеарним породицама, поремећен поредак заснован на јединици друштвене организације састављеној од мреже матрилинеарно повезаних породица које заједнички

---

⁹ Исто, 708.

користе земљиште за испашу.¹⁰ Међутим, Лора Томпсон истиче да, када је у питању отпор племена Навахо смањењу грла стоке, треба узети у обзир и њихов доживљај моћи као нечега што је "фокусирано у безбројним различитим и неповезаним ентитетима који морају бити ограничени и одобровољени, не зарад друштвеног добра, већ пре свега да би се поново успоставила хармонија у *индивидуи*, као и између индивидуе и других *индивидуа*, биле оне људске или не". Такав став је резултат за Навахо типичног начина размишљања "који тежи да се концентрише на конкретне, различите детаље или ентитете, пре него на, на пример, организоване целине или на комплексне односе међу ентитетима". Приликом акултурације, у средишту пажње Навахоа ће остати пре појединац, него група.¹¹

Под Колијеровим руководством, у Навахо резервату је спроведена и просветна реформа која се састојала у замени интернатских школа дневним школама на нивоу заједнице. Функција дневних школа се састојала у томе да помогне укључивању Навахоа у шире америчко друштво, при томе одржавајући њихову домородачку културу. Свака од ових школа је требало да буде нека врста центра локалне заједнице, а њихова просторна организованост је била прилагођена и прању, шивењу, кувању, здравственој нези итд. Дневне школе би пружале основно образовање, а биле би допуњене средњим стручним школама чија би функција била да по-

---

¹⁰ Thomas James, Rhetoric and Resistance: Social Science and Community Schools for Navajos, *History of Education Quarterly*, Vol. 28, No. 4, Winter, 1988, 606-609.

¹¹ Laura Thompson, Attitudes and Acculturation, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 50, No. 2, April – June, 1948, 213-214.

могну младим Навахо Индијанцима да се укључе у привреду и да развијају природне ресурсе на племенској земљи.¹²

Спровodeћи ову реформу, Колијер се позивао на мексичко искуство са сеоским школама у којима су наставници били домороци који су држали наставу на домородачким језицима, али су, у исто време, у њу инкорпорирали шпански језик и ујединитељску националистичку идеологију. Као и у Мексику, циљ образовне реформе био је да "мобише локалне групе за подршку националном развоју". Међутим, прогресивне дневне школе су наишле на отпор асимилациониста и међу белцима и међу Индијанцима, али и родитеља деце који су све владине мере, па и оне образовне, повезивали с редукацијом броја грла стоке.¹³

Директор Просветног одељења Бироа за индијанске послове Вилард В. Бити је веровао да млади Индијанци треба да знају историју и традицију својих и туђих племена, па је задужио групу антрополога да напишу једноставне историје и етнографске описе за коришћење у индијанским школама. Такође, Кенард и Јанг су створили практичне правописе језика Навахо, Хопи и Сијукс Индијанаца за употребу у двојезичним уџбеницима.¹⁴

У августу 1946. године, Конгрес је донео одлуку да све индијанске заједнице могу да захтевају да се исправе све неправде проистекле из владиних активности. Министарство правде је заступало интересе Федералне владе, док су племена унајмила сопствене правне заступнике. Већина тужби се тичала права на земљу, а обе стране су, да би додатно по-

---

¹² Thomas James, 609-612.

¹³ Исто, 613-617.

¹⁴ Edvard A. Kenard i Gordon Makgregor, 708-709.

држале своје аргументе, ангажовале антропологе као експерте за индијанску историју и културу.¹⁵ Ненси Острајх Лири истиче да, за разлику од примењеног антрополога, етнолог који се бави индијанским захтевима нити усмерава политику нити помаже њено спровођење. Он је консултован само због свог експертског и неутралног мишљења о чињеницама у вези с културом и историјом које су битне због утврђивања оправданости различитих индијанских захтева, а као објективни научник, такав етнолог нема никаквог интелектуалног удела у исходима или акцијама насталим на основу информација које је он пружио.¹⁶

Бенет пише да је одсуство отвореног колонијализма у америчком случају замрачило постојање патернализма, тако очигледног код Британаца. У исто време, улога антрополога је била у основи слична: он је био припадник доминантне већине, сигуран у свом друштвеном и етничком идентитету и беневољентан према домороцима. Ма колико он био искрен у својој солидарности с "циљном популацијом", он није морао да дели њихов положај, пошто је био слободан да оде и учествује у било којем сектору већег друштва. Америчка и британска примењена антропологија су се разликовале и по својој реторици. У САД је она била преузета од америчког егалитаристичког популизма с прелаза из 19. у

---

¹⁵ Gordon Macgregor, 422-423.

¹⁶ Nancy Oestreich Lurie, Problems, Opportunities, and Recommendations, *Ethnohistory*, Vol. 2, No. 4, Anthropology and Indian Claims Litigation: Papers Presented at a Symposium Held at Detroit in December, 1954, Autumn, 1955, 357. О антрополозима у улози сведока-експерта видети: Lawrence Rosen, The Anthropologist as Expert Witness, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 79, No. 3, September 1977, 555-578.

20. век, који је заговарао да све што онемогућава људе да испуне своје потребе и жеље треба променити или реформисати. Ова идеологија је била обновљена у реторици New Deal и његовог егалитаристички оријентисаног патернализма.¹⁷ Све то је омогућило Херсковицу да нагласи да је Влада САД јединствена у свету по томе што је "недвосмислено на страни домороца", због чега амерички антрополози могу "свим срцем да раде за Индијанску службу".¹⁸

Антрополози у рату

Избијањем Другог светског рата, многи антрополози су ступили у Владину службу, где се, као и од других друштвених научника, од њих очекивало да допринесу било стручним познавањем култура или области које су дуго биле главно поље антрополошког изучавања, "било теоријском основом за решавање проблема који су у вези с народима других култура". Једна од првих ратних агенција која је ангажовала антропологе биле су Власти за ратно пресељење, задужене за управљање логорима у које су пресељени Јапанци с пацифичке обале, после објављивања ратног закона.¹⁹

Одлуком војних власти од 16. марта 1942. године, цела Западна обала САД је проглашена забрањеном зоном за све Американце јапанског порекла, што је довело до расељавања

---

¹⁷ John W. Bennett, *Applied and Action Anthropology: Ideological and Conceptual Aspects*, 29-30.

¹⁸ Melville J. Herskovits, *Applied Anthropology and the American Anthropologists*, 221-222.

¹⁹ Edvard A. Kenard i Gordon Makgregor, 709.

110 000 људи и њиховог смештања у десет логора. Након серије штрајкова и побуна у овим логорима, Власти за ратно пресељење су ангажовале укупно 21 антрополога, међу којима су били Џон Провинс, Роберт Редфилд, Едвард Спајсер, Конрад Аренсберг, Морис Оплер, Марвин Оплер, Рејчел Сејди, Џон Ембри и Солон Кимбол. Циљеви обављених истраживања били су: евалуација дотадашње политике управљања логорима, откривање узрока побуне у њима, као и предвиђање реакција интернираних људи на будуће административне мере. У овим проучавањима примењивани су принципи структуралног функционализма, што значи да су логори третирани као функционално интегрисани друштвени системи. Орин Стерн наглашава да је функционалистичка теорија била изузетно погодна за приказивање кампова "као демократских и задовољних заједница".²⁰ Такође, битно је напоменути да су у обављању већине ових истраживања учествовали Американци јапанског порекла од којих су многи и сами били интернирани.²¹

Поред саветовања администрације задужене за логоре, други велики задатак који су антрополози себи поставили би-

---

²⁰ Orin Starn, Engineering Internment: Anthropologists and the War Relocation Authority, *American Ethnologist*, Vol. 13, No. 4, November, 1986, 700-710.

²¹ Lane Ryo Hirabayashi, Re-Reading the Archives: Intersections of Ethnography, Biography, and Autobiography in Japanese American Evacuation and Resettlement, *Peace & Change*, Vol. 23, No. 2, April 1998, 167-182. О изузетно великом доприносу појединаца из проучаваних заједница антрополошким истраживањима видети: Roger Sanjek, Anthropology's Hidden Colonialism: Assistants and Their Ethnographers, *Anthropology Today*, Vol. 9, No. 2, April, 1993, 13-18.

ла је борба против расизма усмереног против Американаца јапанског порекла. Приказивање живота у логорима у структурално-функционалистичком духу требало је да легитимизује њихово постојање, али и да Американцима поручи да су интернирани лојални и да доприносе ратним напорима. С друге стране, утицај теоријске оријентације култура и личност је донео проучавање јапанског националног карактера у камповима. Коначно, акултурационизам као трећи теоријски модел довео је до тога да антрополози поделе историју Јапанаца у Америци на три периода: период постојања неасимилованих предратних етничких заједница, време боравка у ратним центрима за расељавање и послератни период потпуне асимилације. На основу тога, логори су посматрани као нова етапа у модернизацији Американаца јапанског порекла, те су антрополози истицали да је време интернације само период транзиције ка ослобађању и утапању становника кампа у амерички начин живота. Ради веће успешности асимилације, антрополози у служби Власти за ратно пресељење залагали су се, да после завршетка рата и затварања логора, Американци јапанског порекла буду дисперзивно насељени по целој територији САД, с намером да се избегне стварање нових "Малих Токија".²²

Током Другог светског рата, антрополози су били ангажовани и у другим цивилним и војним агенцијама, као и у Етнографском одбору, некој врсти "труста мозгова", сачињеног од стручњака из области антропологије, лингвистике и културне географије. Најпознатији је рад тима који је, у оквиру Службе за ратне информације, окупио британски историчар Џорџ Тејлор. Између осталих његови сарадници

---

²² Orin Starn, 710-716.

су били Клајд Клакон, Александер Лејтон, Рут Бенедикт, Џон Ембри и други.²³

У то време, нарочито се увећао број научника који су проучавали Јапан, и који су били "изузетно утицајни у послератном развоју области јапанских студија".²⁴ Иако се и сам ангажовао као стручњак у рату, Џон Ембри је жестоко критиковао преокупираност ових научника националним карактером Јапанаца и других непријатељских нација, приписујући неким од њихових исказа расистички карактер. Ембри истиче:

...Постоји снажно подразумевање да, због непожељне карактерне структуре нашег непријатеља и због наших сопствених пожељних одговарајућих врлина (укључујући боље ватрено оружје), имамо морално право да уђемо и реформишемо, и силом ако је неопходно, породични живот, образовање и религију народа другачијих од нас. Чудна доктрина за наследнике Франца Боаса.²⁵

Користећи сличну аргументацију као Ембри, Ричард Мајнар је критиковао Рут Бенедикт због тога што је напад Јапана на САД објашњавала агресивношћу јапанске културе и њеном дефицитарношћу у оним врлинама чије развијање Бенедиктова препоручује америчком образовању: иницијативи, независности, слободи и могућности за напредовање. Мајнар појашњава:

---

²³ David Price, *Lessons from Second World War Anthropology*, *Anthropology Today*, Vol. 18, No. 3, June 2002, 17-18.

²⁴ Richard H. Minear, *Cross-Cultural Perception and World War II: American Japanists of the 1940's and Their Images of Japan*, *International Studies Quarterly*, Vol. 24, No. 4, December, 1980, 557-558.

²⁵ John F. Embree, *Applied Anthropology and It's Relationship to Anthropology*, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 47, No. 4, October – December, 1945, 636.

Бенедиктова користи свој опис јапанског карактера као објашњење скорашње историје. Како објаснити Перл Харбур? Не војним односима, економским бојкотом, правилима неутралности и сличним, већ јапанским карактером; не политиком и дипломатијом, већ патологијом. Колико другачије би Бенедиктова писала о Јапану да није било рата? Тешко је рећи; али, наравно, да није било рата, не би ни писала. Како год, елемент патологије је јак у њеном раду, а за њу је Перл Харбур најважнији симптом болести Јапанаца.²⁶

Дејвид Прајс признаје да је у почетку делио Ембријев став о овим проучавањима националног карактера, али и наглашава да је касније увидео комплексност напора антрополога из Службе за ратне информације и почео на њих да гледа с више симпатија. Тејлор је упућивао своје сараднике-антропологе "да одговоре на основна питања у вези с природом јапанског националног карактера и да анализирају вероватни утицај разних војних стратегија против Јапанаца". Сврха Тејлорових психолошких ратних програма била је да "помогну Јапанцима да превазиђу све препреке које спречавају њихову предају", али и да увере Војску САД да не мора да примени геноцидно уништавање да би завршила рат. Требало је разуверити војне команданте, председника Рузвелта и његове саветнике да су Јапанци "културно неспособни за предају" и да ће морати да се боре до последњег јапанског грађанина. Иако је у пролеће 1945. године Тејлор наставио да убеђује и председника Трумана да су Јапанци спремни на предају због притиска руских снага на азијском фронту, америчка Влада је одлучила да баца чак две нуклеарне бомбе на цивилне циљеве у Јапану.²⁷

---

²⁶ Richard H. Minear, 564.

²⁷ David Price, *Lessons from Second World War Anthropology*, 18-19.

Амерички антрополози у Другом светском рату били су ангажовани и у пропагандним активностима, а најпознатији пример је памфлет *Раса човечанства* који су написали Рут Бенедикт и Џин Велтфиш, објављен у октобру 1943. године с циљем превазилажења расних предрасуда међу грађанима и војницима САД. Већ у марту 1944. године, прекинута је дистрибуција овог памфлета, пошто је, према процени војних власти, био испуњен свим техникама комунистичке пропаганде.²⁸ С друге стране, Хари Грундфест истиче да је памфлет *Раса човечанства* настао на иницијативу Америчког удружења научних радника, услед потребе за супротстављањем фашистичкој пропаганди и ширењу расизма који су претили да угрозе америчку ратну производњу и односе америчких војника с домородачким популацијама на територијама захваћеним ратом.²⁹ Не желећи да дајем било какве идеолошке оцене, сматрам да о карактеру тог текста најбоље сведочи следећи одломак:

Победа над Силама осовине и војно уништење фашизма представљају заједнички циљ око кога се окупило тридесет и пет нација. Ово је највећи борбени савез народа у историји. Ове Уједињене нације укључују најразличитије физичке типове људи, најразличитија веровања и најразличитије начине живота. Бели људи, жути људи, црни људи и такозвани "црвени људи" из Америке, народи Истока и Запада, из тропика и са Арктика – сви се заједно боре против једног непријатеља. (...)

Американци знају боље од већине колико ружних осећања може да буде када људи различитих раса и националности морају да живе за-

---

²⁸ Ruth Benedict, *Race: Science and Politics*, The Viking Press, New York 1945, 167.

²⁹ Harry Grundfest, *The Scientists' Postwar Problems*, *The Scientific Monthly*, Vol. 60, No. 2, February, 1945, 137.

једно и буду део једне заједнице, као и колико се често јавља сукоб. Данаас, када сви више од свега желимо победу у овом рату, већина Американаца је уверена да ћемо, без обзира на наше порекло, бити у стању да заједно изгурамо до коначне победе. Насупрот томе, Хитлер је увек веровао да нисмо у праву и да ће ружна осећања провалити и поразити нас. Био је уверен да може да "подели и победи". Веровао је да може да убеди небеле расе у Азији и Африци да је ово "рат белог човека". Нарочито је веровао да је Америка ничија земља, где су људи различитог порекла спремни да падну у међусобној борби. Он верује да је то фронт на којем смо осуђени да изгубимо битку. Тај фронт свакако није мање важан од рата на фронту производње и фронту инфлације.³⁰

Када је у питању Други светски рат, треба напоменути и да су, удруженим напорима Америчког савета учених друштава и Лингвистичког друштва Америке, технике дескриптивне лингвистике, које су углавном развили антрополози који су радили с језицима изван индоевропске породице, примењене на анализу око 35 језика за које се сматрало да су основни за вођење војних операција. Резултат је било објављивање серије приручника базираних на анализи како енглеског (језика ученика), тако и језика који се учи, а стандардизована је и техника коришћења информанта и лингвисте у ситуацијама учења. Велики део овог рада обављен је у Министарству рата као и на основу уговора са Саветом. Мери Хас пише да је успех овог програма био тако велик (с тим што су се добри резултати јасно показали већ после неколико недеља) да када је Армија установила свој чувени армијски специјализовани програм образовања 1943-1944. године, за проучавање језика и обла-

---

³⁰ Ruth Benedict and Gene Weltfish, *The Races of Mankind*, у: Ruth Benedict, *Race: Science and Politics*, 169-170.

сти на разним универзитетима широм САД, наставни поступци разрађени на основу интензивног језичког програма усвојени су и препоручени за учење свих језика који потпадају под армијски програм. Главни циљ Војске био је да полазници добро овладају говорним језиком, а експерименти вођени по интензивном језичком програму указивали су да су њихови методи успешно постизали тај циљ за релативно кратко време (шест до девет месеци).³¹

У Аустралији, једном од америчких савезника у рату, антрополози нису директно доприносили ратним напорима, али су учествовали у управљању ефектима које је рат имао на домородачке популације. Посебна пажња је посвећена спречавању јапанског утицаја на Аборицине и обезбеђивању њихове лојалности Аустралији. Значајан је и Вилиамсов и Гровсов памфлет *Ти и домородац*, који је био намењен аустралијским војницима стационираним на Папуи и Новој Гвинеји.³²

Ангажовање америчких антрополога у Хладном рату представљало је логичан продужетак њихових активности у Другом светском рату. Друштвени оквир за наставак примене антропологије у војним и безбедносним агенцијама био је утемељен у Држави националне безбедности, коју Дејвид Прајс дефинише као скуп политичких стратегија и акција предузетих током Хладног рата ради "заштите и ширења економских интереса елита у САД". У наставку, Прајс објашњава:

---

³¹ Meri R. Has, *Primena lingvistike u jezičkoj nastavi*, у: A. L. Kreber (uredio), 689-691.

³² Geoffrey Gray, *Australian Anthropologists and World War II*, *Anthropology Today*, Vol. 21, No. 3, June 2005, 18-21.

Држава националне безбедности је двоструки структурални производ улоге САД у глобалној војно-капиталистичкој економији. Идеолошке компоненте хладноратовске Државе националне безбедности у САД представљале су вапај за окупљање снага посвећених заштити виталних тржишта (као и осигурању изгледа неорганизованих радних трустова) и на националном и на међународном нивоу. Ове идеолошке компоненте укључују разнолику мешавину патриотских и националистичких програма у распону од макартијевског лова на вештице, преко ксенофобичног срозавања наставе из историје и друштвених наука у јавним школама, све до настанка и ширења теорије о модернизацији међу научницима...³³

На другом месту, Прајс је истакао комплексност динамике односа између обавештајних служби и антрополога у периоду Хладног рата и после њега, као и да се "мора направити разлика између свесних, несвесних, директних и индиректних интеракција":

...Свесни контакти су они у којима појединци или организације знају да помажу обавештајним агенцијама, док су несвесни контакти они у којима појединци или групе нису упознати с постојањем таквих односа. Диференцирање директног од индиректног контакта

---

³³ David H. Price, *Cold War Anthropology: Collaborators and Victims of the National Security State*, *Identities*, Vol. 4, (3-4), 1998, 390-391. О идеолошким и теоријским основама повезаности антропологије и других друштвених наука с Хладним ратом, видети: Eric B. Ross, *Cold Warriors Without Weapons*, *Identities*, Vol. 4 (3-4), 1998, 475-506. Важно је напоменути да Држава националне безбедности није представљала оквир само за професионално ангажовање антрополога, већ и за прогон идеолошки неподобних међу њима. Видети: Исто, 407-413; David H. Price, *Standing Up for Academic Freedom*, *Anthropology Today*, Vol. 20, No. 4, August 2004, 16-21.

прави разлику између антрополошких истраживања на основу тога да ли су их обавештајне агенције директно или индиректно финансирале и употребиле: директно истраживање су обавештајне агенције директно захтевале или финансирале, док је индиректно истраживање спроведено независно од обавештајних агенција, које су га, касније, ипак искористиле. Постоје само те четири категорије, те су, стога, могућа следећа четири сценарија: свесно-директно, свесно-индиректно, несвесно-директно и несвесно-индиректно...³⁴

Још 1919. године, Франц Боас је јавно осудио четворицу неименованих антрополога зато што су своје шпијунске активности скривали иза наводних теренских истраживања, чиме су издали своју науку и угрозили кредибилитет свих антрополошких истраживања. Међутим, због овог јавног иступа, Боас је склоњен из Савета Америчке антрополошке асоцијације (ААА) и из Националног савета за истраживања, с аргументацијом да је злоупотребио своју професионалну позицију за постизање политичких циљева, као и да су његове оптужбе угрозиле могућност других антрополога да обављају теренски рад.³⁵

Што се тиче саме ААА, она је, почетком педесетих година 20. века, у тајности омогућила СИА да формира базу података о географским и лингвистичким областима стручности чланова овог националног професионалног удружења антрополога. Ипак, ангажовање антрополога у америчким војно-обавештајним активностима у Кореји, Латинској Америци (про-

---

³⁴ David Price, *Interlopers and Invited Guests. On Anthropology's Witting and Unwitting Links to Intelligence Agencies*, *Anthropology Today*, Vol. 18, No. 6, December 2002, 17.

³⁵ David Price, *Anthropologists as Spies*, *The Nation*, November 20, 2000, 24.

јекат Камелот) и Југоисточној Азији изазвало је полемике унутар ААА, што је кулминирало на годишњем састанку Асоцијације, 1971. године, када је одбијен извештај Маргарет Мид у којем је она покушала да избегне оптужбе на рачун примењеног рада у служби државе.³⁶ На овом састанку је усвојен документ под називом "Принципи професионалне одговорности", у којем, између осталог, стоји:

...У истраживању, антрополог је превасходно одговоран онима које проучава. У случају конфликта интереса, они морају да буду на првом месту. Антрополози морају да учине све што је у њиховој моћи да заштите физичко, социјално и психолошко благостање оних које проучавају, као и да уважавају њихов дигнитет и приватност. (...)

...у складу с начелном позицијом Асоцијације према прикривеном и тајном, спонзорима не би требало подносити извештаје који нису доступни читавој јавности и, тамо где су практично употребљиви, проучаваној популацији... Антрополози не би требало да једнима тајно прослеђују резултате, док их другима ускраћују...³⁷

Временом је строгост ових принципа ублажена прописивањем да антрополози нису обавезни да прослеђују извештаје Владиним службеницима, осим ако се појединачно и експлицитно нису сложили с тим. Прајс иронично тумачи да, према важећим Принципима, "антрополози не морају да буду шпијуни, осим ако то не желе или ако се на то нису обавезали уговором".³⁸

---

³⁶ Исто, 25-26.

³⁷ Наведено према: Hugh Gusterson, *Anthropology and The Military – 1968, 2003, and Beyond?*, *Anthropology Today*, Vol. 19, No. 3, June 2003, 25.

³⁸ David Price, *Anthropologists as Spies*, 26.

Ово ублажавање етичких захтева допринело је стварању повољне климе за примену антропологије у новим ратовима које су САД започеле на почетку 21. века. Такође, то је омогућило и јавно заступање оваквог ангажовања антрополога, за шта је добар пример интервју који је 2002. године Ана Симонс дала Америчком националном радију. Између осталог, она је изговорила и следеће речи:

...Овде је кључно питање шта имамо да понудимо људима који треба да иду на Филипине, у Грузију, у Јемен, у Авганистан, у Ирак, и куда год, да бисмо им помогли да разумеју на шта ће наићи на терену. Што наши момци буду боље припремљени, мање ће жртава бити на свим странама. Ствар је у томе да смо у рату против тероризма и да се суштински боримо против људи који желе да униште Сједињене Државе. Ако антрополози желе да држе главе у песку и да не помогну, од кога ће онда војска, СИА и друге агенције затражити информације? Окренуће се људима који ће им дати такве информације због којих ће антрополозима доћи да чупају косу.³⁹

С друге стране, Дејвид Прајс сасвим другачије види пожељно понашање антрополога у актуелним ратовима:

Као грађани и чланови професионалних асоцијација, антрополози морају да надгледају и говоре против директних и индиректних претњи које садашњи рат доноси разним народима широм света. У прошлости је позивање на заступање или дејство против ратова и војних акција у деловима разних професионалних антрополошких асоцијација провоцирало неке чланове да одговоре да такве организације нису политичка тела и да је, зато, неприкладно, да се мешају у политичке ствари... (...)

---

³⁹ Наведено према: Hugh Gusterson, 25.

Антрополошке асоцијације и истраживачки институти су *увек* били умешани у политичке ствари, али је ствар у томе да су ове ствари ретко схватане као такве, осим ако нису биле супротстављене делу преовлађујућих политичко-економских структура. Заступање у питањима рода, етничке или расне једнакости, или основних људских права уобичајена је пракса за професионалне антрополошке организације. Заступање група које су се кандидовале за жртве новог рата против "тероризма" не би требало да буде другачије, иако ће последице тог становишта учинити да неки оклевају да се ангажују у таквом заступању.

Морамо пажљиво изабрати начине употребе антропологије у актуелном рату, пошто се чини да ће бити кориштена на овај или онај начин. Можемо да помогнемо откривању сложености која се налази иза поједностављене слике и да деегзотизујемо оне који су маргинализовани као нецивилизовани или реакционарни...⁴⁰

Као закључак може да послужи став Хјуа Гастерсона да нема ничег лошег у истраживањима чији је циљ побољшање квалитета војничког живота, пошто је то у складу с интересима информаната, у овом случају војног особља. Ствар се компликује када се захтева експертиза о информантима које држава антрополога сматра непријатељима. Гастерсон истиче да би сарадња антрополога с војском у том случају била неморална из три разлога. Прво, давање таквих консултантских услуга "могло би да нанесе штету читавом пројекту антропологије саме, онемогућавањем будућих антрополога да спроводе своје истраживање, или чак, у екстремним случајевима, да угрози њихове животе." Друго, превасходна је одговорност антрополога према информантима и

---

⁴⁰ David Price, Past Wars, Present Dangers, Future Anthropologies, *Anthropology Today*, Vol. 18, No. 1, February 2002, 5.

неморално је да резултате добијене из поверљивог односа употребимо "против оних који су нам веровали". Треће, дужни смо да потенцијалним информантима објаснимо све могуће ризике који за њих могу да произиђу из нашег теренског рада, тако да они могу, на основу истинитих информација, да дозволе или одбију да буду проучавани.⁴¹

Примена антропологије у индустрији

Многи од оснивача Друштва за примењену антропологију били су, у ствари, "индустријски антрополози", као на пример: Чепл, Аренсберг, Гарднер и Ричардсон. Наиме, већину раних примењених истраживања обавили су антрополози које је унајмила приватна индустрија да помогну превазилажењу сукоба и неслагања у одређеним фабрикама. Ова истраживања су покренута и због последица економске кризе из тридесетих година 20. века, али су била значајна и током Другог светског рата, "када су национална одбрана и национална безбедност Сједињених Држава зависиле од ефикасне индустријске производње".⁴²

У основи раних примењених проучавања индустрије било је уверење да су проблеми у међуљудским односима основни узрок конфликта који лако могу бити решени тако што ће менаџмент постати свестан значаја неформалне друштвене структуре у фабрици, као и културне залеђине радника. Зато

---

⁴¹ Hugh Gusterson, 25-26.

⁴² Carol S. Holzberg; Maureen J. Giovannini, *Anthropology and Industry: Reappraisal and New Directions, Annual Review of Anthropology*, Vol. 10, 1981, 347.

су истраживачи прибављали етнографске податке за менаџмент, у нади да ће се тако постићи обострано прилагођавање. Ипак, ови рани примењени антрополози су често оптуживани да су "менаџерски социолози" и да су их унајмиле "газде".⁴³ На ове примедбе Ида Харпер Симпсон одговара констатацијом да, иако су се антрополози у свом приступу идентификовали с менаџментом, главно место у њиховом фокусу заузима мала је "радна група и њене активности чији циљ је био одржавање неког вида контроле над технолошким, надзорним, статусним и другим системима у које су радници укључени". Такође, чињеница да су неки припадници ове школе били синдикални активисти доводи у питање њену наводну променаџерску пристрасност.⁴⁴

Почетак коришћења антрополошких концепата и метода у индустрији се везује за истраживања која су, под руководством професора Елтона Меја, обављена у Хоторновој фабрици компаније "Вестерн Електрик" код Чикага. Аустралијски психијатар Елтон Мејо био је један од главних чланова Комитета за индустријску психологију, који је основан на Харвардском универзитету, уз подршку Рокфелерове фондације, и који је проучавао замор код радника у индустрији. Мејо се бавио утицајем модерног индустријског друштва на настанак психичких поремећаја и био је убеђен да замор код радника није психолошког порекла, већ да је резултат "опсесивног мишљења". Извршио је неколико успешних експеримената у филаделфијској фабрици текстила, где је "замор" лечио тако што је дозвољавао радницима да сло-

---

⁴³ Исто, 348.

⁴⁴ Ida Harper Simpson, *The Sociology of Work: Where Have the Workers Gone?*, *Social Forces*, Vol. 67, No. 3, March, 1989, 567.

бодно комуницирају с болничарком. Требало је да он у Хоторновој фабрици експериментално испита утицај разних физичких промена на замор: јачине осветљења, влажности, температуре, као и периода одмора у току дана, исхране и тако даље. Резултати експеримента су били потпуно супротни техничким, медицинским и економским очекивањима, пошто, било да су промене, према виђењу руководиоца, биле на боље или на горе, продуктивност посматране групе од шест девојака је непрестано расла. Даља анализа је показала да су типови интеракције појединаца у овој групи, унутар погона и ван њега, условили формирање чврсте повезаности између њих. Како су чланови групе све више времена проводили заједно у слободном саобраћању током рада, у ситуацији која је омогућена њиховим неубичајеним односом према руководиоцима, тако се производња повећавала. Наиме, девојкама је често давана прилика да преузму иницијативу одласком код свог надзорника, као и да контролишу стање у међусобним односима током рада.⁴⁵

Под утицајем Мејовог консултанта антрополога В. Лојда Ворнера у истраживање је уведена промена, тако што је, у експерименту заснованом на посматрању и интервјуисању, у телефонској централи банке део радног одељења у "природној" индустријској ситуацији физички одвојен од остатка одељења, при чему су односи радника описани и анализирани на основу концепција функционалне антропологије. Један посматрач је седео у дну собе и свакодневно бележио све шта је чуо и видео, док је један испитивач интервјуисао сваког човека. Тако је први пут пружен "систематски опис

---

⁴⁵ Eliot D. Čepl, *Применјена антропологија у индустрији*, у: А. Л. Кребер (уредно), 695-696.

друштвене организације неке индустријске радне групе", чиме је јасно показан значај културних процеса и метода за одређивање оног што су истраживачи називали "неформалном" организацијом групе. Овакви облици заједничког рада супротстављени су "формалној" организацији заснованој на хијерархијском груписању по одељењима према организационој шеми. Многи догађаји у овој соби јасно су показали како промене у личности, културном процесу или методу директно утичу на систем односа тако што га ремете. Велики део касније примене антропологије у индустрији само је у различитим типовима индустријске ситуације поновио принципе извучене из ове фундаменталне студије.⁴⁶

У време започињања експеримента у телефонској централни "у току је био и програм интервјуисања у целом колективу да би се утврдили ставови радника према њиховим радним условима". Такво проучавање је имало прилично катарзичан ефекат, па су, као резултат тога, и Мејо и "Вестерн Електрик" закључили да би увођење сталног програма интервјуисања имало велику терапеутску вредност, као и да би деловало умирујуће на личне односе.⁴⁷

Потом је уведен саветодавни програм заснован на коришћењу недиригованог типа интервјуа, што је "требало да обезбеди и организовани систем психотерапије у постројењу и средства комуникације путем којег би се информације које се односе на емоционалне и радне проблеме пренеле до врховне управе преко персоналних јединица". Међутим, временом је ова комуникациона функција "постајала све мање важна, а због узрока повезаних са организационим притисцима у оквиру

---

⁴⁶ Исто, 696-697.

⁴⁷ Исто, 697.

компаније, док је програм напредовао, све више и више пажње се обраћало на сам однос између саветодавца и испитаника". Зато је првенствено наглашаван значај интервјуа којима диригује испитаник, "с претпоставком да је за индустријске сврхе довољно да се помогне појединцу да реорганизује своје концепције и ставове како би се боље прилагодио средини".⁴⁸

Главна последица ове промене акцента с антрополошког на психијатријски или клиничко-психолошки приступ у индустријским односима било је успоравање развоја примењене антропологије у индустрији. Саветодавни програми су постали широко рапрострањени, док је само неколико антрополога наставило рад на трагу експеримента у телефонској централи.⁴⁹

Ричардсон резимира примењени рад Елтона Меја, посматрајући делатност овог аустралијског научника у области људских односа као треножац чије ноге представљају метафоре за три теоријско-методолошка извора:

...Прво, он је поседовао професионално знање из психологије, које је делимично примио директно од Жана. Друго, имао је неубичајену свест о људским проблемима у бизнису и индустрији, делимично засновану на знатном искуству саветника и психотерапеута индустријских лидера и радника у овој земљи⁵⁰ и у иностранству. И треће, кроз личне везе с Малиновским и Редклиф-Брауном у Аустралији, његовој домовини, постигао је вредно разумевање антропологије.⁵¹

---

⁴⁸ Исто, 697-698.

⁴⁹ Исто, 698.

⁵⁰ Ричардсон мисли на САД.

⁵¹ F. L. W. Richardson, Jr., *Anthropology and Human Relations in Business and Industry*, *Yearbook of Anthropology*, 1955, 397.

Ворнер се више интересовао за феномен друштвеног раслојавања, а његов концептуални утицај на пољу примењене антропологије у индустрији био је ограничен на неке његове студенте, који су користили његов таксономски систем за класификовање појединаца по статусу. Ворнеров утицај се осећа и у приказивању "разноликости начина на које системи односа у заједници у којој учествује члан индустријске организације утичу на његово понашање и на понашање других према њему у оквиру индустријске сцене". Ворнерови студенти су настојали да покажу како треба узети у обзир "породичну оданост, рано одгајање, учлањивање у клубове и друштва, верска удружења, као и општије културне облике".⁵²

Ова група је 1943. године формирала Комитет за људске односе на Универзитету у Чикагу, чији је председник био Ворнер, а извршни секретар Барли Б. Гарднер. Њихова открића Елиот Чепл дели на две категорије:

...прво, на она која доприносе нашем бољем разумевању проблема који захватају појединце на датим местима у оквиру организационе структуре, као што је монографија о положају надзорника, и она која показује предодређујући утицај учествовања у другим организационим структурама на понашање појединаца у индустријској ситуацији. (...) Ове студије и многи догађаји описани у написима те групе поново наглашавају колико је важно испитати читав облик комуницирања појединца ако желимо да схватимо његово понашање у оквиру било које појединачне институције. Због тога су они у овим истраживањима били заинтересовани за изоловање и испитивање разних фактора у друштвеним ситуацијама који утичу на стварање разних облика реаговања појединца; из

---

⁵² Eliot D. Čepł, 698.

те анализе – и то само узгред – они прелазе на испитивање тога како би се могле увести промене у описану ситуацију.

Друга категорија студија те групе бави се променама које су се десиле у предузећу, или као последица силе околности или у неким случајевима као последица намерно наметнуте промене – али обично промене која није резултат препорука примењених антрополога...⁵³

Чланови групе Гарднер-Вајт су сценски режирали групну ситуацију у којој су радници могли да надзорнику кажу у лице о свим проблемима који су у вези с њим, при чему су истраживачи открили да су у многим случајевима могли да наведу надзорника да интелектуално прихвати и да се емотивно прилагоди "слободном понашању" групе, што је извршило катарзичан ефекат на све особе укључене у експеримент. Чепл истиче да овај поступак представља проширење саветодавне технике разрађене у компанији "Вестерн Електрик" на групни рад. Пре овог групног састанка чији се учесници исповедају и опраштају једни другима, обавља се саветовање и за надзорника и, у мањој мери, за његове раднике. Уопште, група Гарднер-Вајт је била "заинтересована за експериментисање разним техникама помоћу којих би се могле постићи измене у понашању коришћењем групних активности".⁵⁴

Чепл критикује рад групе Гарднер-Вајт и истиче да она никада није поставила проблем који се састоји у прецизном опису услова који могу помоћи да се предвиди да "организациона ситуација А захтева низ акција међу датим појединцима типа X". Другим речима, Чепл тражи одмицање од "интуитивних формулација вештих клиничара" и долажење до "објективног и апстрактног метода научника или инжењера".

---

⁵³ Исто, 699-700.

⁵⁴ Исто, 700.

Чепл пише да недостатак систематског проучавања организационе структуре проузрокују два фактора:

...прво, у правом смислу речи ови истраживачи нису били вољни да аналитички следе импликације строгих контрола које су наметнули културни процес и технике појединцима датих личности. Мада изгледа да су они интуитивно потпуно свесни значаја културних фактора, они нису схватили могућност изазивања промена њиховим мењањем јер су пропустили да их систематски и апстрактно опишу. Друго, као у случају групе Мејо, они су се у ствари уздали у процес преобраћања; и, на тај начин назначили су да нису спремни да одреде и до максимума искористе анализе облика међуодноса у оквиру њиховог културног контекста...⁵⁵

Према Чеплу, ови истраживачи пренебрегавају саму проблематичну чињеницу да је могућност преобраћања релативно ретка у општој популацији и да "захтева од професионалца такво разумевање људских односа какво се такође ретко налази". Несумњиво је да се неки људи, уз помоћ интензивне "терапије", "боље прилагођавају онима с којима морају да раде, било као надзорници или као чланови радне екипе". Међутим, ако примењена наука зависи од овог као свог главног оружја, доживљава неуспех "и као наука и као дисциплина од друштвене користи". У наставку Чепл закључује:

...Преобраћање, или постизање "увида" или "разумевања" само по себи није довољно; оно само може изазвати суптилније стање фрустрације код појединца. Чињеница је да, ако се структура не измени, промена у ставу има краткотрајно дејство, и да структурне промене систематски мењају људске организације помоћу њених

---

⁵⁵ Исто, 701.

контролних културних техника и праксе. Примењена антропологија, да би заиста била научна, мора бити способна да осигура свој успех не ослањајући се на интелектуалну и емоционалну истанчаност чланова било које ситуације.⁵⁶

Рад Чепла и његових сарадника разликује се од рада групе Гарднер-Вајт по две ствари. Прво, Чепл је развио општу теорију антропологије, а његов индустријски рад представља само један њен вид. Друго, његова теорија је изграђена на потпуном операционом методу и ограничена је на његову употребу.⁵⁷

На самом почетку, Чепл је претпостављао да се феномени људских односа могу свести на међусобне односе појединца. Ограничавајући се на посматрање онога што се могло посматрати, то јест, на манифестацију реактивне акције и њен престанак, он је могао прецизно да измери време трајања таквих периода акције и мировања од којих се састоји интеракција датог појединца. Не само да је трајање акције и мировања, реаговања и нереаговања, могло да се измери, "већ су се ове смењујуће акције и мировања могли сврстати по свом редоследу у односу на облик акције и мировања друге особе". То значи да је могуће одредити "која од две особе започиње акцију посматрањем како једна од њих реагује пошто су обе биле неактивне". Такође, "када обе реагују истовремено може се одредити која од њих доминира надмашујући другу акцијом", односно истрајава у акцији "све док друга особа не престане са својим отвореним понашањем". Коначно, Чепл закључује

---

⁵⁶ Исто.

⁵⁷ Исто, 701-702.

...да су на пољу индустрије вођена два типа испитивања од којих је први ограничен на оно што би се могло назвати "макроскопским" мерењем интеракције, односно трајања низа интеракција између две или више особа, трајања временског периода у коме оне не ступају у међусобне односе, из чега се затим може извести учесталост и класификовање таквих догађаја према томе која од две или више особа преузима иницијативу у започињању интеракције. Друга врста проучавања која би се могла назвати "микроскопском" обухвата детаљно мерење интеракција две или више особа у оквиру ма којег појединачног контакта или догађаја. Ова мерења се врше употребом рачунске машине конструисане за ту сврху, која се зове интеракциони хронограф, и која мери – најчешће у интервјуима, али у ствари у било каквом контакту – квантитативни аспект прилагођавања две или више особа: њихову активност у односу на мировање, њихов ритам или темпо, степен и квантитативне карактеристике њиховог међусобног прилагођавања; релативан степен иницијативе коју показују у односу једна према другој, као и релативан степен доминације и, на крају, низ чинилаца који одатле произлазе, као што су еластичност, способност слушања и тако даље. (...)

...сва ова мерења и класификације редоследа (су) стриктно операционе природе. Посматрач не води рачуна о намери или другим интуитивним судовима. Бележење се врши на основу посматрања испољене активности, која се огледа у гласу и раду скелетних мишића...⁵⁸

Две врсте рада Чепла и његових сарадника по концепцији припадају јединственом систему, пошто квантитативне карактеристике међуодноса двоје људи у контакту дају мерљиве индикације за "интензитет" или "квалитет" односа. Чепл зато "уноси друге димензије, да би њима диференцирао друге односе поред оних који су добијени мерењем трајања интеракције или њене учесталости". Услед практичних проблема у ве-

---

⁵⁸ Исто, 702.

зи с истраживањем "сваког правца темељног испитивања, а нарочито за развој целовитог увида, у квантитативном смислу речи, у суптилности прилагођавања двеју особа за време било којег контакта, ова два типа истраживања су у великој мери независно спровођена". Приликом третирања квантитативне стране односа на макроскопском плану, Чеплова група "ставља снажан нагласак на контролни ефекат културних тенденција и процеса", што значи да је први задатак истраживача на пољу индустрије да пружи "потпун опис редоследа акција, онако како се дешавају у оквиру фабричког склопа, у виду шеме тока, јер оне обухватају физичку обраду било материјала или комада папира, било ма чега другог што захтева акцију једне особе пре него што се друга нађе у ситуацији да дела". Дакле,

...први корак у анализи јесте одређивање тока од особе до особе, али не укључујући детаљну анализу онога што особа чини у подетапама док је комад папира или материјала на њеном одређеном радном месту, осим што се бележе овде присутни временски аспекти. Токови шема који се тиме добијају су, према томе, различити од оних на које наилазимо у индустријској техници, јер су кораци ограничени на оне који укључују додир међу људима или секвенце међу људима. На основу ове анализе добијају се квантитативни подаци о самим контактима, било директним опажањем, (...) било вођењем контактних упитника или другим методима за добијање података о времену проведеном међу људима у организацији.

На овом структуралном темељу анализира се учесталост догађаја да би се утврдило да ли се они збивају у оквиру одређених статистичких граница, тј. онога што други истраживачи радо називају "успостављеним рутинама", или оне показују велико колебање и тако испољавају нередовно јављање, на чију се учесталост или трајање појединац не може са сигурношћу ослонити. Примењујући квантитативну процедуру у смислу теорије равнотеже, проналазе се значајне

тачке нередовности у организацији и изолују се узроци те нередовне појаве. То најчешће потиче од неадекватне разраде рутинских техника и процеса који чине културну средину фабрике и процес емотивног и интеракционог стабиловања појединаца се постиже реорганизовањем присутних културних секвенци. Ово може обухватити промене у организационој одговорности надзорника, јер је у традицији индустрије да поставља надзорне јединице на основу претпостављених сличности у функцији или природи културног објекта или процеса. Они их не организују на основу тока људских односа и степена контакта или њиховог недостатка који потичу из самих културних потреба. На другом месту, проблеми искрсавају из личности појединаца када их интеракција спаја, захваљујући захтевима културног процеса. Особе чији су интеракциони облици (карактери) несагласни обично треба раздвојити неким културним средством.⁵⁹

Овакав приступ људским односима у индустрији заснован је на претпоставци "да су ставови и емотивне реакције, као и продуктивност, функције интеракционе ситуације и да ова интеракциона ситуација представља садејство личности и културног процеса и технике". Дакле, за разлику од представника Гарднер-Вајтове школе, представници Чеплове групе "промену лакше постижу првенствено мењањем културних облика, а потом преношењем личности у ситуације у којима им њихов интеракциони облик омогућује прилагођавање". У књизи *Принципи* антропологије, Чепл и Кун су развили специфичне методе у којима процеси и технике директно утичу на интеракције људи, и то без помињања речи "култура". Због овога су им неки критичари замерили, истичући да се не може говорити о антропологији, када се нигде не обрађује култура.⁶⁰

---

⁵⁹ Исто, 702-703.

⁶⁰ Исто, 703-704.

Чепл истиче да измена културних облика представља значајан извор друштвене промене:

Велики део рада на пољу примењене антропологије илуструје танану зависност система људских односа од облика средине и технике и начин на који се мењају целокупне друштвене организације услед промена у једном од тих облика. Утврдивши подручја тензије и културне процесе и технике који управљају односима под тензијом, могуће је извршити суштинске и значајне промене у људским односима у организацији. Штавише, ово се може постићи, а да се појединац и не мора преобратити према испитивачевом разумевању људских односа, а често да појединац и не постане ништа паметнији. Променом распореда, променом руковања материјалом, променом метода бележења – променом стотине ствари које чине културу индустријске организације – реорганизација и реформисање односа може се постићи природно и неминовно. Није потребно ни помињати, да би се такве културне промене задржале, потребно је развити технике како би се проверило да ли стари облици поново избијају због природне тежње система људских односа да се врате у пређашње стање равнотеже. Али то значи само сматрати методе управљања културним процесима и уграђивати такве технике у систем надгледања. (...)

...метод мерења интеракције једног појединца са другим у условима стандардизоване интеракције – што ће рећи, коришћењем стандардизованог интервјуа и на основу онога што је речено као и на основу квантитативних страна часа и трајања догађаја – пружа веома користан опис личности и, са практичног становишта, показао се веома успешним на пољу селекције и размештаја појединаца на свакојачке положаје од чиновничких, продавачких или радничких до положаја у вишим областима руковођења.⁶¹

Чепл тврди да је овај поступак најкориснији онда када представља део организованог проучавања:

---

⁶¹ Исто, 704.

...Пошто има све више могућности не само да се људи постављају у организацији на место које одговара њиховој личности, већ и да се одреди њихов организациони положај у истим квантитативним терминима као и личност, затим се може одредити и прописати дати тип личности за одређено место у организацији. То значи да се организациона структура може појачати појединцем који је у стању да спроводи интеракције потребне за њено успешно деловање. Процењивањем појединаца с којима се долази у додир у томе смислу, овај се инструмент може применити као дијагностичко средство у комбинацији са анализом организационе структуре и, путем статистичких техника, може се утврдити да ли дату ситуацију стварају културне или организационе тензије или ограничења личности датог појединца.⁶²

Према Чеплу, примена антропологије у индустрији антропологу омогућава слободно извођење контролисаних експеримената и посматрање.⁶³

Холцбергова и Ђованинијева резимирају да се из ових раних истраживања може закључити да је "модификације могуће увести у производни процес не само путем технологије, већ и променом неформалне и/или формалне организационе структуре". Ово схватање је засновано на опсервацији "актуелног понашања пре него на анализи радничких ставова и веровања сакупљених серијом интервјуа" или добијених преко упитника попут оних којима се служе социјални психолози.⁶⁴ У свом тексту из 1955. године, Ричардсон наглашава да је развој проучавања људских односа коинцидирао с неколико трендова који су помогли трансформацију овог научног приступа у динамично проучавање менаџмента:

---

⁶² Исто, 704-705.

⁶³ Исто.

⁶⁴ Carol S. Holzberg; Maureen J. Giovannini, 321.

...Прво и пре свега, наравно, то је рапидни раст синдикализма који се конфронтирао с менаџментом у главној, продуженој кризи. Менаџмент више нема слободу акције, моћ арбитража и да наређује запосленима како жели – синдикати су то зауставили. Уз подршку владе, синдикати су успешно довели у питање дуготрајну управљачку праксу у вези с особљем и надзором. На пример, менаџмент више не може да самовољно суспендује нити да отпусти чланове синдиката. Не може више да арбитарно распореди некога на било које радно место, нити је могуће да чланови синдиката раде прековремено за уобичајене плате.⁶⁵

Такође, Влада је ограничила слободу деловања многих компанија у вези с ценама, профитима, минималним платама, максимумом радних сати итд., а заузврат су мере попут технолошке промене, измештања индустрије, уједињавања компанија и слично увећавали тржишну конкурентност компаније, што је често резултовало "истискивањем" маргиналних фирми. Због свега тога, многе индустријске управе су почеле да трагају за новим решењима, као што су нове машине, нови производи, боља организација и друго. Ово инсистирање на иновацијама довело је до повећања значаја проучавања менаџмента.⁶⁶

Стивен Линстед пише да социјална антропологија може да понуди увид у три специфичне области које су од интереса за менаџмент: "разумевање културног процеса на послу унутар организације, укључујући симболичко разумевање и комуникацију; критичку оцену менаџерских пракси, иницијатива и начина сазнавања у ширем друштвеном, структу-

---

⁶⁵ F. L. W. Richardson, Jr, 398-399.

⁶⁶ Исто, 399.

ралном и економском контексту; и природу организационе промене и њеног менаџмента".⁶⁷ Џералд Марс наглашава да менаџери у индустрији, трговини и у институцијама власти имају кохезивну идеологију или културу, састављену од скупа веровања и вредности, што омогућава њихово антрополошко проучавање. Менаџерска идеологија омогућава њеним носиоцима да често мењају дом у складу са захтевима своје каријере, да због посла путују и одвоје се од породице, као и да успех у животу идентификују с напретком у каријери, који се може измерити порастом прихода. Менаџери тешко могу да разумеју да ове њихове вредности не деле други људи, па менаџерска етноцентричност ствара многе проблеме у вези с персоналом. Зато антрополози не само да треба да анализирају индустријске структуре, већ треба и да се понашају као посредници између култура. То значи да не треба само да покажу како професионалне културе ограничавају перцепцију њихових носилаца, већ и како то знање може да се примени на терену. Марс закључује да су, према његовом искуству, "радници и њихови представници много флексибилнији у разумевању и употреби таквог знања него менаџери".⁶⁸

---

⁶⁷ Stephen Linstead, *The Social Anthropology of Management*, *British Journal of Management*, Vol. 8, 1997, 86.

⁶⁸ Gerald Mars, *The Anthropology of Managers*, *RAIN*, No. 42, February, 1981, 4-6.

АКЦИОНА АНТРОПОЛОГИЈА

Сол Текс и Пројекат Фокс

Сол Текс је први употребио термин "акциона антропологија", 1951. године. Он и група антрополога окупљених око њега на Универзитету у Чикагу припадали су научној традицији културне антропологије, што значи да је култура њихов централни концепт и да све остало зависи од њега. Зато су се они, пре свега, бавили проблемом акултурације, који настаје приликом контакта између две радикално различите културе, када се релативно мала заједница налази под притиском већег и моћнијег друштва које има техничке и политичке предности.¹

Такође, Сол Текс истиче да су он и његови следбеници теренски истраживачи, пошто одлазе на терен да би открили нешто ново о околностима промене и отпора њој. То захтева да посвете пажњу сваком појединачном схватању свих

---

¹ Sol Tax, Action Anthropology, *Current Anthropology*, Vol. 16, No. 4, December, 1975, 514-515.

људи који учествују у контакту: домородаца, али и мисионара, трговаца, представника власти и становника који припадају културама другачијим од домородачке. При томе, акциони антрополози се служе клиничким, односно експерименталним методом, што значи да се не задржавају само на опсервацији, већ настоје и да утичу на стварност. Они настоје да антрополошке проблеме ставе у контекст акције, те отуда и термин "акциона антропологија".²

Према Тексу, акциони антрополози се труде да постигну што већу егзактност, али су толерантни према двосмисленостима. Они нису сцијентистички расположени, пошто не желе да одлажу акцију док не израчунају све статистичке могућности њиховог деловања.³

Текс дефинише акциону антропологију као делатност у којој антрополог има два подједнако важна и међусобно координисана циља. Он жели да помогне групи људи да реше проблем, али, у исто време, настоји и да нешто научи у овом процесу. Одбија сваку могућност да људи буду средство за унапређивање његовог знања, али и да просто примењује науку да би решио проблеме тих људи. Да ли је акциона антропологија варијетет примењене антропологије, зависи од концепције ове друге. Ако примењена антропологија претпоставља постојање научног знања до којег су дошли теоријски антрополози и које чека да буде примењено на посебне ситуације по наруџби управе, владе, администратора или неке организације, онда је акциона антропологија нешто сасвим друго. Као прво, акциони антрополог нема газду, већ ради као члан академске заједнице. Као друго, акциони антрополог

---

² Исто, 515.

³ Исто.

схвата да је примена начела за њега мањи проблем од постизања и класификације циљева, као и прављења компромиса између различитих циљева и вредности у сукобу. Много је мање старог знања које може да примени, од оног до којег мора да дође кроз рад у конкретној ситуацији.⁴

Ипак, акциони антрополог треба да се држи даље од "чисте науке", пошто, не само да не сме да повреди људе, већ не сме ни да их искористи за сопствене циљеве. Истраживање једне заједнице је оправдано само онолико колико су његови резултати корисни за ту заједницу. У акционој антропологији, заједница није само субјекат истраживања, већ и објекат.⁵

Акциони антрополог треба да се одрекне "чисте науке" и због тога што је његов метод клинички, можда и експерименталан, у истом смислу у којем лекар потврђује своју дијагнозу претпостављеним лековима. Текс наглашава да теорија у области социо-културне динамике захтева не само да просто разумемо "културу", карактеристике личности њеног припадника и функционалне односе између институција, већ и перцепције које људи имају о алтернативама с којима се суочавају у различитим ситуацијама. Те перцепције имају критични утицај на реакцију друштва и културе на промену. Најбољи, ако не и једини начин да се провери хипотеза која се тиче групне перцепције одређене ситуације јесте да се промени ситуација према захтевима из хипотезе. Може се рећи да опис културе захтева програм акције као што дијагноза болести захтева лечење.⁶

---

⁴ Исто.

⁵ Исто.

⁶ Исто.

Акционом антропологу никада није довољна постојећа теорија; он мора да импровизује у своме раду, у којем се много тога заснива на осећају. Он мора да напусти улогу посматрача и посматрача-учесника и да постане научник с већом одговорношћу.⁷

Као што акциона антропологија не може да буде чиста наука подједнако због етичких и академских разлога, тако, из сличних разлога, она не може просто ни да примењује знање на практичне друштвене проблеме. Пошто постојећа знања никада нису довољна за ефективну акцију, акциони антрополог не може да приступи практичном раду док не креира нова знања. Зато он мора да буде научник, оријентисан ка академским циљевима, као и да буде део научне заједнице и њене традиције.⁸

Бенет пише да је, насупротив примењеној антропологији која се заснива на упошљавању антрополога, Сол Текс промовисао акциону антропологију у чијој основи лежи волунтаристички приступ којим треба да се избегне патернализам. Дакле, у педесете године 20. века, примењена антропологија је ушла са еклектичким наслеђем, које је садржало инсистирање на културологији, што је било у делимичној контрадикцији с мултидисциплинарним приступом предратне и ратне практичне антропологије, у коју улазе и харвардска истраживања индустријског менаџмента са својом десничарском репутацијом, друштвени односи између дисциплина унутар интердисциплинарног приступа и либерални патернализам New Deal. Сол Текс је био незадовољан овим патерналистичким и механицистичким скретањем примењене антропологије, па је напустио Друштво

---

⁷ Исто, 515-516.

⁸ Исто, 516.

за примењену антропологију. Ипак, часопис *Human Organization* је наставио да објављује текстове о његовом раду, а током шездесетих и седамдесетих година 20. века, акциона антропологија је сматрана делом примењене антропологије.⁹

Од акционих антрополога се очекивало да, као научници-добровољци, помогну људским заједницама и то користећи сопствене фондове или истраживачке стипендије. Људске субјекте је требало третирати као равноправне учеснике, а циљ је био да им се помогне да артикулишу своја незадовољства да би се водила дискусија у којој би различите стране покушале да задовоље своје потребе и реше проблеме. У суштини, ово је био "развој заједница", поље истраживања којим се бавила примењена друштвена наука у педесетим годинама 20. века, када су рурална економија и живот на селу сматрани главним циљем послератних реформи у бившим колонијама.¹⁰

Настанак акционе антропологије се везује за Пројекат Фокс који се односио на истраживање у резервату Индијанаца Фокс, у Ајови. Методологија овог пројекта је била слична приступу који је Роберт Редфилд применио у проучавању заједница у Латинској Америци. Један од учесника у овим Редфилдовим истраживањима био је и Сол Текс. Овај приступ је захтевао постојање тима студената предвођених професором, поделу задатака, односно тема истраживања међу учесницима и вишегодишњи рад. Подразумевало се да студенти прихватају професоров теоријско-методолошки приступ.¹¹

---

⁹ John W. Bennett, *Applied and Action Anthropology: Ideological and Conceptual Aspects*, 34.

¹⁰ Исто.

¹¹ Исто.

Још у свом дипломском раду на Универзитету Висконсин, Текс је разликовао две врсте науке – "чисту" и "терапеутску" – при чему је "чиста" наука обезбеђивала знање потребно за спровођење "терапије". Касније, радећи за Редфилда у Гватемали и Мексику, Текс је поставио темеље акционе антропологије тако што је бележио индијанске реформистичке захтеве, експериментисао с демократским методама учења и обављао партиципативно и недирективно теренско истраживање с групама мексичких студената антропологије. Током рада у Латинској Америци, Текс је учврстио своје уверење да студенти антропологије треба да се приближе људима које проучавају, као и да их третирају као себи равне. Такође, већ тада је био убеђен да сиромашнима и експлоатисанима треба заштита.¹²

Мада је често говорио о неадекватности антропологије за терапеутску делатност, Сол Текс никада није напустио ову дисциплину. Веровао је да, више од било које друге друштвене науке, антропологија има највише основа за хуманистичку и друштвено рационалну примену. Иако антрополози не уважавају довољно потребу да третирају субјекте проучавања као себи једнаке, они то чине у већој мери него елитистички расположени социолози и економисти. Као предавач на Универзитету у Чикагу, организовао је програм постдипломских студија заснован на његовом уверењу да се антропологија састоји од четири или пет области које треба да остану заједно, пошто различитост тема помаже примени културног релативизма, који је у основи хуманистичког погледа на свет.¹³

Катедра за антропологију Универзитета у Чикагу је 1948. године затражила од Текса да организује обуку за теренски

---

¹² Исто, 35.

¹³ Исто.

рад у резервату Фокс Индијанаца. Током припремних семинара, Текс је пренео студентима своје виђење партиципативне етнографије у којој информант и испитује, а испитивачи су ученици информанта. Поврх свега, Текс је затражио од својих студената да поставе себи кључно питање: Куда Фокс Индијанци иду и шта желе од живота? После Пројекта Фокс, Текс је учествовао у маргиналним пројектима или епизодама с Индијанцима с југозападних и северних висоравни, али ништа од тога није израсло у потпуни акциони програм. И остали учесници Пројекта Фокс су обављали акциона истраживања, али је једино рад Карла Шлајсера с Јужним Чејенима дао резултате у виду успешног акционог пројекта.¹⁴

Мерено демографским и економским показатељима, Тексов најуспешнији подухват био је програм изградње станова и развоја заједнице у 55. и 57. улици у Чикагу. Користећи се убеђујућим интервјуисањем и техникама групних дискусија, у комбинацији с интензивним договарањем с политичарима и власницима некретнина, Текс је успео да издејствује грађење низа станова за самце или породице на земљишту на којем су претходно срушене старе зграде. Такође, успео је да наведе становнике да преузму одговорност за различите заједничке ризичне подухвате који је требало да повисе стандарде изградње станова и усељавања. Према критичарима, ово је спречавало усељавање сиромашних становника лошијих делова града на северу. Овакво наглашавање комшијског волунтаризма потиче од пројекта "Повратак дворишта" Сала Алинског, који представља рехабилитацију програма организације локалних заједница. Ови програми су направљени да побољшају лоше услове у пољопривредним областима, као и

---

¹⁴ Исто.

да помогну синдикатима да се изборе за бољи положај фармерских радника.¹⁵

Бенет истиче Тексово уверење да је култура централни антрополошки концепт који приказује различитост начина живота, што за узврат обогаћује материјал помоћу којег антрополози дефинишу алтернативне могућности за решавање друштвених проблема. Задатак антрополога је да помогну људима да своју свест о постојању друштвене потребе преобрете у друштвену акцију. Ова интервенција мора да буде извршена током обављања теренског рада, који Текс дефинише као "клинички или експериментални метод истраживања". То значи да је сврха истраживања решавање правих животних проблема проучаване популације. Антрополог треба да сам прибави материјалну подршку за своје истраживање да би могао да избегне да га упосли било која агенција која је надлежна за основне ресурсе потребне проучаваној групи да би преживела.¹⁶

Акциони антрополог треба да охрабрује промену и да је стимулише, као и да охрабрује информанте-учеснике да експериментишу с променама у својим навикама и институцијама и да откривају нове вредности. Да би се то постигло мора се превазићи постојећи когнитивни апарат дисциплине, што значи да ни конвенционална академска теорија ни конвенционална култура не могу да прибаве потребна упутства за друштвено понашање током промене.¹⁷

Текс је истицао да се акциони антрополог бави организацијом локалне заједнице и да је образовање његов основ-

---

¹⁵ Исто, 36.

¹⁶ Исто, 36-37.

¹⁷ Исто, 37.

ни алат. Акциони антрополог мора да користи вештину и искуство подједнако као и теорију и метод. То значи да акциона антропологија произлази из живота, каријере, наде и страхова самог антрополога подједнако као и из живота људи које проучава. Антрополог мора да пренесе ова осећања људима који су предмет његовог истраживања и да их охрабри да одговоре на њих. Такође, акциони антрополози треба да високо вреднују слободу самоодређења.¹⁸

Сол Текс је издвојио три кључне вредности које акциони антрополог мора да поштује:

1. Истина. Акциони антрополози желе да остану антрополози, а не да постану пропагандисти. Радије треба тежити налажењу доказа, него постизању практичне сврхе. Међутим, важно је да се научна истина супротстави свакој заблуди. Такође, постоји обавеза према хуманости и правди, што акционој антропологији даје моралну и мисионарску димензију.
2. Слобода. У овом контексту, то значи слободу за појединце да изаберу групу с којом ће се идентификовати и слободу за заједницу да изабере свој начин живота. Зато акциони антрополог мора да се одрекне моћи коју му даје његово знање и да схвати да оно што је најбоље за људе укључује и оно што они сами желе да буду, а не оно што неко други (укључујући и антрополога) мисли.
3. Акциони антрополози не треба да одлучују о питањима која их се не тичу. Они треба да избегавају одлучивање онда када није њихово да одлуче (као у случају асимилације Индијанаца) и онда када доношење одлуке може да буде одложено (у екстремним случајевима као што је канибализам).¹⁹

---

¹⁸ Исто.

¹⁹ Sol Tax, 516.

Академска критика акционе антропологије је истицала да је то облик социјалног рада, да је насиље над исправним научним методом и логиком, али и да је продукт Тексовог посебног метода теренског рада и да нико други не би могао њоме да се бави. Неки критичари су истицали и да вредностима нема места у науци.²⁰

Бенет сматра да, ако су Текс и његови следбеници заиста желели да открију друштвене проблеме и решења за њих у свакодневном животу, понашању и ставовима, "било им је потребно нешто боље од америчке културне антропологије тог времена". Текс јесте тврдио да је постојећа теорија неадекватна, али је одбацивао не само концепте британске социјалне антропологије, већ и харвардску бихевиоралну науку или теорију друштвених односа. Тако је он свесно одбацивао мултидисциплинарни приступ.²¹

Према Бенету, да би акциона антропологија могла да разуме шта људи које она проучава желе и шта антропологе чини квалификованим да тим људима кажу шта треба да желе, као и који ће се нови проблеми појавити када се реше стари, она треба да користи адаптациони приступ друштвеном понашању. Уместо тога, Текс је инсистирао на култури као главном концепту, пошто је веровао у класичну антропологију и њен базични диверзитет и еклектицизам. Чак би и конвенционално Парсонсово учење о варијабилности образаца било од користи: Које вредности и идеје су универзалне у заједници, а које су ограничене на специфичне

---

²⁰ John W. Bennett, *Applied and Action Anthropology: Ideological and Conceptual Aspects*, 37.

²¹ Исто.

ситуације? Да ли људи теже дифузном или специфичном разумевању друштвених улога?²²

Лиса Редфилд Пити је била једна од најзаслужнијих учесника Пројекта Фокс, али су се касније код ње развиле неке сумње у приступ акционе антропологије. Под утицајем филозофа Пола Дизинга, она је приметила да је акциона антропологија, инспирисана радом Џона Дјуија, користила шему "циљ-средство", у којој се откривање проблема и трагање за његовим решењем одвијају симултано. Питијева је сматрала да таква шема врши насиље над стандардном научном процедуром примењене антропологије, по којој се прво тежи откривању проблема, а онда се врши ново истраживање да би се пронашло решење ("рационални" или линеарно-темпорални приступ). Питијева је истицала да Дјуијев приступ захтева стално евалуирање процедуре и закључака, док је у линеарном приступу метод евалуације јасан, пошто је неки посао или урађен или није.²³

Бенет сматра да је акционој антропологији потребна стална аргументована дискусија и зато она лако може да пређе у неку врсту групне динамике између теренских радника и учесника. Проблем с линеарним приступом је тај да у њему постоји снажна тенденција да спољни експерт ауторитарно диктира и шта је проблем и шта је решење. Такође, потреба за новим истраживањем да би се дошло до решења подразумева да ће проблем неизбежно бити редефинисан. На тај начин ће линеарни приступ прећи у Дјуијев поступак, пошто је рефлексивност фундаментална карактеристика људског понашања. Бенет закључује да је немогуће бирати

---

²² Исто, 37-38.

²³ Исто, 38.

између ова два приступа на апстрактном или логичком ни-
воу. Све зависи од ситуације, теренског радника, проучава-
них људи и од осталих који из позадине наручују пројекте
или поседују моћ.²⁴

Даглас Фоли пише да је Пројекат Фокс трајао од 1948.
до 1959. године и да је представљао један од неколико Сол
Тексових покушаја да створи "клиничку науку" која би тре-
бало и да формулише бољу антрополошку теорију и да ре-
шава проблеме који притискају заједницу. То је укључивало
етнографски рад, али и економске, социјалне и образовне
програме које су спроводили Текс и његови студенти у на-
сељу Мескаки (Фокс) Индијанаца поред градића Тама у
Ајови. Фолијево поновно разматрање Пројекта Фокс се за-
снива не само на претходним студијама, већ и на новом те-
ренском раду у овом насељу Мескакија, као и на проучава-
њу теренских бележака које су направили Текс и његови са-
радници. Сам Даглас Фоли је из Таме и, током трајања Про-
јекта Фокс, ишао је у средњу школу са својим Мескаки вр-
шњацима.²⁵

Фоли наглашава да је Текс избегавао да служи менаџер-
ским интересима колонијалних, пословних и владиних аге-
ната, већ је акционе антропологе видео као организаторе за-
једнице који финансирају своје активности из независних
академских фондова. Пројекат Фокс је спроведен далеко
независније од свих владиних утицаја него што је то био
случај с пројектима примењене антропологије из педесетих
година 20. века. Такође, Текс и његови сарадници су тежи-

---

²⁴ Исто.

²⁵ Douglas E. Foley, *The Fox Project: A Reappraisal*, *Current Anthropology*, Vol. 40, No. 2, April, 1999, 171.

ли стварању потпунијег етнографског извештаја о култури, политици и акултурацији Мескаки Индијанаца него већина других примењених антрополога.²⁶

Фоли констатује да су се ранија поновна разматрања Пројекта Фокс, нажалост, заснивала на званичној историји и јавној презентацији овог пројекта, а нису довољно проучавала његову свакодневну праксу и завршне етнографске производе. Овакви приступи су или репродуковали идеализовану слику акционих антрополога коју су они имали о себи или су били екцесно критични. Према Фолију, ако желимо да сазнамо како је Тексова акциона антропологија изгледала Мескаки Индијанцима, морамо пажљивије да проучимо њену свакодневну праксу и етнографске производе.²⁷

Пројекат Фокс се одвијао у две развојне фазе. Прва фаза је трајала од 1948. до 1953. године и за њу су карактеристични иницијално експериментисање и дефинисање акционих циљева. Прво су одбачени традиционални модел вредносно неутралне науке и традиционални средство-циљ приступ примењене антропологије, а прихваћен је клинички приступ као демократскији и отворенији. Прва фаза је била и период интензивног етнографског рада и дијагностификовања главних друштвених проблема у заједници Мескаки Индијанаца.²⁸

---

²⁶ Исто, 172.

²⁷ Исто. Вошбурн критикује Текса што је установио школу за обуку и Пројекат Фокс без сагласности изабраног Племенског савета. Сам Текс је признао Фолију да никада није тражио нити добио званичну дозволу, али је успео да придобије неколико племенских угледника за своју идеју, па је, на основу тога, затражио и добио помоћ Бироа за индијанске послове. Видети: Исто, 173.

²⁸ Исто, 173-174.

Прво је закључено да је Биро за индијанске послове помогао да се уништи легитимни и од претходних генерација наслеђени политички систем Мескакија. Последица тога је била да је племенски савет био састављен од зависне групе асимилованих Индијанаца, чији је рад био без ефекта и који једва да су успевали да управљају заједницом која је била озбиљно подељена, без вођства и сиромашна. Више није било вођства старије генерације традиционалних племенских лидера чије су управљање заснивало на хармонији, сарадњи и консензусу.²⁹

Учесници Пројекта Фокс су били запањени великим бројем бесних и отуђених ветерана из Другог светског рата који су били незапослени и жртве алкохолизма, а који су још и негативно утицали на своју млађу браћу и сестре. Такође, међу омладином су били раширени вандализам, организовање у банде и лош успех у школи.³⁰

Учесници Пројекта су се сусрели с израженим расизмом у белој заједници, у којој је преовлађивало мишљење да су Мескаки група зависника од социјалне помоћи и да нису ништа бољи од "белог ђубрета". Белци су сматрали да је једини начин да се помогне Индијанцима тај да буду асимиловани и ту су се слагали с политиком Бироа за индијанске послове из педесетих година 20. века.

Покушавајући да открију основне социјалне и психолошке потребе ратних ветерана и омладине, Тексови студенти су закључили да је забрана употребе алкохола на јавном месту која је важила само за Индијанце горућа тема кроз коју се каналисало незадовољство пунолетних младића. Учесници Пројекта су покушали да проблеме ратних ветерана и омла-

---

²⁹ Исто, 174.

³⁰ Исто.

дине реше организовањем друштвених и спортских активности. Такође, иницирана су и два краткотрајна кооперативна економска програма који су организовали мушкарце да раде на малим фармама, док су се девојке средњошколског узраста бавиле узгајањем поврћа. Акциони антрополози су се надали да ће обновити политичку структуру и психолошку стабилност Мескаки Индијанаца организовањем друштвених и економских програма заснованих на кооперацији.³¹

У својој другој фази која је трајала од 1954. до 1959. године, Пројекат Фокс је покушао да, служећи се медијима и образовним и кооперативним економским програмима, промени неке ставове белаца према Мескаки Индијанцима. Такође, радило се и на програмима које би сами Мескаки Индијанци оцењивали и водили. Медијски пројекат је укључивао серију чланака објављених у локалним новинама и памфлет о историји и култури Мескаки Индијанаца, а већину ових текстова је написао директор пројекта Гириг. Ту су Мескаки Индијанци приказани на романтичан начин као нежни, увиђавни, скромни, сложни, склони сарадњи и религиозни људи. Медијски пројекат се није свидео Индијанцима наклоњеним асимилацији, док су они који су традиционалистички оријентисани били незаинтересовани да своју културу приближавају белцима. За разлику од Мескакија, белци су били врло расположени да помогну медијски пројекат, али су желели да ставе акценат на индијанску уметност, церемонију усвајања и примере завршеног школовања. Настојали су да се не говори о ситуацијама у којима долази до изражаја расизам и репресија. После неког времена, медијски пројекат се угасио сам од себе.³²

---

³¹ Исто.

³² Исто, 174-175.

У 1954. години, Текс је успео да пронађе новац за стипендирање универзитеског образовања 18 Мескакија. Око половине од ових стипендираних студената никада се није вратило у своје насеље, пошто су се углавном оженили белкињама, што сугерише да је овај програм школовања ненамерно промовисао асимилацију. Двојица од оних који су се вратили постали су локални политички лидери. Фолијево истраживање у деведесетим годинама 20. века показало је да многи Мескакији који управљају племенским сервисом социјалне помоћи и казином имају универзитетско образовање.³³

Пројекат "Вештине из Таме" је започет 1956. године, на иницијативу индијанског уметника Чарлија Пушетонека који је желео да покрене производњу и продају рукотворина, разгледница и бојених плочица. Руководилац пројекта је био Роберт Риц. Због финансијског неуспеха, рад на пројекту је прекинут после неколико година.³⁴

Иако су тврдили да само играју улогу катализатора и прелазног вођства, акциони антрополози су били ти који су све ове пројекте осмислили и водили. Прву већу иницијативу у сарадњи с Тексовим студентима Мескакији су имали када је Индијанска служба предала управљање племенском школом држави и локалним властима. Акциони антрополози су се придружили отпору који су Мескакији пружили тој одлуци. Као технички и политички саветници племенског савета, Текс и његови студенти су лобирали за оснивање аутономне племенске школе.³⁵

---

³³ Исто, 175.

³⁴ Исто, 176.

³⁵ Исто.

Међутим, долазило је и до сукоба између Тексове екипе и Племенског савета, којим је доминирала фракција Младих медведа која се залагала за систем избора вођства и за тесну сарадњу с Индијанским сервисом и белцима. Њима је била супротстављена фракција Старих медведа која је заступала систем наследног лидерства и залагала се за очување традицијске племенске културе. Акциони антрополози су стали на страну традиционалиста и сукобили се с асимилационистички оријентисаним Младим медведима. Овај инцидент је послужио Вошбурну за тврдњу да су, том приликом, Текс и његови сарадници показали непоштовање према изабраном Племенском савету и тако компромитовали акциону антропологију као арогантну и неетичку. Бранећи Текса и учеснике Пројекта Фокс, Фоли истиче да Вошбурн није разумео да политичка култура Мескакија не дозвољава Племенском савету да спречава индивидуалне контакте и сарадњу с људима ван племена. Такође, Фоли пише да је Текс тражио од својих студената да изгледе своје односе с Племенским саветом, што је касније резултовало заједничком борбом за аутономну племенску школу. О непостојању Тексове ароганције сведочи и његово одустајање да сними филм о пејотл ритуалу, након што су учесници тог обреда одбили да своје свете тајне поделе с белцима.³⁶

Као што су Мескаки активисти из шездесетих година 20. века тврдили, Пројекат Фокс је више заступао приступ неконфликтног друштвеног сервиса него сукобљавање с расистички заснованом структуром моћи белаца из Таме. Забрана да Индијанци пију алкохол на јавним местима је укинута тек када јој се раних шездесетих година отворено супротставио Племенски савет, уз помоћ неких белаца. Што се тиче про-

---

³⁶ Исто, 176-177.

јекта "Вештине из Таме", Фолијеви информанти су кривили различите факторе за престанак рада на њему. Фоли закључује да, сем неких успеха у образовању, Пројекат Фокс није изборио значајније место у усменој историји Мескакија.³⁷

Сол Текс је тврдио да је академска антропологија створила вештачку разлику између теорије и праксе. Наглашавао је да се антрополози који су ангажовани у друштвеној заједници налазе у бољој позицији за стварање теорије друштвене промене и асимилације него они који су непристрасни. Према Тексу, добро обављен и теоретизован етнографски рад је од круцијалног значаја за почетно дијагностицирање друштвених феномена. Када акциони антрополози емпиријски проуче и теоретизују друштвену ситуацију нађу се у позицији да могу да створе акциони програм за решавање друштвеног проблема. Штавише, требало је да акциони пројекти служе као лабораторије за "природне експерименте" у којима би се добијали подаци о културној промени и асимилацији, што би довело до бољих антрополошких теорија. Текс је сматрао да је узајамно дејство теорије и праксе било од суштинског значаја за дубље разумевање и решавање проблема из стварног живота.³⁸

Фоли претпоставља да је постојало много мање симбиозе између етнографске "дијагнозе" и клиничке "акције" него што је Текс замишљао. Према Фолију, постоје два основна разлога због којих се оригинални теренски рад и теоријски модели културе и личности Мескакија никада нису развили од теренских бележака из 1948. до завршне етнографије из 1970. године. Први разлог је да су наредне групе студената

---

³⁷ Исто, 179-180.

³⁸ Исто, 180.

престале да се баве интензивним и систематским етнографијама, пошто су се ограничили на групу сталних "професионалних" информаната. Други је да је мало вероватно да је било ко икада систематски сакупљао податке о акционим пројектима. Никада нису изведени "природни експерименти" који би служили истраживању општих феномена као што су акултурација, фракционаштво, вођство и власт. Никада нису сакупљени никакви подаци који би евалуирали утицај програма на ставове и културну праксу било Мескакија било белаца. Цела операција је била испрекидана и хаотична, а носиоци Пројекта су имали тежак задатак да у исто време буду и академски ментори и акциони антрополози.³⁹

Коначни етнографски продукт Пројекта Фокс је Гириггов рад *Лице Фокса*. Гириг је овде постулирао онтолошку културну разлику између западних индивидуалиста и традиционалних незападних људи заједнице. Између Мескакија и белаца влада неразумевање, а њихово међусобно отуђење је приказано као адаптација немилосрдним силама модерности.⁴⁰

Фоли пише да етнографском интерпретацијом Пројекта Фокс влада размишљање у структуралистичко-функционалистичким оквирима и у границама теорије о модалној личности. С једне стране, Мескакији су приказани као нежни, дарежљиви, пажљиви, изразито егалитаристички оријентисани и неагресивни, док је, с друге стране, њихово друштво приказано као домородачки политички систем уништен неумољивим настављањем асимилације под утицајем Индијанске службе. Резултат је структурно парализована заједница на чијем челу је неефикасан и нелегитиман племенски

---

³⁹ Исто, 181.

⁴⁰ Исто.

савет који је подељен на фракције. Овакав модел културе и личности Мескакија упутио је акционе антропологе на закључак да једино заједница заснована на домородачкој организацији и вођству може заиста да функционише. Задатак акционих антрополога је био да помогну Мескакијима да вољно створе нову кооперативну организацију или их пажљиво упознају са у већој мери хијерархијским белачким облицима организације и вођства. Стив Полгар је обратио пажњу и на психичко здравље Мескакија, наглашавајући потребу да се наука о социјалним системима и социјална психологија споје у једну терапеутску, клиничку науку која би исправљала организационе и психолошке дисфункције.⁴¹

Фоли сматра да су акциони антрополози веома потценили политичко самопоуздање Мескакија. Данас се ово племе бори против расне дискриминације, води сопствену племенску школу, пише своје историјске, литерарне и новинске текстове, и управља вишемилионским пословима у вези с коцком и племенском државом благостања. Фоли сматра да су акциони антрополози потценили снагу племенске културе из два разлога. Прво, као добри клинички научници постали су фиксирани на стање ратних ветерана Мескакија. Аутодеструктивно понашање младих Мескакија они третирају као онтолошку карактеристику, а не као историјски одређену културну праксу.⁴²

Друго, акциони антрополози су погрешно разумели често свађалачку политичку дебату о прихватању белачке културне праксе. Служећи се функционалистичким схватањем друштвеног система и структуре, они су политички сукоб

---

⁴¹ Исто, 181-182.

⁴² Исто, 182.

између Младих медведа и Старих медведа схватили као "знак ендемског конфликта и структурне парализе". Према Фолију, ово супротстављање ставова је било знак културне виталности. Политичка дебата показује да су Мескакији много свеснији и ангажованији у концептуализовању и управљању степеном њихове акултурације него што су мислили акциони антрополози. Плеће конструише сопствену постепену синтезу белачке и индијанске културе и нису потребни "културни експерти" да воде овај процес.⁴³

Фоли признаје да су, након Другог светског рата, Мескакији били политички пасивни, али наглашава да је то био резултат стратешке културне праксе, а не скупа културних особина. Мескакији су задржали своју религијску праксу, а формирали су и еволуирајућу хибридну мешавину белачке и индијанске културе. Тако су сачекали крај шездесетих година и прилику за интензивније политичко ангажовање.⁴⁴

Фоли подсећа да су учесници Пројекта Фокс успоставили ближу сарадњу с племенским саветом само приликом борбе за очување племенске школе, док су у свим осталим случајевима деловали прилично независно од Индијанаца. Тако је њихова акциона антропологија попримила облик социјалног инжињеринга, пошто су млади антрополози видели себе као експерте који треба да предвиђају и воде акултурацију и културни опстанак Мескакија. Услед тога, акциони пројекат никада није функционисао као "природни експеримент" који открива нове податке и теорије културне промене.⁴⁵

---

⁴³ Исто.

⁴⁴ Исто.

⁴⁵ Исто, 183.

Тексов рад на друштвеној еманципацији Индијанаца није био ограничен само на Мескакије, већ се проширио на ниво целокупних САД. Наиме, Текс је 1961. године организовао Чикашку конференцију америчких Индијанаца, чија је сврха била да окупи Индијанце из свих делова САД да расправљају о последицама Владине политике на њихову егзистенцију. Од самог почетка, антрополози који су организовали овај скуп истицали су да су они само координатори, а да Индијанци треба сами да говоре у своје име.⁴⁶ Једино што је Текс тражио од Управног комитета који је водио Конференцију и који је био сачињен искључиво од Индијанаца било је следеће:

...Једино што сам желео било је да будем сигуран да ће Управни комитет бити репрезентативан. "Реците ми ко су ваши непријатељи, као и ко су ваши пријатељи, а ми ћемо покушати да направимо списак људи које треба позвати да учествују у Управном комитету. Желим интелигентне и разумне људе, али треба да имају различите погледе." Радиле су на томе и донели ми списак.⁴⁷

На Чикашкој конференцији је учествовало 500 представника 90 племена из САД и неколико канадских заједница, а коначни резултат била је "Декларација о индијанским намерама". Такође, ова Конференција је подстакла стварање Националног индијанског омладинског савета.⁴⁸

---

⁴⁶ Sam Stanley, Community, Action, and Continuity: A Narrative Vita of Sol Tax, *Current Anthropology*, Vol. 37, No. 1, Supplement: Special Issue: Anthropology in Public, February, 1996, 133.

⁴⁷ Robert A. Rubinstein, A Conversation With Sol Tax, *Current Anthropology*, Vol. 32, No. 2, April, 1991, 178.

⁴⁸ Sam Stanley, Community, Action, and Continuity: A Narrative Vita of Sol Tax, 133.

Антрополози на страни домородаца

Карл Шлајсер наглашава да акциони антрополог не може концизно да опише процес у којем учествује или чијем иницирању је помогао. Он не може да објави све пошто би тако угрозио процес који је у току. Дозвољено му је да помене неке карактеристике свог приступа, да опише правила по којима се управља и да покаже неке особине свог ангажмана да би помогао другима. Као акциони антрополог, он је постао део живота људи из друге културе. Иако странац, он им припада и првенствено је обавезан према њима. Дужан је да их заштити приликом додира различитих култура и више нема никакву "одговорност према својим колегама или принципима своје дисциплине".⁴⁹

Шлајсер акциону антропологију разуме у традицији Пројекта Фокс као "недирективно саветовање заједнице".⁵⁰ Такође, сматра да тешкоће у којима се Чејени налазе не могу да се потпуно разумеју без "целовитог истраживања свих аспеката њихове ситуације". Истраживање друштвених, економских и политичких услова живота Чејена у којем би учествовали њихови лидери "не само да би прибавило концизне информације, већ би и понудило алтернативе између којих могу да бирају у планирању будућности свог народа". После консултација с традиционалним лидерима Чејена, Шлајсер је израдио предлог за теренско истраживање које би било обављено током лета 1971. године. Тим се састојао од 12 дипломираних асистената-истраживача од којих је

---

⁴⁹ Karl H. Schlesier, Action Anthropology and the Southern Cheyenne, *Current Anthropology*, Vol. 15, No. 3, September, 1974, 277.

⁵⁰ Исто.

сваки био повезан с једним традиционалним чејенским лидером. Предлогом је било предвиђено да чејенски лидери буду консултанти, сарадници и истраживачи, који учествују у свим фазама пројекта све до објављивања завршног извештаја.⁵¹ Захваљујући својој професији универзитетског наставника (учитељи су изузетно цењени код Чејена), Шлајсер је постао недирективни саветник и помоћник Чуvara Стреле, с којим је ступио и у сроднички однос.⁵²

Препреке за акционог антрополога су концентрисане у његовом односу према сопственој дисциплини, према агенцијама за финансирање и према популацији-домаћину. Када је у питању однос према дисциплини, акционог антрополога сумњиче његове колеге због тога што крши познате обрасце истраживања и стандарде антрополошког понашања. Он нити користи, нити развија моделе или генералне теоријске пропозиције. Он не тестира старе нити доноси нове хипотезе. Уместо свега тога, он се усмерава на специфичан случај који захтева специфичне адаптације. Антропологија проучава човека, али му не помаже. Она постаје универзитетска дисциплина чији су производи углавном намењени интерној употреби. Шлајсер пише да не треба сваки антрополог да се бави акционом антропологијом, нити то треба да покушава, али указује на катастрофалну неравнотежу која постоји у дисциплини у којој се само шачица практичара бави данашњим и будућим човеком, док хиљаде њих ископава кости некадашњег човека. Одговор на овај проблем треба сваки антрополог да да индивидуално.⁵³

---

⁵¹ Исто, 279.

⁵² Исто, 281.

⁵³ Исто, 282.

Федералне агенције за финансирање истраживања сумњи-че акционог антрополога да би његов рад могао да буде изазов за "постојећу, мада пажљиво маскирану, владину политику асимилације". Заправо, он јавно приказује ову и друге политике као штетне за популацију-домаћина. Последица је да га бирократска структура моћи сматра "непријатељем система, можда револуционарним, а свакако радикалним". Шлајсер истиче да то није истина, пошто акциони антрополог само користи право на слободно истраживање које гарантује демократски процес. Акциони антрополог само указује када политика може да буде штетна и како може да буде промењена у корист свих, а "само слаб демократски систем би га сматрао опасним".⁵⁴

Федералне агенције за финансирање истраживање нису одговорне ни јавности, ни професионалним удружењима, већ само интерним смерницама. Због своје моћи да одобре или одбију финансијску подршку, оне управљају истраживањима, али могу и да их спрече. Пошто и саме имају конзервативну перспективу, оне бирају конзервативне представнике различитих дисциплина да евалуирају предлоге за истраживање. Експериментисања су пожељна само ако се не односе на друштвено значајне теме; "што је предлог езо-теричнији, шансе су му веће". Чак иако предлог прође ову евалуацију, још увек могу да га одбију бирократе које сматрају да он угрожава постојећу политику.⁵⁵

Барем у почетку, акционог антрополога сумњичи много припадника популације-домаћина, а неки то чине и до краја његовог ангажмана. Већина Индијанаца третира "просечног антрополога као представника елите опресивног доминант-

---

⁵⁴ Исто.

⁵⁵ Исто.

ног друштва". Шлајсер истиче да је акциону антропологију немогуће обављати без позива популације-домаћина, а антрополог може да буде позван само ако се идентификује с овом популацијом, односно "са циљевима оних од којих зависи културни опстанак". Акциони антрополог верује да смрт културе није неизбежна, да је културни плурализам предуслов динамике слободне цивилизације и не плаши се савремене глобалне појаве трибализма. Кључни су познавање и анализа културе-домаћина, као и подвргавање њеним правилима.⁵⁶

Да би се акциони антрополог идентификовао с циљевима популације-домаћина, он мора да се идентификује и с њеном културом. Да би стекао поверење својих домаћина, он мора да постане члан њихове заједнице, односно да заједно с њима учествује у компликованој мрежи симболичких и функционалних размена.⁵⁷

Шлајсеров рад међу Јужним Чејенима се одвијао у време експанзије трибалистичких покрета широм САД. Наиме, Сем Стенли пише да је чињеница да су многе њихове традиционалне институције уништене окупирала пажњу северноамеричких Индијанаца у периоду од 400 година. Услед тога што су све кризе унутар њиховог друштва изазване спољашњим утицајем белаца, Индијанци су одбијали да се интегришу у економски систем САД и Канаде.⁵⁸ У таквом контексту, "један од кључних проблема индијанске политике у 20. веку" било је питање како успоставити спој између "не-

---

⁵⁶ Исто.

⁵⁷ Исто, 282-283.

⁵⁸ Sam Stanley, The Panajachel Symposium, *Current Anthropology*, Vol. 16, No. 4, December, 1975, 519.

формалне" и "формалне" политичке културе у друштвима која су све више повезана с тржишном привредом.⁵⁹

Крајем 19. и почетком 20. века, индијански отпор америчкој националној политици манифестовао се кроз месијанистичке покрете познате под називом "Плес духова". Ови покрети су представљали синкретички спој шаманизма и хришћанства, а неки од њихових лидера су се проглашавали инкарнацијом Исуса Христа. Проглашавајући се јединим правим хришћанима, следбеници "Плеса духова" су се супротстављали западњачкој религији белаца.⁶⁰ У сличном духу, припадници трибалистичког покрета међу Сијуксима с краја шездесетих и с почетка седамдесетих година 20. века сматрали су да је њихова традиционална култура у многим аспектима супериорна у односу на англо-америчку културу.⁶¹ Зато су настојали да кроз деловање Цркве америчких домородаца направе синтезу хришћанства и традиционалне индијанске религије.⁶²

---

⁵⁹ Paul C. Rosier, "The Real Indians, Who Constitute the Real Tribe": Class, Ethnicity, and IRA Politics on the Blackfeet Reservation, *Journal of American Ethnic History*, Summer 1999, 4.

⁶⁰ Carlo Severi, Capturing Imagination: A Cognitive Approach to Cultural Complexity, *Journal of the Royal Anthropological Institute* (N. S.) 10, 2004, 815-838. За разлику од "Плеса духова", Мамбоистички покрет из југозападне Кеније био је изразито антихришћански оријентисан. Овај религијско-политички покрет се ширио у првој половини 20. века и представљао је облик антиколонијалног отпора. Видети: Brett L. Shadle, Patronage, Millennialism, and the Serpent God Mumbo in South-West Kenya, 1912-1934, *Africa* 72 (1), 2002, 29-54.

⁶¹ Robert A. White, Value Themes of the Native American Tribalistic Movement Among the South Dakota Sioux, *Current Anthropology*, Vol. 15, No. 3, September, 1974, 286.

⁶² Исто, 288-289.

Покрети за домородачка права су третирани домороце као ванвременски део природног света који је постао жртва западне цивилизације, али које та иста западна цивилизација никада није успела да корумпира. У случају индигенистичких покрета у Северној Америци, овакво самоидеализовање је било под великим утицајем етнографских радова у којима су Индијанци приказивани на вештачки позитиван начин, при чему су све негативне особине приписиване спољним утицајима. У етнографијама су нарочито често навођени примери Индијанаца који су, користећи се експертизом "стараца", популарним примитивистичким представама и фрагментима етнографија, креирали "традиције које су по форми и садржају веома различите од веровања и пракси из прошлости". Треба нагласити да су енвайронменталистички, паниндијански и други контракултурни покрети из шездесетих и седамдесетих година 20. века прихватили исту представу о индијанским традицијама, доживљавајући Индијанце као пример коегзистенције људи с природом.⁶³

Интензивирање активности индигенистичких покрета представља тренд који је Дороти Хоцсон описала на концизан, али довољно обухватан начин:

...Расте број историјски маргинализованих група које "постају" домородачке придруживањем транснационалним мрежама и алијансама које промовишу мобилизацију домородаца, као и захтевањем да добију признање и права од својих држава-нација и међународне заједнице. Ова права укључују заштиту и контролу власништва и поседа (као што су територије, ресурси, материјална култура, генетич-

---

⁶³ Brian D. Haley; Larry R. Wilcoxon, *Anthropology and the Making of Chumash Tradition*, *Current Anthropology*, Vol. 38, No. 5, December, 1997, 764-765.

ки материјал и света места), пракси (културне перформансе, уметности и литература) и знање (културно, лингвистичко, енвайронменталистичко, медицинско и пољопривредно). Повезивањем тема репрезентације, признавања, ресурса и права, ови покрети ангажују и често представљају изазов за актуелне теорије културе, моћи и резлике у социокултурној антропологији...⁶⁴

У обе Америке, Аустралији и на Новом Зеланду, домородачке групе су успеле да ускладе своје тежње с критеријумима територијалног првенства, историјског континуитета и културних разлика, који су изражени у разним међународним правним дефиницијама. Захваљујући томе, многе од ових група су добиле политичко признање, што им је омогућило да усмере своје напоре на заштиту својих територија и ресурса. Насупрот томе, многе афричке и азијске домородачке заједнице још нису добиле признање националних држава у којима живе иако задовољавају исте критеријуме као и групе из обе Америке и Аустралије: "одржавање културне различитости; дуго искуство потчињености, маргинализације и одузимања које су спроводиле колонијалне и постколонијалне власти; и за неке, историјско првенство у смислу заузимања њихове територије".⁶⁵

Политичка борба домородачких заједница се најчешће изражава кроз захтевање права "заснованих на домородачком суверенитету и изворном заузимању земље и мора пре колонизације", при чему, "законско признање домородачких права на земљу представља значајан изазов за Западне правне си-

---

⁶⁴ Dorothy L. Hodgson, Introduction: Comparative Perspectives on the Indigenous Rights Movement in Africa and the Americas, *American Anthropologist* 104 (4), December, 2002, 1037.

⁶⁵ Исто, 1042.

стеме". С друге стране, постоје и други друштвени актери који имају интересе (најчешће економске) у вези са земљом и водом, а део тешкоћа се тиче "превођења домородачких односа са земљом у права применљива у Западним правним системима".⁶⁶ Локалне власти и становништво се често противе домородачким захевима за добијање права на земљу, служећи се дискурсом "универзалних" људских права. Они истичу да домородачка права на земљу крше њихова права као грађана локалне заједнице, регије и националне државе, као и да угрожавају њихову земљу, заједницу и наслеђе.⁶⁷

Адам Купер наглашава да је почетна претпоставка покрета домородачких народа да "потомци оригиналних становника земље треба да имају привилегована права, можда чак и ексклузивна права на њене ресурсе", док су имигранти само гости и треба да се понашају у складу с тим. У наставку, Купер пише да се "често претпоставља да је свака домородачка група носилац старе културе", која се, на романтичарски начин, "повезује с духовним пре него с материјалним вредностима", и која је "јединствена и изражава геније домородачког народа". При томе се инсистира на томе да "аутентична култура може да опстане само у руралним енклавама", пошто се сматра да домородачким културама прети "наметљива материјална цивилизација која се повезује с градовима, берзама и странцима". Ипак, истиче се да суштина преживљава и да се може опорави-

---

⁶⁶ Katie Glaskin, Native Title and the "Bundle of Rights" Model: Implications for the Recognition of Aboriginal Relations to Country, *Anthropological Forum*, Vol. 13, No. 1, 2003, 67.

⁶⁷ Eva Mackey, Universal Rights in Conflict. "Backlash" and "Benovolent Resistance" to Indigenous Land Rights, *Anthropology Today*, Vol. 21, No. 2, April 2005, 14.

ти ако се обезбеде ресурси. Понекад се губитак културе карактерише као облик геноцида и узима се здраво за готово да народ који остане без своје културе губи и свој идентитет, као и да "смањење броја културних варијација представља значајан губитак за читаво човечанство". Купер уочава и снажну еколошку нит у домородачкој реторици, која се заснива на догми да су "ловци у складу с природом на начин на који експлоататорски и похлепни фармери нису".⁶⁸

У истом тексту, Купер објашњава зашто су овакве идеје постале утицајне:

...Данас је слика примитивног често конструисана тако да одговара Зеленима или антиглобализацијском покрету. Аутентични домороци представљају свет којем би очигледно требало да желимо да се вратимо, свет у којем култура не представља изазов за природу. У исто време, покрет експлоатише најопштије европско уверење да је право грађанство ствар крви и тла. Данас се у Европи овај принцип користи да оправда антиимигрантске политике. Међутим, допуна овога је безболна концесија којом се далеким домороцима дозвољава да лове у сопственим Бантустанима. (...) Али ма која да је политичка инспирација, уобичајени правци аргументације која се данас користи да се оправдају "домородачки" захтеви за земљу ослањају се на застарелим антрополошким представама и на романтичној и лажној етнографској визији. Гајење есенцијалистичких идеологија културе и идентитета може имати опасне политичке консеквенце.⁶⁹

Џастин Кенрик и Цером Луис тврде да Купер игнорише екстремну дискриминацију с којом се суочавају домородачки

---

⁶⁸ Adam Kuper, *The Return of the Native*, *Current Anthropology*, Volume 44, Number 3, June 2003, 390.

⁶⁹ Исто, 395.

народи, као и то да су им моћније групе отимале власништво. Исти аутори наглашавају да је то и савремени проблем за домородачке популације, што "показују континуирани покушаји да им се одузме њихова земља и ресурси, као и јак и широко распрострањен притисак да буду културно асимиловани".⁷⁰ У наставку, Кенрик и Луис пишу:

Купер погрешно представља међународни покрет домородачких народа, покушавајући да учини да обично миран покрет изгледа агресиван, да отворен процес изгледа затворен, и портретишући покушаје одупирања дискриминацији у постизању напретка ка једнакости као покушаје одбране привилегија заснованих на расистичким принципима. На несрећу, такво објашњење је болно слично начину на који моћнији суседи домородачких народа често настоје да прикажу као пристрасност покушаје домородачких народа да осигурају напредак ка једнакости преко захтева на земљу или компензације.⁷¹

Ови аутори објашњавају да се стратегија за добијање права домородачких народа заснива на захтевању легитимитета и власти који се не тичу индивидуалних права у контексту државе, већ права заједнице у односу на државу-нације у међународном контексту. Овај међународни контекст може да има само користи од тога што се схвата као "плуралитет заједница, пре него као хијерархија моћи". Кенрик и Луис истичу да је, као категорија, држава-нација још неухватљивија од категорије домородаца.⁷²

---

⁷⁰ Justin Kenrick and Jerome Lewis, Indigenous Peoples' Rights and the Politics of the Term "Indigenous", *Anthropology Today*, Vol. 20, No. 2, April 2004, 4.

⁷¹ Исто, 5.

⁷² Исто, 8.

Тврдећи да је "покрет за домородачка права најбоље разумети као одговор на оштру дискриминацију и отимање", Џастин Кенрик и Џером Луис закључују:

...Историјску неправду према домородачким народима треба решити кроз компензацију, репарацију и реституцију. Ова права су неопходна због модернистичке пристрасности према индивидуализму која умногоме подупире законе о власништву и правима. Ова пристрасност дискриминише начин на који многе заједнице изражавају своје друштвене односе и односе са околином.⁷³

Један од кључних фактора који је допринео ширењу антрополошког заступања домородачких популација и борби за њихова права били су докази о геноциду и етноциду спровођеним крајем шездесетих година 20. века над Индијанцима у Бразилу и у другим јужноамеричким земљама. Међународна унија антрополошких и етнологских наука је 1968. године донела Резолуцију којом је захтевана заштита домородачких народа и њихових култура од деструктивних резултата "прогреса", а са сличним циљевима деловало је и више међународних тела у којима су били активни и антрополози. Најзначајнији скуп је био Симпозијум о интернетничком контакту у Јужној Америци одржан на Барбадосу 1971. године, на којем је учествовало 11 антрополога из обе

---

⁷³ Исто, 9. Слично Кенрику и Луису, Кристина Тидје доказује да "домородачки активизам и колективни захтеви нису засновани на есенцијализму, милитантном партикуларизму и стереотипној репрезентацији, већ су пре одређени жељом да се окончају злостављања, маргинализација и дискриминација, садржаном у захтеву за једнака права". Видети: Kristina Tiedje, *People, Place and Politics in the Huasteca, Mexico*, *Anthropology Today*, Vol. 21, No. 4, August 2005, 13.

Америке (један из Европе) и на којем је донета "Барбадоска декларација о ослобођењу Индијанаца". Порука "Барбадоске декларације" била је да "друштвени научници имају моралну дужност да информишу домородачке народе о њиховим правима и о институционалним средствима за поновно задобијање тих права". У пракси, то је значило да антрополози треба да сарађују с индигенистичким покретима и да им пружају техничку помоћ, односно да играју улогу саветника, а не лидера. Такође, дужност антрополога је да одржавају дијалог с индигенистичким покретима и да превазиђу "дихотомију између примењеног и чистог антрополошког истраживања".⁷⁴

Током седамдесетих година 20. века, интензивирана је активност домородачких покрета, али и организација за заступање које су организовале више скупова чији су резултати били декларације којима се захтевало гарантовање права домородачким популацијама. На Другој Барбадоској конференцији, одржаној 1977. године, више од половине учесника били су представници домородачких организација, на чији захтев се разговарало о могућем савезништву и солидарности с другим етничким групама, класама, политичким организацијама, синдикатима, као и с другим покретима и организацијама из Трећег света. Робин Рајт у овоме види опасност од инфилтрације недомородачких идеологија које би могле да манипулишу и одреде правац и садржај борбе домородаца (пример за ово су марксистичке идеологије), али и могућност да се нове етничке буржоазије послуже индигенистичким покретима у интересу државе и доминантне етничке групе. Зато је

---

⁷⁴ Robin M. Wright, *Anthropological Presuppositions of Indigenous Advocacy*, *Annual Review of Anthropology*, Vol. 17, 1988, 372-374.

истицана потреба афирмације специфичног домородачког идентитета који ће бити подједнако способан за живот као и класна свест, али и различит од ње.⁷⁵

Расправљајући о односу антропологије и заступања, Кирстен Хаструп и Питер Елзас су упозорили:

"Говорити за некога" претпоставља да тај неко зна ко је. Идеја о домороцима који говоре једним гласом, чиме се њихова култура редуцира на најмањи заједнички именилац, у антропологији више не пролази као истина. Наши "објекти" су активни субјекти који говоре с толико много гласова колико и ми. Штавише, оно што информанти говоре нису "културне истине", већ ситуациони одговори на присуство антрополога...⁷⁶

Исти аутори инсистирају на томе да "култура није емпиријска категорија, већ је *аналитичка импликација*", на основу чега закључују:

...Смисао бављења антропологијом је да се достигне разумевање онога што је иза говора и да се идентификује контекст у којем чак и контрадикторни искази добијају значење. Стога, антрополошко "говорење за некога" мора приказати читав контекст, пре него "текст" одабране групе. Када се ради о презентовању специфичних ставова, антрополог може привремено да напусти своју улогу научника онда када му то нареду његови морални назори. Ипак, од антрополога као научника захтева се да код самих људи подигне свест о контексту, тако да би евентуално могли да постану боље опремљени да заступају своју ствар.⁷⁷

---

⁷⁵ Исто, 375-377.

⁷⁶ Kirsten Hastrup; Peter Elsass, *Anthropological Advocacy: A Contradiction in Terms?*, *Current Anthropology*, Vol. 31, No. 3, June, 1990, 304.

⁷⁷ Исто, 306.

Домородачка права представљају "четврту генерацију" људских права, за коју домородачки народи сматрају да ће "заштитити њихова права на политичко самоодређење и контролу над социоекономским развојем, права која су данас угрожена унутар државних оквира". "Прву генерацију" представљају *политичка и грађанска права* "која штите основну сигурност личности", а њих су промовисале западне државе. "Другу генерацију" чине *социоекономска и културна права*, која су произашла из концепта социјалистичке државе и државе благостања и која обухватају: "права на запослење и фер радне услове; права на животни стандард који обезбеђује здравље и благостање; права на социјалну заштиту, образовање и учешће у културном животу заједнице; и посебна права жена и деце". Државе Трећег света су промовисале "трећу генерацију" људских права која се односе на права на *солидарност и развој*, а у чијој основи су залагања за мир, правичнији социоекономски поредак и одрживу околину. У исто време, многи из Трећег света су "одбацивали универсализам Западних представа о људским правима као етноцентричан".⁷⁸

Елен Месер издваја пет најзначајнијих разлога због којих су антрополози избегавали да учествују у формулисању људских права: "1. инсистирање антрополога да су концепти људских права културно релативни, на супрот универзалним формулацијама; 2. антрополошко заступање колективних и домородачких права преко и против универзалних формулација ограничених терминима индивидуалних права; 3. приврженост антрополога примењеној антропологији и политичко-економској акцији преко приступа људских права до савлада-

---

⁷⁸ Ellen Messer, *Anthropology and Human Rights, Annual Review of Anthropology*, Vol. 22, 1993, 222-223.

вања угњетавања и неједнакости; 4. политичка осетљивост извођења теренског рада; и 5. укљученост антрополога у социокултурну анализу ниске скале и компаративних моралних система, заснованих на дужности, давању поклона или одгајању, пре него друштава на нивоу суверених држава и правних система заснованих на правима".⁷⁹

Када је Комисија за људска права Уједињених нација затражила од Америчке антрополошке асоцијације (ААА) да допринесе припреми "Декларације о правима човека", Мелвил Херсковиц је написао прву верзију текста који је, под насловом "Изјава о људским правима", објављен 1947. године, са Извршним одбором ААА као потписаним аутором.⁸⁰ Већ на самом почетку, у "Изјави" се наглашава поштовање личности појединца, али и његово право да се у потпуности развије као члан свог друштва. Због тога што је у модерном свету велики број друштава у контакту, као и због њихове међусобне различитости, "Декларација о правима човека" мора да разреши следећи проблем: "Како предложена Декларација може да буде примењива на сва људска бића, а не само да буде изјава о правима схваћеним у појмовима вредности преовлађујућим у земљама Западне Европе и Америке?".⁸¹ Одговор на ово питање је понуђен у закључку "Изјаве":

---

⁷⁹ Исто, 221-222; 224-225.

⁸⁰ Susan R. Trencher, The American Anthropological Association and the Values of Science, 1935-70, *American Anthropologist*, 104 (2), June 2002, 452.

⁸¹ The Executive Board, American Anthropological Association, Statement on Human Rights, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 49, No. 4, Part 1, October – December, 1947, 539.

Морају бити основни широм света раширени стандарди слободе и правде, засновани на принципу да је човек слободан само кад живи онако како његово друштво дефинише слободу и да су његова права она која он признаје као припадник свог друштва. Насупрот томе, немогуће је замислити делотворан светски поредак осим уколико дозвољава слободно деловање личности чланова његових конститутивних друштвених јединица, и црпи снагу из богатства проистеклог из интеракције различитих личности.

Акламативно прихватање "Атлантске повеље" широм света, пре него што је њена ограничена примењивост објављена, представља доказ чињенице да слободу разумеју и траже људи који припадају најразличитијим културама. Само онда када изјава о правима људи на живот у складу с њиховим сопственим традицијама буде инкорпорирана у предложену Декларацију, биће могуће да следећи корак у дефинисању права и дужности људских група једних према другима буде успостављен на чврстој основи савременог научног знања о Човеку.⁸²

У реакцији на ову изјаву, Џулијен Стјуарт је истакао да, као научна организација, Америчка антрополошка асоцијација не треба да се бави људским правима:

...Сигуран сам да ћемо боље служити науци, а усуђујем се да кажем да ћемо евентуално боље служити и човечанству, ако се држимо наше сврхе. Чак и сада, декларација о људским правима може да се опасно приближи заступању америчког идеолошког империјализма.⁸³

Стјуартово мишљење је делио и Барнет, који је инсистирао на томе да "не постоји научни приступ питању људских

---

⁸² Исто, 543.

⁸³ Julian H. Steward, Comments on the Statement on Human Rights, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 50, No. 2, April – June, 1948, 352.

права, нити било ком другом проблему који позива на разматрање људских односа у појмовима неког апсолутног вредносног система". У наставку, Барнет пише:

...Посао друштвеног научника је да забележи постојање ових вредносних система, као и да их проучи на све могуће начине. Није његов посао, *као научника*, да прихвати гледиште људи које проучава и да прогласи супериорним вредности било ког од њих. И пошто антрополози теже објективном истраживању наше културе заједно са осталим културама и понављају да она мора бити третирана само као једна међу многима, ова непристрасност према нашем вредносном систему је императив, ако нећемо да будемо отворени за оптужбе да делимо предрасуде заједно са остатком човечанства.⁸⁴

Насупрот Стјурту и Барнету, Бенет тврди да, с обзиром да су научно понашање и знање део друштвеног живота, научно истраживање има неизбежне импликације на проблеме и обрасце у друштву и закључује:

На крају крајева, узалудан је покушај спречити научнике да учествују у друштву. Научници су индивидуе унутар друштва, њихово понашање има импликације унутар друштва, и не може се од њих, као појединаца, очекивати да исто мисле и прихвате један логички конзистентан скуп улога и искуствених дихотомија...⁸⁵

---

⁸⁴ H. G. Barnett, On Science and Human Rights, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 50, No. 2, April – June, 1948, 352-353.

⁸⁵ John W. Bennett, Science and Human Rights: Reason and Action, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 51, No. 2, April – June, 1949, 335.

Вилкомб Вошбурн пише да је успостављање репресивних постколонијалних режима у Азији, Африци и Латинској Америци суочило антропологе с теоријским и практичним дилемама. Он поставља питање како је у таквом контексту могуће применити став из "Декларације о људским правима" да су појединци слободни само онда када живе онако како њихова друштва дефинишу слободу.⁸⁶ Вошбурн закључује:

Као теоријска наука, антропологија мора да се суочи са спољашњом критиком својих захтева. Као политичка наука, антропологија не може више само да тера творце политике да прихвате општу идеју да различите културе имају различите вредности. Сви знају да наше Западне вредности нису универзалне. Творцима политике не требају антрополошке општости, не зато што би могле бити неистините, већ зато што обично нису релевантне за проблеме с којима се они суочавају. Понављање мантре о "културном релативизму" и како "друштво дефинише слободу" не помаже творцима политике да одлуче да ли да помогну или се супротставе једној или другој страни.⁸⁷

Ан-Белинда Прејс истиче да, након пада Берлинског зида, више није важно да ли су људска права "универзална или релативна, примењива или непримењива, преносива или непреносива", пошто су постала део вишеструких културних токова између светских центара и периферија. Зато се Прејсова залаже за етнографско истраживање људских

---

⁸⁶ Wilcomb E. Washburn, *Cultural Relativism, Human Rights, and the AAA*, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 89, No. 4, December, 1987, 940-941.

⁸⁷ Исто, 941-942.

права у свакодневним ситуацијама, али и за динамичнији приступ који "наглашава *међудејство* и *узајамно одређење* 'унутрашњих' и 'спољашњих' фактора и односа и препознаје централну улогу људске акције и свести".⁸⁸

Елен Месер види више начина на који антропологија доприноси проучавању и унапређењу људских права:

Етнографија наставља да додаје податке под кишобран људских права, док антрополози раде и с колективитетима на побољшању њиховог институционалног капацитета да понуде заштиту људских права. Такође, антрополози настављају да испитују контекст кршења људских права да би разумели како политичко-економски услови који стварају такве културне обичаје као што су инфантицид, потхрањеност жена и деце и друга злостављања жена могу бити побољшани, као и да створе обичаје мање очигледне корисности. Они настављају да раде и с тумачима локалних традиција, те кроз убеђивање и контекстуализацију, као и позивањем на ауторитет вишеструких традиција, људи могу бити оспособљени да унапреде људска права у сопственим животима.⁸⁹

Месерова наставља да побољшање интеркултурног разумевања локалних концепата људских права може да помогне побољшању приступа "међукултурној психологији 'личности', 'индивидуе' и 'сопства' која испитује на који начин такве дефиниције личности и људских бића потпомажу или ускраћују приступ личној и егзистенцијалној сигурности, расподељују одговорност за акцију и одређују шта је савесно понашање". Заједно с проучавањем друштвених односа који про-

---

⁸⁸ An-Belinda S. Preis, Human Rights as Cultural Practice: An Anthropological Critique, *Human Rights Quarterly* 18, 2, 1996, 309-313.

⁸⁹ Ellen Messer, 241.

излазе из давања поклона и реципроцитета (што треба да унапреди разумевање алтернативних форми успостављања друштвених мостова), ова истраживања могу да допринесу проучавању концептуализације "права" и "личности" испод нивоа државе и прављењу нацрта културно значајних прописа о људским правима.⁹⁰ На крају, Елен Месер закључује:

Антрополози могу да допринесу у још неколико области: 1. у анализи тога како реторика људских права продире у локални говор и владавину и обликује заступање, друштвену организацију и праксу; 2. у експанзији и експликацији социоекономских и културних права, за које изгледа да су много више културно специфична у формулисању и мониторингу, али су и даље део потребе за заштитом универзалних људских права; и 3. у историјским и културним анализама услова под којима се посебна права или одговорности и представе у заједници о заслуживању права или преузимању одговорности шире или сужавају. На крају, све ове студије могу да буду повезане под четврто тематско поглавље о "спојевима" између социјалних нивоа, што такође може да покаже на ком се нивоу људи мобилишу за људска права и како друштвена организација за људска права на једном нивоу утиче на све друге. Коначно, антрополози такође имају све већу улогу у превенцији кршења људских права, а не само у извештавању о томе, нарочито у околностима међуетничког конфликта: осветљавањем области растућег етничког конфликта и помагањем да се економски и дипломатски ресурси усмере у област пре него што избије оружани сукоб; заступањем промене политичко-економских политика које резултују кршењем основних људских права; и наставком пажљивог доприноса напорима домородачких народа да се развијају под својим условима.⁹¹

---

⁹⁰ Исто.

⁹¹ Исто, 241-242.

Антрополошка истраживања која укључују заступање интереса и права проучаваних заједница припадају традицији акционе антропологије која "тврди да људи могу бити ефикасни, да могу бити разумни и да су им познати сопствени најбољи интереси".⁹² У складу с тим, Чарлс Мензис инсистира на томе да истраживање Прве нације, како се у Канади назива домородачко становништво, треба да се заснива на партнерству и "*захтева скуп протокола који јасно идентификују права, одговорности и обавезе*" обе стране. Сам Мензис излаже четири основна корака таквог истраживања:

1. Иницирати дијалог. Први корак може да учини било истраживач било заједница. Ако га учини истраживач, пре првог састанка би требало да буде припремљен целовит план или детаљно писмо о намерама. Важно је да истраживач буде припремљен и вољан да модификује план да би га прилагодио потребама и протоколима Нације.
2. Пречистити план у консултацијама с Нацијом.
3. Спроводити истраживање. Од критичног значаја је састављање истраживачких тимова који укључују чланове заједнице и универзитетски образоване истраживаче. То олакшава одвијање бројних процеса као што је преношење знања од истраживача ка члановима заједнице (и *vice versa*), чува важне вештине и знања у заједници и смањује ослањање Нације на аутсајдере када је у питању спровођење сопственог истраживања.
4. Писање, анализа, ревизија и дистрибуција. Овај корак је кључна фаза пројекта. Одговорност за остајање у контакту са заједницом је круцијална. Кад год је могуће, треба одржавати састанке на којима се дискутују и анализирају резултати истражи-

---

⁹² Sam Stanley, The Panajachel Symposium, 521.

вања у заједници. Уз копије завршних истраживачких извештаја, истраживач треба да остави паковања извора која описују истраживачки процес (као што је опис методолошког приступа), скупове података и наслаге докумената секундарне литературе. Коначни циљ је демократизација приступа специјализованим истраживачким вештинама и ресурсима колико год је могуће да би истраживање могло да се спроводи у заједници, али и да га сама заједница спроводи, и / или да буде комплементарно са истраживањем које је већ у току у заједници.⁹³

Према истом аутору, овај методолошки приступ није примењив у свим ситуацијама, али "нуди водич за истраживање са људима и за људе који су 'историјски' лоцирани изван главног тока моћи".⁹⁴ Мензис закључује да "ако антрополог жели да игра корисну и прогресивну улогу у процесу деколонизације, то ће на крају захтевати политичко ангажовање у подршци домородачким народима и недвосмислено признавање колонијалне улоге које су играле парадигме главног тока друштвене науке".⁹⁵

---

⁹³ Charles R. Menzies, Reflection on Research with, for, and among Indigenous Peoples, *Canadian Journal of Native Education*, 25, 1, 2001, 21-22.

⁹⁴ Исто, 22.

⁹⁵ Исто, 33.

РАЗВОЈНА АНТРОПОЛОГИЈА

Развој бивших колонија

Након Другог светског рата, убрзан је процес деколонизације, што је допринело и интензивирању друштвених промена у бившим колонијама. Луси Мер пише да су се друштвени односи на овим подручјима мењали захваљујући спољним утицајима и то на два начина: непосредно – забраном одређених обичаја и успостављањем нових дужности, и посредно – нуђењем нових могућности. Управо се од ових процеса састојала европска цивилизацијска мисија у тропима, али и техничка помоћ неразвијеним подручјима која се надовезала на њу. Луси Мер је духовито констатовала да је нагласак прешао с морала на технологију, као и да је настојање да се људи у британским колонијама учине хришћанима замењено тежњом да исти ти људи постану демократе.¹ Ставови из којих су проистекле ове активности најбоље су

---

¹ L. P. Mair, *Applied Anthropology and Development Policies*, *The British Journal of Sociology*, Vol. 7, No. 2, June, 1956, 122.

изражени у речима сер Филипа Мичела, бившег гувернера Кеније, којима се он обратио учесницима једне конференције из педесетих година 20. века:

Потпуно сам свестан да је у наше доба "колонијализам" постао предмет прекора, чак грдње, али као неко ко је био "колонијалиста" 40 година (од којих 17 чак архигрешник – колонијални гувернер), ја се не кајем и не плашим се, премда смо у временима испуњеним страхом да би резултат садашњег расположења на Западу требало да буде прерано напуштање "колонијализма".

Неупитно је да је процес који се сада назива "колонијализмом" био најблаготворнија, најнесебичнија и најделотворнија снага која се појавила у читавој историји Африке. То што је могао бити бољи, то што има своје кривице и грешке, не мења оно што јасно говоре чињенице.

Да би се људи који пате спасили од своје крвљу умрљане беде, безнађа свог сиромаштва и свог дивљег паганског живота, и успели путем прогреса пуног наде, ситуација с којом се суочио Запад када су афричке колоније окупиране захтевала је, изнад свега, успостављање јаких, праведних и либералних власти које би успоставиле поредак и владавину закона и заштитиле животе сиромашних и слабих од насиља, транспортом их осигурале од несташаца и медицинским знањем од епидемија, и створиле услове у којима би семе хришћанске цивилизације које су донели мисионари могло да израсте и донесе своје плодове.²

Амерички програми за помоћ у развоју уобличио су се на почетку хладног рата као одговор на ширење комунизма у бившим колонијама и ратом разореним земљама. Постојало је опште уверење да је заустављање комунизма у складу с

---

² Наведено према: Jerome S. Rauch, Area Institute Programs and African Studies, *The Journal of Negro Education*, Vol. 24, No. 4, Autumn, 1955, 422-423.

"обострано корисном експанзијом трговине између богатих и сиромашних нација, тежњом ка хуманитарним циљевима и развијањем демократских политичких институција".³ Од самог почетка, у оваквим програмима су ангажовани антрополози и то као саветници чији је задатак био да америчким пословним људима објасне "културне разлике које треба узети у обзир у планирању помоћи и у реорганизацији страних индустрија и њихових радничких компоненти, као и за раст производње хране". Такође, Администрација за заједничку безбедност је слала друштвене научнике да врше истраживања чији би резултати помогли домаћим управљачима и техничком особљу чији су програми наилазили на отпор у неким земљама Јужне Азије. На основу оваквих доприноса, Администрација за заједничку безбедност је ангажована на запошљавању друштвених научника као сталних чланова особља на прекоморским територијама. Међутим, када су се 1953. године ујединила два програма за прекоморску и техничку помоћ, Администрација за техничку сарадњу и Администрација за заједничку безбедност, чиме је настала Администрација за операције у иностранству, дошло је до редукције запосленог особља, а самим тим и запослених антрополога и социолога. Новонастала Администрација за операције у иностранству се фокусира на развој руралних заједница у Јужној Азији и на Блиском истоку, а антрополози и социолози су ангажовани као саветници у програмима техничке помоћи, али и у питањима здравства, образовања и друштвеног благостања.⁴

---

³ Allan Hoben, *Anthropologists and Development*, *Annual Review of Anthropology*, Vol. 11, 1982, 351-352.

⁴ Gordon Macgregor, *Anthropology in Government: United States*, 423-426.

У то време, одвијали су се и развојни програми Уједињених нација (УН), а Алфред Метро пише да су се у овој светској организацији антрополози обично ангажовали под општим називом "друштвени научници", и то у Одељењу друштвених послова и у Старатељском одељењу Уједињених нација или у Организацији Уједињених нација за просвету, науку и културу (UNESCO) или у Светској здравственој организацији (WHO). Уједињене нације су се обраћале антрополозима због њиховог познавања одређеног географског подручја, а не због метода и ставова којих се држе. Иначе, резултати рада антрополога у британској колонијалној администрацији веома су утицали на положај антропологије у међународној администрацији.⁵

Метро је предвиђао да ће антропологија играти значајну улогу у техничкој помоћи, области која се може "грубо дефинисати као план Уједињених нација да економски заосталим земљама пренесе техничко знање и методе који ће им омогућити да подигну свој животни стандард" и учествују у напретку високо индустријализованих земаља. Овај облик помоћи је уведен ради заштите од евентуалних оптужби за империјализам и "да би крајеви којима је помоћ нужна могли да је затраже без губитка достојанства или страха да ће тиме изгубити суверенитет". Главни циљ техничке помоћи био је да се смањи јаз између животних стандарда индустријализованих и неразвијених земаља, пошто ова разлика не само да подстиче побуне, него је сиромаштво које влада у великим областима света неповољна околност за богатије земље, "тако што је њихов ниво производње непосредно погођен економском

---

⁵ Alfred Metro, *Primenjena antropologija u državnoj upravi – Ujedinjene nacije*, у: A. L. Kreber (uredio), 736.

слабошћу потенцијалних купаца". Важно је да се техничка помоћ може дати само на захтев влада држава којима је потребна и да она не сме да прекорачи границе одређене тим захтевима, зато што је она намењена да народима пружи "оруђе за будући просперитет и могућност саморазвоја у складу са њиховим личним материјалним и духовним интересима".⁶

Основно образовање је једно од најважнијих делатности UNESCO, али је постало и истакнуто обележје техничке помоћи, "премда су административни сервиси који се њиме баве оформљени давно пре сервиса техничке помоћи". Метро описује основно образовање као "вид подучавања друштва у неразвијеним областима света, обухватајући читаве зоне или изоловане локалитете на развијенијим територијама". Његов циљ није само да пружи основна знања, већ и да побољша живот нације, утиче на природну и друштвену средину и пренесе светска знања. Циљеви основног образовања укључују и "нека од непосредних интересовања антрополога: (1) познавање и разумевање човекове средине (економске и социјалне, организације, права и владе); (2) развој одлика које погодују људима за живот у савременом свету, као што су лични суд и иницијатива, слобода од страха и празноверја, наклоност и разумевање за различита гледишта; (3) духовни и морални развој, вера у етичке идеале и навика делања на основу њих, уз задатак испитивања традиционалних стандарда понашања и њиховог преиначавања како би одговарали новим условима".⁷

Задатак који сервис техничке помоћи и основног образовања желе да повере антрополозима састоји се у "вођењу

---

⁶ Исто, 736-737.

⁷ Исто, 737.

преласка с једног облика културе на други како би се спречиле катастрофалне последице које су многе земље претрпеле од таквих промена у прошлости". Метро истиче да прогрес неизбежно мора да разори многе локалне културе, које имају своје недостатке, али, ипак, "представљају исход дугог прилагођавања локалним условима, а њихови следбеници налазе у њима задовољство које ни најнапреднија техника не може увек надоместити". Индустријализација ће неминовно разорити такве вредности, али је опасност од стандардизовања углавном теоријска, пошто се "мора имати на уму да се захтеви за техничку помоћ и основно образовање примају од земаља где је развој у пуном замаху и које су у великом степену прекинуле са својим прошлим традицијама". Метро констатује да су против одржавања постојећих обичаја најжешће протестовали образовани представници "обојених раса" који су били склони да у антрополозима виде "агенте подмуклог империјализма који, под окриљем поштовања и љубави, настоји да утврди своју надмоћ за вечита времена".⁸

Према Метроу, економисти и техничари "често немају ни најмању представу о односима који постоје између различитих институција једне групе и не схватају да се њена култура не може изменити део по део". Само антрополог може да предвиди "какве реперкусије може имати било која незнатна промена на друштво као целину". Често се дешава да наизглед пожељна реформа, када је осете чланови одређеног друштва, рађа противљење које техничари и економисти не могу да објасне.⁹ У наставку, Метро пише:

---

⁸ Исто, 737-738.

⁹ Исто, 738.

Ниједна промена се неће усвојити нити ће дати трајан ефекат уколико није заснована на систему вредности. Главни задатак антрополога у програмима техничке помоћи биће да открије психолошке мотиве који леже у основи уобичајеног понашања. Ако треба преобразити културу, уведене новине, док задовољавају жеље појединаца, не смеју доћи у сукоб са ставовима дубоко усађеним у тој култури. Због тога није довољно да антрополог буде упознат са друштвеном, економском и верском структуром једне групе; он мора и анализирати традиционалне обичаје, идеје и системе вредности који заједно сачињавају *етос* сваке људске групе.¹⁰

Након што је заузео овакво холистичко-боасовско становиште, Метро закључује да би основна улога антрополога у програмима привредног развоја, као и у пројектима техничке помоћи и основног образовања била у објашњавању страним техничарима природе културе у којој раде и у преузимању "улоге говорника и тумача научне и индустријске цивилизације пред члановима те културе". Антрополог не само што мора бити добро упознат с егзотичним културама, већ мора и бити у стању да заузме објективан и научни став према култури којој сам припада.¹¹

Сасвим на трагу Метроових ставова, Сирил Белшоу закључује да

...антропологија може да се ефикасно укључи у анализу развојне стратегије и пројеката кад год се стекну следећи услови: (а) када се постави питање идентификовања вредности које треба задовољити; (б) када пројекат имплицира да ће људи доносити одлуке и изборе у светлу културних вредности и културних, друштвених

---

¹⁰ Исто, 739.

¹¹ Исто, 739-740.

и економских ресурса; (в) када се јављају питања о интеракцији између појединаца унутар друштвене структуре или друштвене организације, као и о разгранатости социјалних мрежа за пролазак концепата, идеја, материјала, добара и радњи; (г) када је неопходно анализирати да ли ће стратегија или пројекат имати динамичке, гранајуће ефекте на друштвени систем; (д) када је неопходно анализирати вредносне и културне компоненте у ресурсима стручности који су на располагању развоју.¹²

У сличном духу, Мајкл Џилибрант констатује да многи развојни планови, иако у техничком смислу одлични, занемарују одређене потребе и ставове заједнице, као и могуће штетне последице концентрисаности на предности иновације. Улога антрополога је да превазиђе ове недостатке, тако што ће испунити следеће захтеве:

...прво, настављање проучавања друштава и теорија друштвене организације и промене; друго, анализирање социјалног контекста у којем је припреман план; треће, анализирање специфичних потреба заједнице; четврто, анализирање друштвених ограничења за пројекте и последица пројеката које су укључене у план, као и целе стратегије на којој план почива.¹³

Алан Хобен пише да су амерички програми помоћи започети с наивним оптимизмом и ентузијазмом, који су ојачани политичким и економским успехом Маршаловог плана. Веровало се да је могуће брзо постићи економску, техничку и

---

¹² Cyril S. Belshaw, *The Contribution of Anthropology to Development*, *Current Anthropology*, Vol. 15, No. 4, December, 1974, 525.

¹³ Michael Gillibrand, *Anthropology and Development Planning*, *RAIN*, No. 12, January – February, 1976, 4.

социјалну трансформацију, што је услов развоја. Требало је да се кроз Администрацију за међународну сарадњу (International Cooperation Administration – ICA) пронађу одговарајућа техничка и организациона решења за проблеме руралног развоја.¹⁴ У другој половини седамдесетих година 20. века, обновљено интересовање за утицај развоја сиромашних довело је до ангажовања антрополога у развојним пројектима као никада пре. Резултат тога је било да је, при одлучивању о подели ресурса, постојала већа осетљивост за потребе и жеље сиромашних група, као и потенцијалну корист коју развојним програмима може донети јачање или слабљење постојећих социјалних организација тих популација. Тако је у развојној политици USAID (United States Agency for International Development) стављен акценат на праведнију дистрибуцију прихода и могућности запошљавања за "сиромашну већину", али и на пољопривреду и развој руралних средина, приносе и коришћење прикладнијих технологија у пољопривреди и капиталним пројектима као што је изградња путева.¹⁵

Под "руралним развојем" се обично подразумева процес увећања благостања и продуктивности свих (или сиромашних) људи који живе изван метропола и градова. Током педесетих година 20. века, важну улогу је имала функција "радника на развоју заједнице", која је настала из потреба и идеологије постколонијалне Индије. Ова функција није успела довољно добро да обави задатак процењивања локалних развојних потенцијала и привлачења спољне помоћи тамо где су локални ресурси били неадекватни, пошто је систем био "хоризонтално интегрисан на локалном нивоу, али не и верти-

---

¹⁴ Allan Hoben, 353.

¹⁵ Исто, 356-357.

кално интегрисан у више нивое власти". У шездесетим годинама, дошло је до раскида с концептом радника на развоју заједнице, тако што је доминантна међународна развојна идеологија замењена секторским приступом. Неинтегрисани рурални пројекти су планирани на националном нивоу, у министарствима и уз страну помоћ. Ширење "зелене револуције"¹⁶ и нових пољопривредних техника у постојећим социјалним системима довело је до пораста друштвене неједнакости у многим нацијама. Упозорења која су антрополози износили поводом овог проблема, као и побуне у селима и пренасељеност у градовима, резултирали су враћањем на "интегрисани" рурални развој и директним концентрисањем на сиромашне, уз тражење ефикасне методологије за антиципирање и модификацију негативних ефеката секторских програма.¹⁷

Обнављањем наглашеног интересовања за утицај развоја на сиромашне људе дошло је до већег него икада раније ангажовања антрополога у развојним пројектима у другој по-

---

¹⁶ "Зеленом револуцијом" се назива убрзано усвајање нових варијетета пшенице и пиринча у Африци, Азији и Латинској Америци. Она је представљала нови облик технологије, али пре биолошке и хемијске, него механичке. Требало је да обезбеди принос на пољопривредним поседима свих величина, што је значило да ће донети корист и малим и великим фармерима. Не само да је планирано да "зелена револуција" реши светски проблем недостатка хране, већ је требало и да донесе пољопривредну самодовољност друштвима у развоју и релативан просперитет сељацима и малим фармерима. Видети: Frank C. Miller, Knowledge and Power: Anthropology, Policy Research, and the Green Revolution, *American Ethnologist*, Vol. 4, No. 1, Human Ecology, February, 1977, 191-193.

¹⁷ Susan W. Almy, Anthropology and Development Agencies, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 79, No. 2, June, 1977, 281-282.

ловини седамдесетих година. Овај пораст учешћа антрополога није довео до "драматичне реоријентације развојних парадигми или савлађивања свих бирократских препрека употреби информација које пружају друштвене науке у планирању", али је имао "скроман кумулативни утицај на одлучивање о расподели ресурса који је резултовао већом осетљивошћу на потребе и жеље група с ниским приходом и на потенцијалне користи од узимања у обзир предности једнако као и слабости њихових постојећих друштвених организација у планирању и спровођењу програма помоћи у развоју". Таква њихова широка укљученост у доношење одлука у вези с развојем "пружила је антрополозима нове увиде у бирократске процесе и стратегије за њихов ефикасан допринос као антрополога". Такође, навела их је да приближе налазе академске антропологије другим професионалцима укљученим у пројекте, а створила је и велики корпус антрополошких теренских истраживања и компаративних анализа различитих тема у вези с развојем.¹⁸

У деведесетим годинама 20. века, "одрживост" је постала гесло развоја, управо зато што је имала различито значење за различите актере. За антропологе, културне екологе и заступнике људских права, одрживост значи способност људи да сачувају и заштите свој начин живота. С друге стране, енвајронменталисти сматрају да се одрживост односи на потребу заштите природних ресурса планете Земље. Коначно, Светска банка, USAID и други најмоћнији актери наглашавају значај економског раста кроз макроекономску стабилност, али и потребу да корист која произлази из тога буде широко подељена. То подразумева суочавање с непр-

---

¹⁸ Allan Hoben, 356-357.

вичностима у приступу земљи, води и економским могућностима, као и указивање на "вредност инвестиција у људски капитал (нпр., здравствену заштиту и образовање) и друштвени капитал (разне институције), које могу да помогну превенцији опадања природног капитала (природни ресурси, квалитет околине), као и да смање сиромаштво и увећају основне способности код људи".¹⁹ У својој "Агенди 21", Одељење за одрживи развој при УН позива на интензивирање проучавања које ће интегрисати природне, економске и друштвене науке, да би се унапредило "разумевање утицаја економског и друштвеног понашања на околину, као и утицаја деградације околине на локалну и глобалну економију". Конрад Филип Котак истиче да, попут примењених антрополога, "Агенда 21" настоји да "промовише истраживање људских, економских и друштвених одговора на глобалну промену".²⁰

Када је у шездесетим годинама 20. века, постало јасно да дотадашњи модел развоја изазива увећање сиромаштва и уништење околине, друштвени научници су почели да га критикују, истичући да је "неразвијеност" земаља Трећег света "у складу с међународним економским системом који је на снази од колонијалних времена", али и да је "резултат специфичних економских односа зависности између индустријских центара и периферних области". Такође, многи

---

¹⁹ Elliot Fratkin and Robin Mearns, Sustainability and Pastoral Livelihoods: Lessons from East African Massai and Mongolia, *Human Organization*, 62, 2, Summer 2003, 113.

²⁰ Conrad Phillip Kottak, An Anthropological Take on Sustainable Development: A Comparative Study of Change, *Human Organization*, 63, 4, Winter 2004, 502.

антрополози су указивали на то да се концептом развоја који спроводе националне државе крше права домородачких народа.²¹ Због свега тога, у оквиру друштвених наука, понуђен је приступ проналажењу алтернативних модела развоја, у којем су садржани следећи кључни елементи:

...Прво, он тежи да разуме како постојеће културне традиције могу да прибаве основу за алтернативне моделе развоја. Друго, он подржава поштовање околине, доводећи у питање еколошке критеријуме монументалних развојних пројеката које финансирају међународне зајмодавачке институције и које спремно прихватају земље Трећег света, више из политичких разлога, него због стварних економских и социјалних мотива. Треће, заснован је на употреби локалних људских, техничких и природних ресурса као начина за стицање самодовољности у развоју, при заштити околине. Коначно, он наглашава партиципативни развој, то јест, да популације на које утиче развој треба да више учествују у свим фазама планирања и имплементације; тако он "опуномоћује" подређене заједнице, уместо да прихвата технократски начин развојног планирања који спроводе, на пример, међународне зајмодавачке институције.²²

Хебе Весури наглашава да су технологије "конкретне манифестације друштвених односа и идеолошко-културних комплекса". То значи да је модерна технологија "резултат иновативних система најнапреднијих земаља", што њену примену другим социо-историјским контекстима чини проблематичном. Весуријева закључује да ако желимо да "дођемо до суштине проблема производње, морамо да се концентришемо на актере и друштвене односе које су они

---

²¹ Robin M. Right, 378-380.

²² Исто, 380.

успоставили у процесу производње".²³ Или, како то Хаструпова и Елзас формулишу, главно питање није "да ли су култура и развој у конфликту, већ како могу бити комбиновани на задовољство одређених људи – уз претпоставку да је развој увек културни".²⁴

Хобен констатује да је развојна антропологија професија утемељена у општој антропологији, а да њена једина перспектива у односу на планирање развоја произлази из разумевања процеса бирократског одлучивања и коришћења дубинског знања о култури, институцијама и историјским трендовима одређене земље, као и из увида добијених компаративним проучавањима сличних институција у другим земљама. Циљ је да се помогне разјашњавање и предвиђање консеквенци одлука у вези с расподелом ресурса, а главна карактеристика овакве перспективе је фокусирање на, у културном обрасцу утемељене, перцепције, циљеве, интересе, стратегије и организацију планираних корисника и чланова других група, "укључујући елите и администраторе, чија је сарадња предуслов промене".²⁵

Ипак, увек треба имати на уму Ескобаров став да је развој "историјска нужност" само ако се усвоји "визија историје коју пропагирају политичари, мултинационалне корпорације и главни ток научног дискурса, према којој је знање оно што западна наука зна, прогрес оно што су доминантне групе на Западу достигле, а једини живот вредан живљења

---

²³ Hebe M. C. Vessuri, *Technological Change and the Social Organization of Agricultural Production*, *Current Anthropology*, Vol. 21, No. 3, June, 1980, 318-319.

²⁴ Kirsten Hastrup and Peter Elsass, 306.

²⁵ Allan Hoben, 370.

оно што то знање и достигнуће одреде".²⁶ Исти аутор се залаже за "антрополошку праксу која се дистанцира од главног тока развојних институција и концепција", чак и када се одвија на пољу "развоја". Такође, ова пракса треба да буде осетљива на друштвену анализу каквом се баве критички антрополози, као и да буде усмерена на стандардне антрополошке проблеме, али и на "друштвене покрете, политичке борбе и реконституисање идентитета кроз развојне технологије и отпор њима". Важно је и да ова пракса третира неутралну објективност као само један од многих интелектуалних метода, али и да одржава "епистемолошки притисак на конвенционалне научне праксе и поделе рада". Коначно, ова антрополошка пракса не треба да се плаши другости и разлике, већ треба да тежи самосвеснијој комуникацији између различитих, али једнаких субјеката.²⁷

Значај домородачког знања

"Домородачко знање" укључује свако знање које је карактеристично за неку посебну културну групу или "било коју слободно одређену групу корисника ресурса у датој области". Такво знање настаје на неформалан начин међу људима који заправо практикују одређену вештину или раде директно с ресурсима, насупротив "плаћеним професионалцима знања, као што су научници". Зато је термин "доморо-

---

²⁶ Arturo Escobar, *Anthropology and the Development Encounter: The Making and Marketing of Development Anthropology*, *American Ethnologist*, Vol. 18, No. 4, November, 1991, 676.

²⁷ Исто, 677-678.

дачко знање" синонимичан с терминима "народно знање" и "локално знање". Соња Брот наглашава да, иако "традиционално знање" често представља чинилац домородачког знања, "не мора свако домородачко знање да буде традиционално, а може и да садржи скорашње иновације локалних људи". С друге стране, термини "глобално знање", "међународна наука" и "индустријска наука" се користе да означе знање које су произвели професионални научници, обично на универзитетима, у истраживачким лабораторијама и тако даље. Њихова једина делатност је "стварање и ширење знања", због чега они "партиципирају у глобалној култури научне комуникације".²⁸

Домородачко знање је утемељено у одређеној култури на одређеној локацији, што значи да је у вези са специфичним контекстом и да се шири оралним путем. Посматрано из интернационалне или универзалне перспективе, домородачко знање има следеће особине:

1. Људи имају знање о непознатим силама у екосистему и верују у њих.
2. Све у екосистему је узајамно повезано.
3. Лични односи јачају везе између особа, заједница и екосистема.
4. Особе које познају ове традиције одговорне су за њихово преношење.
5. Домородачко знање настаје унутар заједница; како год, специфично је за одређену локацију и културу; није систематично или документовано; оно је орално, холистичко и наглашава

---

²⁸ Sonja B. Brodt, A Systems Perspective on the Conservation and Erosion of Indigenous Agricultural Knowledge in Central India, *Human Ecology*, Vol. 29, No. 1, 2001, 100-101.

принцип тоталитета; не раздваја науку, уметност, религију, филозофију, естетику или спиритуалност.²⁹

Пол Силито пише да се дошло до закључка да истраживање у неразвијеним земљама не значи само технолошко решавање туђих проблема, тако што ће им се понудити да усвоје научно вредноване информације. Схваћено је да и други народи имају своју ефективну "науку" и праксу употребе ресурса, а да би им се помогло, потребно је разумети њихово знање и систем менаџмента. Постоје два вида еволуције перспективе домородачког знања: један је академски, а други фокусиран на развој. У академском облику, у последњих четири или пет деценија, јавља се у етнонауци и хуманој екологији. У развојном виду, у последњој деценији или две, изникла је из фармерских система и партиципативног развоја. До осамдесетих година 20. века, домородачко знање су држали по страни и извођена је модернизација помоћу класичног трансфера технологије, удруженог с политичком десницом и зависношћу, или с марксистичким моделом комбинованим с политичком левицом. Нове, више народњачки оријентисане парадигме које су се скоро појавиле и супротставиле овим перспективама од врха на доле, јесу: тржишно либерална, која промовише снаге тржишта и противи се државној интервенцији, и неопопулистичка, која се залаже за партиципацију и оспособљавање. Ове парадигме одражавају исту политичку поделу, али имају више поверења у локалну перспективу и међусобно се не искључују. Че-

---

²⁹ Njoki Nathani Wane, African Indigenous Knowledge: Claiming, Writing, Storing, and Sharing The Discourse, *Journal of Thought*, 40, 2, Summer 2005, 30-31.

сто комбиноване у политици и пројектима, технолошке и социополитичке теме су нераздвојиво повезане.³⁰

Проучавање домородачког знања тежи да успостави везе између схватања и пракси локалних људи, с једне, и схватања и пракси истраживача-аутсајдера и развојних радника, с друге стране, нарочито када су у питању природни ресурси и сектор здравља. Постаје јасно да ће развојне иницијативе које обрађају пажњу на локалне перцепције и начине деловања бити релевантније за људске потребе и моћи ће да генеришу одрживу интервенцију.³¹

Технолошки трансфер се више не види као наметање одозго, већ као заједничка потрага за унапређењима које ће бити резултат преговора. Партиципативни приступ захтева систематичније кориштење домородачког знања у истраживању технолошких интервенција, што захтева употребу антрополошких приступа, као што су етнографски метод, испитивање узорака, историје случаја... Озбиљан потенцијални проблем с партиципативном потрагом за одрживим технолошким решењима је тај да она може да ограничи опције на оно што људи третирају као друго најбоље решење. Ако фармери не могу да разумеју економске и принуде околине које утичу на изборе који се пружају, могу да помисле да су им ускраћене високоразвијене технолошке могућности и да су заварани јефтним алтернативама. Оваква опасност постоји ако домородачко знање и партиципативно истраживање нису ефективно повезани с проучавањем велике скале ресурса. Резултат ће бити

---

³⁰ Paul Sillitoe, *The Development of Indigenous Knowledge: A New Applied Anthropology*, *Current Anthropology*, Vol. 39, No. 2, April, 1998, 223-224.

³¹ Исто, 224.

недостатак интересовања и тешкоће у убеђивању људи да постоје алтернативе око којих се вреди потрудити.³²

Силито наглашава да је ван сумње да је наука, у последња три века, допринела значајном техничком напретку, али и да се мора прихватити да и други народи имају импресивне технолошке системе. Није лако признати да њихов начин управљања ресурсима некада може бити прикладнији и с обзиром на околину одрживији, као и да би развој требало да буде двосмерни процес.³³

Исти аутор инсистира на томе да само ограничавамо разумевање тако што све редукујемо на речи. Много знања се преноси с генерације на генерацију путем традиције која је научена и комуницирана кроз практично искуство, а људи не покушавају да све изразе речима. Штавише, људи могу да носе и преносе знање користећи идиоме који су страни науци, укључујући симболе, митове, ритуале и друго. Изузетно је тешко за аутсајдере да разумеју и пренесу оно што науче, посебно због ограничења писане интелектуалне традиције. Не само научне, већ и стране речи и концепти погрешно преводе туђе погледе и акције, које се поступно, део по део, комуницирају у свакодневном животу.³⁴

Централни проблем приликом инкорпорирања домородачког знања у развојне пројекте јесте како премостити провалију између научно засноване технологије и локалне свести и праксе. Ако проучавања домородачког знања треба да служе као спона између перцепција и аспирација локалних људи и истраживачких планова научних технократа, по-

---

³² Исто, 225-226.

³³ Исто, 227.

³⁴ Исто, 229.

требно је унапредити олакшавајуће методе који комбинују антрополошке вештине с техничким и научним знањем. Интердисциплинарни приступ ће имати централно место у методолошком унапређењу развојних истраживања, комбинујући емпатију друштвеног научника с техничким know-how природних научника да би се интервенције уткале у локалне услове.³⁵

Техничка иновација чији је циљ развојна интервенција промовише друштвену промену и неизбежно се сукобљава с друштвеним уређењем, што има огромне етичке импликације. То је у сукобу с антрополошким принципом културног релативизма, а директно мешање у иницијативе за оспособљавање изгледа као неприкладна улога за страног истраживача, који би, као посредник знања, требало да информише политичаре и друге о темама које је уочио, као и да њима остави одговорност за политичке одлуке. Иако би свака друштвена анализа требало да буде изведена непристрасно, то је веома тешко, не само због културних вредности које неизбежно формирају наше погледе на свет, већ и због политичке мреже у коју смо сви ухваћени. Фокусирање на домородачко знање обавезује антрополога да поново размотри тему релативизма, доприносећи развоју директније него раније, с циљем помагања одређеним људима, нарочито веома сиромашним, а то неизбежно води у интервенцију у њихове животе.³⁶

Актуелна либерална позиција је да богате нације имају глобалну обавезу да помогну сиромашнима, а то је засновано на претпоставци да земље којима се помаже желе да при-

---

³⁵ Исто, 230-231.

³⁶ Исто, 231.

ме такву помоћ. То може да утиче на друштвено уређење, а унапређивање интереса једне групе може да угрози интересе друге. Тако, богатији и моћнији чланови друштва могу да буду повређени и да покушају да опструирају развојне иницијативе.³⁷ У исто време, дискредитовање постојећих знања и техника (које су увек усмерене на опстанак, добро прилагођене околини и одрживе) и њихова замена научно створеним и контролисаним технологијама продужавају хегемонију наметнуту споља. То подржава моћ богатих елита које заузимају позиције с којих ступају у контакт с међународном заједницом, што доводи до тога да сиромашни бивају искључени уз даљи губитак контроле над сопственим животима, баш онда када научници верују да умањују њихово сиромаштво.³⁸

Антрополози нису неутрални истраживачи, већ активни учесници који покушавају да обезбеде корист за најсиромашније. Када једном постану свесни своје умешаности, антрополози су спремни и да прихвате да развој треба да укључује преговоре између свих заинтересованих страна. Неопходно је суочити се и с различитим циљевима разних актера унутар једног и у различитим друштвима, као и поштено признати политичке импликације.³⁹

Прва група актера су научници који раде на темама у вези с развојем и који су скептични, ако не и непријатељски

---

³⁷ Исто.

³⁸ Paul Sillitoe, Let Them Eat Cake. Indigenous Knowledge, Science and the "Poorest of the Poor", *Anthropology Today*, Vol. 16, No. 6, December 2000, 5.

³⁹ Paul Sillitoe, The Development of Indigenous Knowledge: A New Applied Anthropology, 232.

расположени према промоцији домородачког знања и учествовања, доживљавајући га као напад на њихов статус специјалиста. Зато је нужно посредовање знања, захваљујући коме ће људи моћи да интерпретирају било коју научно-техничку информацију у светлу њихових социокултурних позиција и искустава. Такође, неопходно је и да научници и техничари прихвате да локални људи, а посебно сиромашни, треба да имају значајан утицај на планове развоја и активности које утичу на њихову будућност.⁴⁰

Другу групу актера чини становништво земље којој се помаже. Преговори могу бити тешки не само због проблема у међукултурној комуникацији и разумевању, већ и због неизбежних политичких аспеката. Различите интересне групе могу да различито интерпретирају резултате истраживања и манипулишу њима, с намером да наметну своја гледишта другима. Фокусирање на домородачко знање и партиципацију угрожава односе моћи на свим нивоима, од локалног до интернационалног. Домородачко знање није хомогено, а разлике зависе од рода, година, класе, занимања и других граница, чак и између појединаца који имају сличан друштвени статус. Интерпретације заједничког знања се разликују у зависности од тога како утичу на интересе људи и вероватно ће бити употребљене у борби између различитих интересних група.⁴¹

Због свих ових могућих конфликта, од социјалних антрополога се очекује да предвиде могуће последице развојне интервенције. Друштвене науке нису довољно добро опремљене за предвиђање курса промене и потребне су им

---

⁴⁰ Исто.

⁴¹ Исто, 232-233.

методолошке иновације. Друштвеном проценом могућих промена које произлазе из интервенција треба да се о могућим исходима информишу творци политике и агенције за имплементацију, али морамо да будемо опрезни у промовисању конкретних друштвених промена.⁴²

Иако су се домородачки лидери често жалили да су њихова традиционална култура и знање експлоатисани без праведне компензације, први међународни документ у којем се тражи законска заштита домородачких права на интелектуалну својину био је "Декларација из Белема", донесена у јулу 1988. године на првом Међународном конгресу Међународног друштва за етнобиологију, одржаном у бразилском граду Белему. Дарел Пози истиче да, без обзира на биолошко и еколошко богатство Амазоније, једини производи који имају стабилне и разумне цене у том делу света јесу стока, минерали и дрво, као и да долажење до њих захтева уништење тропског екосистема. Напомињући да се тај образац понавља широм света, Пози закључује:

Домородачки народи морају имати економске ресурсе – и ако такав приход треба да сачува земљу, људе и њихове културе, онда само традиционално знање мора бити компензовано у финансијском смислу. У противном, да би дошли до економске моћи која им је потребна да би преживели, сами домородачки народи морају да се врате еколошкој деструкцији, која је у вези с атрофијом њиховог сопственог система знања.⁴³

---

⁴² Исто, 233.

⁴³ Darrell Posey, Intellectual Property Rights: And Just Compensation for Indigenous Knowledge, *Anthropology Today*, Vol. 6, No. 4, August 1990, 14.

Штавише, Пози се залаже и да антрополози, биолози, еколози и други истраживачи поштују домородачка права на интелектуалну својину, тако што ће део прихода од објављених дисертација и других књига, слајдова, чланака, грамофонских плоча, филмова и видеа бити намењен "субјектима" проучавања. Исти аутор предвиђа, да ће ова права произаћи из преговора између истраживача и домородаца, који ће претходити теренском проучавању.⁴⁴

Стивен Браш⁴⁵ издваја три приступа правима на интелектуалну својину која се односе на домородачко знање. Први је приступ од врха на доле, којим међународне и националне агенције проширују права домородачких група. Овај приступ се залаже за посредну компензацију домородаца, промовисањем конзервације.

Други је средњи приступ, при којем се домородачке групе служе постојећим законима о интелектуалној својини. Тако се прави равнотежа између интереса индустријских корисника биолошких ресурса и домородачких група, које се позивају на патенте, ауторска права и слично, да би захтевале директну компензацију за своја биолошка знања и ресурсе.

Трећи је приступ од дна ка врху, којим домородачке групе захтевају своја права. Овим приступом се охрабрују домородачке заједнице да своја знања прогласе власништвом и да захтевају исплату за његово коришћење. За разлику од средњег приступа који се ослања на конвенционална средства, приступ од дна ка врху предвиђа домородачки облик интелектуалне својине.

---

⁴⁴ Исто, 15.

⁴⁵ Stephen B. Brush, Indigenous Knowledge of Biological Resources and Intellectual Property Rights: The Role of Anthropology, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 95, No. 3, September 1993, 661-666.

лектуалног власништва. То подразумева да профит долази од продаје лиценци на сакупљање биљака и интервјуисање фармера или травара, као и од уговора о подели профита од употребе биљака и домородачког знања.

Браш констатује да сваки од ова три приступа има своје предности и мане. Тако, приступ од врха ка дну избегава компликације око одређивања коју домородачку групу треба компензовати, али и "захтева нову категорију интелектуалног власништва и нови бирократски апарат који може да апсорбује компензацију која би иначе отишла домороцима". Средњи приступ и приступ од дна ка врху обезбеђују "директну компензацију посебним домородачким групама и оспособљавају ове групе за њихове односе с међународним капитализмом". С друге стране, овај приступ може да баци домородачке групе у загрљај националне државе, као и да их натера да се супротставе једне другима на тржишту биолошких ресурса.

Стивен Браш издваја четири главне препреке на које ће наићи сваки програм имплементације права на интелектуалну својину на домородачко знање. Прво, систем права на интелектуалну својину је створен да заштити већ уочљиве доприносе постојећем општем знању. Права на интелектуалну својину стављају акценат на знања које је могуће прецизно диференцирати међу различитим особама да би се задовољио критеријум иновативности, а овакав предуслов је немогуће остварити у сусрету с јавним знањем.

Друга сметња се односи на права одређених група да захтевају ексклузивну контролу над знањем и ресурсима. Релевантност питања шта конституише једну домородачку групу и где могу бити повучене границе између различитих група проистиче из друштвене, законске и политичке двосмислености, културне хетерогености и неједнаке дистрибуције знања

и биолошких ресурса. Многе домородачке групе се састоје од великих и културно хетерогених популација које насељавају простране територије и имају веома пропустљиве и слабо дефинисане културне границе. Разлике између домородачких заједница су обично мерене економским и социјалним критеријумима, али су уочљиве и у дистрибуцији и вредновању етноботаничког знања. Зато би компензација за домородачко знање само допринела увећању проблема економске неједнакости. Етнобиолошко знање и ресурсе заједнички деле различите етничке групе које се често простиру преко националних граница. У таквим околностима је немогуће одржавати монополистичка права без заједничког споразума свих нација и група, а признавање права свим групама које би могле да их траже само би разводнило вредност тих права.

Трећа препрека се тиче правног и политичког статуса домородаца, пошто "права на интелектуалну својину претпостављају позитивне правне и политичке односе између држава-нација и оних који траже монополистичка права". Тек неколико држава у свету је спремно да прихвати права домородачких група, а још мање њих ће дозволити промоцију њихових права на интелектуалну својину.

Као четврту сметњу за имплементацију права на интелектуалну својину за биолошке ресурсе и домородачко знање, Браш наводи "недостатак добро развијеног тржишта за њих". Због тога је потребно постојање нетржишних механизма за одређивање вредности, што фаворизује приступ од врха ка дну када се ради о признавању домородачких права. Биолошка конзервација, пре него правда за домородачке групе, представља логичку потврду ове нове форме заштите интелектуалне својине.

ЗАКЉУЧАК

У "Извештају о предавању и учењу социјалне антропологије у Уједињеном краљевству" из октобра 1995. године истиче се да термин "антрополог" није препознатљив изван дисциплине, као и да су послодавци још увек мало или нимало свесни "шта антропологија заправо значи, било као предмет на универзитету било као дисциплина". Резултат тога је да је, с изузетком прекоморских добровољачких агенција, антрополозима тешко да изван академске средине нађу посао "у струци".¹ Крис Шор предлаже четири ствари које треба учинити да би се побољшао друштвени имиџ антрополога. Прво, антрополози треба да говоре и пишу за ширу публику, укључујући и стручњаке из других дисциплина. Друго, потребно је укључити антропологију у програме образовних институција на предуниверзитетском нивоу. Треће, антрополози не треба

---

¹ Cris Shore, *Anthropology's Identity Crisis: The Politics of Public Image*, *Anthropology Today*, Vol. 12, No. 2, April 1996, 2-3.

да преиспитују своју савест у вези с гресима из доба колонијализма, већ да критички размотре антропологију која се данас практикује. Четврто, треба уложити више напора у популаризацију антропологије, што никако не значи њену "вулгаризацију" и "тривијализацију", већ демократизацију дисциплине тако што ће се њено знање учинити више доступним широј јавности, односно лаицима.²

Луиз Ламфер констатује да све више студената захтева обуку која ће им омогућити прављење каријере не само у академском окружењу, већ и у неакадемским јавним и приватним организацијама. Велики део овог интересовања за утицај на шире друштво заснован је на раду примењених и практикујућих антрополога. Исти аутор наглашава да је потребно интензивирати *сарадњу и партнерство* са заједницама и члановима популација које антрополози проучавају, *досегнути* до јавности тако да резултати антрополошких истраживања постану широко распрострањени и учинити конкретним *напоре да се утиче на политику* у областима за које су антрополози стручни и где њихова истраживања указују на важне промене које треба учинити.³

Роберт Хиншоу не верује да ће антрополози почети да раде у јавној или приватној администрацији у већем броју, али сматра да ће се повећати њихов утицај у мрежама одлучивања. Промене у овим мрежама ће довести до потребе за посредницима запосленим с пуним радним временом, али ће, у скорој будућности утицај антропологије проширива-

---

² Исто, 5.

³ Louise Lamphere, The Convergence of Applied, Practicing, and Public Anthropology in the 21st Century, *Human Organization*, Vol. 63, No. 4, Winter 2004, 431-443.

ти, пре свега, они свршени студенти који не траже да се запосле као антрополози. Да не би чак и њихов број опадао, Хиншоу сматра да би антрополошка обука морала да буде прилагођена потребама тржишта.⁴

Жилбер Кушнер описује програм постдипломских студија из примењене антропологије на Универзитету Јужне Флориде, истичући да се овај програм одвија на три колосека: примењене урбане и медицинске антропологије, као и јавне археологије (то јест, менаџмента културних ресурса). Саставни део ових курсева је рад на нарученим пројектима с јасно дефинисаним циљевима и роковима, а на крају студија студент се шаље на теренски рад који резултира магистарском тезом у виду антрополошке верзије завршног извештаја спонзорској агенцији.⁵

Сматрам да сваки програм образовања примењених антрополога мора да уважи да се досадашњи развој примењене антропологије гранао у два правца: примену антрополошког

---

⁴ Robert E. Hinshaw, *Anthropology, Administration, and Public Policy, Annual Review of Anthropology*, Vol. 9, 1980, 517-518.

⁵ Gilbert Kushner, *Training Programmes: In Applied Anthropology in the U.S.A.*, *RAIN*, No. 45, August 1981, 9-11. У једном тексту из 1960. године, Кенет Литл је писао да постоји мала разлика између обуке за примењеног и академског антрополога, пошто су обојица ангажовани у ситуацијама акултурације и друштвене промене, а обојици је потребно и знање о институцијама сопственог друштва ако желе да напредују у својим каријерама и истраживањима. За примењеног антрополога је посебно важно да проучавању културног контакта и промене приступи на динамичан начин, као и да му то послужи као метод предвиђања друштвених процеса. Видети: Kenneth Little, *Applied Anthropology and Social Change in the Teaching of Anthropology*, *The British Journal of Sociology*, Vol. 11, No. 4, December 1960, 345.

знања у служби оних који поседују друштвену и економску моћ и примену антрополошког знања у корист оних који ту моћ немају. У случају Велике Британије и САД, први правац обухвата примену антропологије у колонијалној управи, у индустрији, у рату и тако даље, док у оквиру другог правца своје место налази акциона антропологија и заступање интереса домородачких група. Увек треба бити свестан да објективистички обављена истраживања, карактеристична за ангажовање антрополога у служби друштвених актера који поседују политичку и економску моћ, лако могу да склизну у патернализам или етичку индиферентност према проучаваној групи. С друге стране, акциони антрополози и антрополози-заступници су етички освешћенији, али зато им се сувише често дешава да културни идентитет проучаване заједнице доживљавају на исти начин као и сами припадници те групе. Есенцијалистичко и статичко виђење идентитета су подразумевајући када су у питању друштвени актери, али у случају антрополога доводе у питање сам смисао антропологије. Без обзира на то колико политичке и економске моћи имају, друштвеним актерима ће бити корисни резултати пре свега оних антрополошких истраживања која су заснована на објективистичком приступу и релационом и динамичком схватању идентитета, нарочито националног и етничког.⁶ У исто време, неопходно је бити свестан да моралне дилеме с којима се примењени антрополог среће током свог ангажовања могу бити само делимично разрешене некаквим начелним етичким кодексом, а да су кључне одлуке препуштене савести самог антрополога.

---

⁶ Filip Putinja i Žoslin Stref-Fenar, *Teorije o etnicitetu, XX vek*, Beograd 1997, 137-139.

Литература

- Almy, Susan W., Anthropology and Development Agencies, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 79, No. 2, June, 1977, 280-292.
- Asad, Talal (editor), *Anthropology & the Colonial Encounter*, Humanity Books, Amherst, New York, 1998.
- Barnett, H. G., On Science and Human Rights, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 50, No. 2, April – June, 1948, 352-355.
- Belshaw, Cyril S., The Contribution of Anthropology to Development, *Current Anthropology*, Vol. 15, No. 4, December, 1974, 520-526.
- Benedict, Burton, The Significance of Applied Anthropology for Anthropological Theory, *Man*, New Series, Vol. 2, No. 4, December 1967, 584-592.
- Benedict, Ruth, *Race: Science and Politics*, The Viking Press, New York 1945.
- Benedict, Ruth and Weltfish, Gene, *The Races of Mankind*, y: Ruth Benedict, *Race: Science and Politics*, The Viking Press, New York 1945, 169-193.
- Bennett, John W., Science and Human Rights: Reason and Action, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 51, No. 2, April – June, 1949, 329-336.

- Bennett, John W., Applied and Action Anthropology: Ideological and Conceptual Aspects, *Current Anthropology*, Vol. 37, No. 1, Supplement: Special Issue: Anthropology in Public, February 1996, 25-53.
- Bennett, John W., Applied Anthropology in Transition, *Human Organization*, Vol. 64, No. 1, Spring 2005, 1-3.
- Berreman, Gerald D., Is Anthropology Alive? Social Responsibility in Social Anthropology, *Current Anthropology*, Vol. 9, No. 5, December, 1968, 391-396.
- Brodthorn, Sonja B., A Systems Perspective on the Conservation and Erosion of Indigenous Agricultural Knowledge in Central India, *Human Ecology*, Vol. 29, No. 1, 2001, 99-120.
- Brush, Stephen B., Indigenous Knowledge of Biological Resources and Intellectual Property Rights: The Role of Anthropology, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 95, No. 3, September 1993, 653-671.
- Chambers, Erve, Applied Anthropology in the Post-Vietnam Era: Anticipations and Ironies, *Annual Review of Anthropology*, Vol. 16, 1987, 309-337.
- Clifton, James, Applied Anthropology, y: Hunter, David E. and Witten, Phillip (eds.), *Encyclopedia of Anthropology*, Harper & Row, Publishers, New York, Hagerstown, San Francisco, London, 16-17.
- Cochrane, Glynn, The Case for Fieldwork by Officials, *Man*, New Series, Vol. 6, No. 2, June, 1971, 279-284.
- Čepl, Eliot D., Primenjena antropologija u industriji, y: A. L. Kreber (uredio), *Antropologija danas*, Vuk Karadžić, Beograd 1972, 695-705.
- Embree, John F., Applied Anthropology and It's Relationship to Anthropology, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 47, No. 4, October – December, 1945, 635-637.
- Escobar, Arturo, Anthropology and the Development Encounter: The Making and Marketing of Development Anthropology, *American Ethnologist*, Vol. 18, No. 4, November, 1991, 658-682.
- Evans-Pritchard, E. E., *Social Anthropology*, The Free Press, Glencoe, Illinois 1954.
- Evans-Pritchard, Edvard Evan, *Socijalna antropologija*, Prosveta – Biblioteka XX vek, Beograd 1983.

- Faris, James S., Pax Britannica and the Sudan: S. F. Nadel, y: Talal Asad (editor), *Anthropology & the Colonial Encounter*, Humanity Books, Amherst, New York, 1998, 153-170.
- Firth, Raymond (editor), *Man and Culture. An Evaluation of the Work of Bronislaw Malinowski*, Routledge & Kegan Paul LTD, London 1970.
- Fisher, Donald, Rockefeller Philanthropy: And the Rise of Social Anthropology, *Anthropology Today*, Vol. 2, No. 1, February, 1986, 5-8.
- Foley, Douglas E., The Fox Project: A Reappraisal, *Current Anthropology*, Vol. 40, No. 2, April, 1999, 171-191.
- Ford, Deril, Primenjena antropologija u državnoj upravi – Britanske Afrike, y: A. L. Kreber (uredio), *Antropologija danas*, "Vuk Karadžić", Beograd 1972, 711-726.
- Forster, Peter, Empiricism and Imperialism: A Review of the New Left Critique of Social Anthropology, y: Talal Asad (editor), *Anthropology & the Colonial Encounter*, Humanity Books, Amherst, New York, 1998, 23-38.
- Fratkin, Elliot and Mearns, Robin, Sustainability and Pastoral Livelihoods: Lessons from East African Massai and Mongolia, *Human Organization*, 62, 2, Summer 2003, 112-122.
- Gillibrand, Michael, Anthropology and Development Planning, *RAIN*, No. 12, January – February, 1976, 3-5.
- Gjessing, Gutorm, The Social Responsibility of the Social Scientist, *Current Anthropology*, Vol. 9, No. 5, December, 1968, 397-402.
- Glaskin, Katie, Native Title and the "Bundle of Rights" Model: Implications for the Recognition of Aboriginal Relations to Country, *Anthropological Forum*, Vol. 13, No. 1, 2003, 67-88.
- Goldschmidt, Walter, Notes Toward a Theory of Applied Anthropology, *Human Organization*, Vol. 60, No. 4, Winter 2001, 423-429.
- Gough, Kathleen, New Proposals for Anthropologists, *Current Anthropology*, Vol. 9, No. 5, December, 1968, 403-407.
- Gray, Geoffrey, Australian Anthropologists and World War II, *Anthropology Today*, Vol. 21, No. 3, June 2005, 18-21.
- Grundfest, Harry, The Scientists' Postwar Problems, *The Scientific Monthly*, Vol. 60, No. 2, February, 1945, 130-140.

- Gusterson, Hugh, Anthropology and The Military – 1968, 2003, and Beyond?, *Anthropology Today*, Vol. 19, No. 3, June 2003, 25-26.
- Haley, Brian D.; Wilcoxon, Larry R., Anthropology and the Making of Chumash Tradition, *Current Anthropology*, Vol. 38, No. 5, December, 1997, 761-794.
- Harper Simpson, Ida, The Sociology of Work: Where Have the Workers Gone?, *Social Forces*, Vol. 67, No. 3, March, 1989, 563-581.
- Harris, Marvin, The Rise of Anthropological Theory. A History of Theories of Culture, Routledge & Kegan Paul, London 1969.
- Has, Meri R., Primena lingvistike u jezičkoj nastavi, y: A. L. Kreber (uredio), *Antropologija danas*, Vuk Karadžić, Beograd 1972, 684-694.
- Hastrup, Kirsten; Elsass, Peter, Anthropological Advocacy: A Contradiction in Terms?, *Current Anthropology*, Vol. 31, No. 3, June, 1990, 301-311.
- Herskovits, Melville J., Applied Anthropology and the American Anthropologists, *Science*, New Series, Vol. 83, No. 2149, March 6, 1936, 215-222.
- Herskovits, Melville J., The Significance of the Study of Acculturation for Anthropology, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 39, No. 2, April – June, 1937, 259-264.
- Hinshaw, Robert E., Anthropology, Administration, and Public Policy, *Annual Review of Anthropology*, Vol. 9, 1980, 497-522.
- Hirabayashi, Lane Ryo, Re-Reading the Archives: Intersections of Ethnography, Biography, and Autobiography in Japanese American Evacuation and Resettlement, *Peace & Change*, Vol. 23, No. 2, April 1998, 167-182.
- Hoben, Allan, Anthropologists and Development, *Annual Review of Anthropology*, Vol. 11, 1982, 351-352.
- Hodgson, Dorothy L, Introduction: Comparative Perspectives on the Indigenous Rights Movement in Africa and the Americas, *American Anthropologist* 104 (4), December, 2002, 1037-1049.
- Hogbin, H. Ian, Anthropology as Public Service and Malinowski's Contribution to it, y: Raymond Firth (editor), *Man and Culture. An Evaluation of the Work of Bronislaw Malinowski*, "Routledge & Kegan Paul LTD", London 1970, 245-264.

- Holzberg, Carol S.; Giovannini, Maureen J., Anthropology and Industry: Reappraisal and New Directions, *Annual Review of Anthropology*, Vol. 10, 1981, 317-360.
- James, Thomas, Rhetoric and Resistance: Social Science and Community Schools for Navajos, *History of Education Quarterly*, Vol. 28, No. 4, Winter, 1988, 599-626.
- James, Wendy, The Anthropologist as Reluctant Imperialist, y: Talal Asad (editor), *Anthropology & the Colonial Encounter*, Humanity Books, Amherst, New York, 1998, 41-69.
- Kenard, Edvard A. i Makgregor, Gordon, Primenjena antropologija u državnoj upravi – Sjedinjene Države, y: A. L. Kreber (uredio), *Antropologija danas*, Vuk Karadžić, Beograd 1972, 706-710.
- Kenrick, Justin and Lewis, Jerome, Indigenous Peoples' Rights and the Politics of the Term "Indigenous", *Anthropology Today*, Vol. 20, No. 2, April 2004, 4-9.
- Kottak, Conrad Phillip, An Anthropological Take on Sustainable Development: A Comparative Study of Change, *Human Organization*, 63, 4, Winter 2004, 501-510.
- Kreber, A. L. (uredio), *Antropologija danas*, Vuk Karadžić, Beograd 1972.
- Kuper, Adam, Anthropology and Anthropologists. The Modern British School, Routledge & Kegan Paul, London, Boston, Melbourne and Henley, 1983.
- Kuper, Adam, The Return of the Native, *Current Anthropology*, Volume 44, Number 3, June 2003, 389-402.
- Kushner, Gilbert, Training Programmes: In Applied Anthropology in the U.S.A, *RAIN*, No. 45, August 1981, 9-11.
- Lackner, Helen Social Anthropology and Indirect Rule. The Colonial Administration and Anthropology in Eastern Nigeria: 1920-1940., y: Talal Asad (editor), *Anthropology & the Colonial Encounter*, Humanity Books, Amherst, New York, 1998, 123-151.
- Lamphere, Louise, The Convergence of Applied, Practicing, and Public Anthropology in the 21st Century, *Human Organization*, Vol. 63, No. 4, Winter 2004, 431-443.

- Lewis, Diane, Anthropology and Colonialism, *Current Anthropology*, Vol. 14, No. 5, December, 1973, 581-602.
- Linstead, Stephen, The Social Anthropology of Management, *British Journal of Management*, Vol. 8, 1997, 85-98.
- Little, Kenneth, Applied Anthropology and Social Change in the Teaching of Anthropology, *The British Journal of Sociology*, Vol. 11, No. 4, December 1960, 332-347.
- Macgregor, Gordon, Anthropology in Government: United States, *Yearbook of Anthropology*, 1955, 421-433.
- Mackey, Eva, Universal Rights in Conflict. "Backlash" and "Benevolent Resistance" to Indigenous Land Rights, *Anthropology Today*, Vol. 21, No. 2, April 2005, 14-20.
- Mair, L. P., Australia in New Guinea, Cristophers, London 1948.
- Mair, L. P., Applied Anthropology and Development Policies, *The British Journal of Sociology*, Vol. 7, No. 2, June, 1956, 120-133.
- Mair, Lucy, Primitive Government, Penguin Books, Harmondsworth 1967.
- Mair, Lucy, Malinowski and the Study of Social Change, y: Raymond Firth (editor), *Man and Culture. An Evaluation of the Work of Bronislaw Malinowski*, Routledge & Kegan Paul LTD, London 1970.
- Mars, Gerald, The Anthropology of Managers, *RAIN*, No. 42, February, 1981, 4-6.
- Meggers, Betty J., Recent Trends in American Ethnology, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 48, No. 2, April – June, 1946, 176-214.
- Menzies, Charles R., Reflection on Research with, for, and among Indigenous Peoples, *Canadian Journal of Native Education*, 25, 1, 2001, 19-36.
- Messer, Ellen, Anthropology and Human Rights, *Annual Review of Anthropology*, Vol. 22, 1993, 221-249.
- Metro, Alfred, Primenjena antropologija u državnoj upravi – Ujedinjene nacije, y: A. L. Kreber (uredio), *Antropologija danas*, Vuk Karadžić, Beograd 1972, 736-744.
- Miller, Frank C., Knowledge and Power: Anthropology, Policy Research, and the Green Revolution, *American Ethnologist*, Vol. 4, No. 1, Human Ecology, February, 1977, 190-198.

- Minear, Richard H., Cross-Cultural Perception and World War II: American Japanists of the 1940's and Their Images of Japan, *International Studies Quarterly*, Vol. 24, No. 4, December, 1980, 555-580.
- Nadel, S. F., A Black Byzantium. The Kingdom of Nupe in Nigeria, International Institute of African Languages & Cultures; Oxford University Press, London; New York; Toronto 1942.
- Nadel, S. F., The Foundations of Social Anthropology, Cohen & West, London 1969.
- Nadel, S. F., The Theory of Social Structure, Cohen & West, London 1969.
- Nash, June, Nationalism and Fieldwork, *Annual Review of Anthropology*, Vol. 4, 1975, 225-245.
- Oestreich Lurie, Nancy, Problems, Opportunities, and Recommendations, *Ethnohistory*, Vol. 2, No. 4, Anthropology and Indian Claims Litigation: Papers Presented at a Symposium Held at Detroit in December, 1954, Autumn, 1955, 357-375.
- Posey, Darrell, Intellectual Property Rights: And Just Compensation for Indigenous Knowledge, *Anthropology Today*, Vol. 6, No. 4, August 1990, 13-16.
- Preis, An-Belinda S., Human Rights as Cultural Practice: An Anthropological Critique, *Human Rights Quarterly* 18. 2, 1996, 286-315.
- Price, David H., Cold War Anthropology: Collaborators and Victims of the National Security State, *Identities*, Vol. 4, (3-4), 1998, 389-430.
- Price, David, Anthropologists as Spies, *The Nation*, November 20, 2000, 24-27.
- Price, David, Past Wars, Present Dangers, Future Anthropologies, *Anthropology Today*, Vol. 18, No. 1, February 2002, 3-5.
- Price, David, Lessons from Second World War Anthropology, *Anthropology Today*, Vol. 18, No. 3, June 2002, 14-20.
- Price, David, Interlopers and Invited Guests. On Anthropology's Witting and Unwitting Links to Intelligence Agencies, *Anthropology Today*, Vol. 18, No. 6, December 2002, 16-21.
- Price, David H., Standing Up for Academic Freedom, *Anthropology Today*, Vol. 20, No. 4, August 2004, 16-21.

- Putinja, Filip i Stref-Fenar, Žoslin, Teorije o etnicitetu, XX vek, Beograd 1997.
- Radcliffe-Brown, A. R.; Kuper, Adam, Science and Native Problems: How to Understand the Bantu, *Anthropology Today*, Vol. 2, No. 4, August, 1986, 17-21.
- Rauch, Jerome S., Area Institute Programs and African Studies, *The Journal of Negro Education*, Vol. 24, No. 4, Autumn, 1955, 409-425.
- Redfield, Robert; Linton, Ralph; and Herskovits, Melville J.; Memorandum for the Study of Acculturation, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 38, No. 1, January – March, 1936, 149-152.
- Reining, Conrad C., A Lost Period of Applied Anthropology, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 64, No. 3, Part 1, June 1962, 593-600.
- Reining, Priscilla, Comment on John W. Bennett, Applied and Action Anthropology: Ideological and Conceptual Aspects, *Current Anthropology*, Vol. 37, No. 1, Supplement: Special Issue: Anthropology in Public, February 1996, 43-44.
- Richardson, F. L. W., Jr., Anthropology and Human Relations in Business and Industry, *Yearbook of Anthropology*, 1955, 397-419.
- Rosen, Lawrence, The Anthropologist as Expert Witness, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 79, No. 3, September 1977, 555-578.
- Rosier, Paul C., "The Real Indians, Who Constitute the Real Tribe": Class, Ethnicity, and IRA Politics on the Blackfeet Reservation, *Journal of American Ethnic History*, Summer 1999, 3-39.
- Ross, Eric B., Cold Warriors Without Weapons, *Identities*, Vol. 4 (3-4), 1998, 475-506.
- Rubinstein, Robert A., A Conversation With Sol Tax, *Current Anthropology*, Vol. 32, No. 2, April, 1991, 175-183.
- Sanjek, Roger, Anthropology's Hidden Colonialism: Assistants and Their Ethnographers, *Anthropology Today*, Vol. 9, No. 2, April, 1993, 13-18.
- Severi, Carlo, Capturing Imagination: A Cognitive Approach to Cultural Complexity, *Journal of the Royal Anthropological Institute* (N. S.) 10, 2004, 815-838.

- Schlesier, Karl H., Action Anthropology and the Southern Cheyenne, *Current Anthropology*, Vol. 15, No. 3, September, 1974, 277-283.
- Shadle, Brett L., Patronage, Millennialism, and the Serpent God Mumbo in South-West Kenya, 1912-1934, *Africa* 72 (1), 2002, 29-54.
- Shore, Cris, Anthropology's Identity Crisis: The Politics of Public Image, *Anthropology Today*, Vol. 12, No. 2, April 1996, 2-5.
- Sillitoe, Paul, The Development of Indigenous Knowledge: A New Applied Anthropology, *Current Anthropology*, Vol. 39, No. 2, April, 1998, 223-252.
- Sillitoe, Paul, Let Them Eat Cake. Indigenous Knowledge, Science and the "Poorest of the Poor", *Anthropology Today*, Vol. 16, No. 6, December 2000, 3-7.
- Smith, Edwin W., Presidential Address. Anthropology and the Practical Man, *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Vol. 64, January – June, 1934, xiii-xxxvii.
- Stanley, Sam, The Panajachel Symposium, *Current Anthropology*, Vol. 16, No. 4, December, 1975, 518-540.
- Stanley, Sam, Community, Action, and Continuity: A Narrative Vita of Sol Tax, *Current Anthropology*, Vol. 37, No. 1, Supplement: Special Issue: Anthropology in Public, February, 1996, 131-137.
- Starn, Orin, Engineering Internment: Anthropologists and the War Relocation Authority, *American Ethnologist*, Vol. 13, No. 4, November, 1986, 700-720.
- Steward, Julian H., Comments on the Statement on Human Rights, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 50, No. 2, April – June, 1948, 351-352.
- Stocking Jr, George W., What's in a Name? The Origins of the Royal Anthropological Institute (1837-71), *Man*, New Series, Vol. 6, No. 3, September 1971, 369-390.
- Stocking Jr., George W., Delimiting Anthropology: Historical Reflections on the Boundaries of a Boundless Discipline, *Social Research*, Vol. 62, No. 4, Winter 1995, 933-966.
- Tax, Sol, Action Anthropology, *Current Anthropology*, Vol. 16, No. 4, December, 1975, 514-517.

- Temple, Richard C., Suggestions for a School of Applied Anthropology, *Man*, Vol. 13, 1913, 185-192.
- Temple, Richard C., The Value of a Training in Anthropology for the Administrator, *Man*, Vol. 14, 1914, 34-36.
- Temple, Richard C., "Tout Savoir, Tout Pardonner". An Appeal for an Imperial School of Applied Anthropology, *Man*, Vol. 21, October, 1921, 150-155.
- The Executive Board, American Anthropological Association, Statement on Human Rights, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 49, No. 4, Part 1, October – December, 1947, 539-543.
- Thompson, Laura, Attitudes and Acculturation, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 50, No. 2, April – June, 1948, 200-215.
- Tiedje, Kristina, People, Place and Politics in the Huasteca, Mexico, *Anthropology Today*, Vol. 21, No. 4, August 2005, 13-17.
- Trencher, Susan R., The American Anthropological Association and the Values of Science, 1935-70, *American Anthropologist*, 104 (2), June 2002, 450-462.
- Vessuri, Hebe M. C., Technological Change and the Social Organization of Agricultural Production, *Current Anthropology*, Vol. 21, No. 3, June, 1980, 315-327.
- Wane, Njoki Nathani, African Indigenous Knowledge: Claiming, Writing, Storing, and Sharing The Discourse, *Journal of Thought*, 40, 2, Summer 2005, 27-46.
- Washburn, Wilcomb E., Cultural Relativism, Human Rights, and the AAA, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 89, No. 4, December, 1987, 939-943.
- White, Robert A., Value Themes of the Native American Tribalistic Movement Among the South Dakota Sioux, *Current Anthropology*, Vol. 15, No. 3, September, 1974, 284-289.
- Wright, Robin M., Anthropological Presuppositions of Indigenous Advocacy, *Annual Review of Anthropology*, Vol. 17, 1988, 365-390.

Садржај

УВОД	5
АНТРОПОЛОГИЈА У СЛУЖБИ КОЛОНИЈАЛИЗМА	13
Почеци примењене антропологије	13
Колонијална антропологија	18
Критика колонијалне антропологије	48
ПРИМЕЊЕНА АНТРОПОЛОГИЈА У СЈЕДИЊЕНИМ АМЕРИЧКИМ ДРЖАВАМА	59
Рад у индијанским резерватима	59
Антрополози у рату	68
Примена антропологије у индустрији	81
АКЦИОНА АНТРОПОЛОГИЈА	97
Сол Текс и Пројекат Фокс	97
Антрополози на страни домородаца	119
РАЗВОЈНА АНТРОПОЛОГИЈА	141
Развој бивших колонија	141
Значај домородачког знања	155
ЗАКЉУЧАК	167
ЛИТЕРАТУРА	171

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

572.9(410)"18/19"

572.9(73)"18/19"

РИБИЋ, Владимир

Примењена антропологија : развој примењених антрополошких истраживања у Великој Британији и Сједињеним Америчким Државама / Владимир Рибич.
– Београд : Српски генеалогски центар : Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду, 2007 (Београд : Српски генеалогски центар). – 180 стр. ; 21 см. - (Етнологска библиотека / [Српски генеалогски центар] ; књ. 26)

Тираж 500. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Библиографија: стр. 169-178.

ISBN 978-86-83679-32-4 (СГЦ)

а) Антропологија – Велика Британија – 19-20 в

б) Антропологија – САД – 19-20 в

COBISS.SR-ID 141159180

Издавачи: "Српски генеалошки центар", Радничка 50, Београд и Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду, Чика Љубина 18-20, Београд. За издаваче: Филип Нишкановић и Иван Ковачевић. Уредник: Мирослав Нишкановић. Лектор и коректор: Слободанка Марковић. Ликовна реализација Душан Ђурица. Штампа: Чигоја штампа, Београд. Тираж: 500 примерака. Београд 2007.

